

Het slavernijverleden van historische voorlopers van ABN AMRO

Een onderzoek naar Hope & Co en R. Mees & Zoonen

Gerhard de Kok en Pepijn Brandon
Met medewerking van: Patrick van der Geest, Gabriëlle La Croix, Henk Looijesteijn, Brecht Nijman en Daniël Tuik.

Onderzoek uitgevoerd door het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis (IISG)

Het slavernijverleden en historische voorlopers van ABN AMRO

**Een onderzoek naar Hope & Co en
R. Mees & Zoonen**

Gerhard de Kok en Pepijn Brandon

Met medewerking van: Patrick van der Geest, Gabriëlle LaCroix,
Henk Looijesteijn, Brecht Nijman en Daniël Tuik.

*Onderzoek uitgevoerd door het Internationaal Instituut voor Sociale
Geschiedenis (IISG) in opdracht van ABN AMRO Bank NV.*

Auteurs van het rapport

Prof. Dr. Pepijn Brandon (onderzoeksleider)
Dr. Gerhard de Kok
Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis
Cruquiusweg 31
1019 AT AMSTERDAM

Onderzoeksteam

Gabrielle LaCroix, Dr. Henk Looijesteijn, Brecht Nijman,
Daniël Tuik en Patrick van der Geest

Student-stagiairs

Voke Akati-Udi, Britt van Lochem, Matthias Lukkes,
Elizabeth Tjalma en Pelle Yntema

Wetenschappelijke adviesraad

Prof. Dr. Cátia Antunes, Dr. Karwan Fatah-Black, Prof. Dr. Karin Hofmeester, Prof. Dr. Joost Jonker,
Nancy Jouwe Ma, drs. Marcel van Kantén, Prof. Em. Dr. Jan Lucassen, Prof. Dr. Leo Lucassen,
Prof. Dr. Wayne Modest, Dr. Matthias van Rossum

De auteursrechten berusten bij de schrijvers van dit rapport.

Inhoudsopgave

Inleiding	5
1. Slavernij, handel en financiën	18
2. Hope & Co en internationale slavernijfinanciering	34
3. De wereld van de plantages	53
4. Hope & Co en negentiende-eeuwse slavernij	69
5. Mees & Zoonen en het Rotterdamse slavernijweb	84
Samenvatting en conclusies	99
Bijlage A: Caribische plantages met een relatie tot Hope & Co	108
Bijlage B: Methodologische verantwoording reconstructie boekhouding Hope & Co	112

Inleiding

In december 2020 gaf ABN AMRO opdracht voor een onafhankelijk wetenschappelijk onderzoek naar het slavernijverleden van voorlopers van de bank. Dit onderzoek is vormgegeven via een diepteonderzoek naar Hope & Co en R. Mees & Zoonen. Deze twee financiële bedrijven met wortels in de achttiende eeuw fuseerden in de jaren zestig van de twintigste eeuw. Via een complexe overnamegeschiedenis horen de bedrijven sinds 2010 tot de historische voorlopers van ABN AMRO. Het hier gepresenteerde onderzoek bouwt voort op eerder onderzoek uit 2006 naar slavernijconnecties van andere historische voorlopers van ABN AMRO. Hope & Co en R. Mees & Zoonen vielen daar toen niet onder. Via diepteonderzoek naar het verleden van deze twee firma's biedt het huidige onderzoek nieuwe kennis over Hope & Co en R. Mees & Zoonen zelf, en helpt het ook om de eerder geconstateerde slavernijconnecties van andere ABN AMRO voorlopers beter te duiden.

Dit rapport is het eindresultaat van omvangrijk nieuw onderzoek op basis van vele honderden grotendeels niet eerder voor dit doel onderzochte archiefstukken. Hope & Co was één van de grootste Nederlandse financiële firma's van het eind van de achttiende en begin van de negentiende eeuw. R. Mees & Zoonen was een kenmerkende speler binnen de financiële dienstverlening in Rotterdam in dezelfde periode. De in dit rapport gepresenteerde resultaten voegen kennis toe over de vroege voorgeschiedenis van ABN AMRO. Door de aard van de onderzochte bedrijven dragen ze ook bij aan de wetenschappelijke kennis over de verwevenheid van de Nederlandse financiële sector en de slavernij in bredere zin. Het onderzoeksrapport legt in detail bloot hoe omvangrijk de betrokkenheid van Hope & Co en R. Mees & Zoonen bij de slavernij was, vooral in de achttiende eeuw. Het legt uit hoe de bedrijven deze financiële betrokkenheid organiseerden, over welke aspecten van de slavernij en slavenhandel in het Atlantisch gebied en (in mindere mate) in Azië deze betrokkenheid zich uitstreckte, over welke kennis over slavernij de firmanten beschikten en hoe zij met deze kennis omgingen. Het rapport toont ook de directe manier waarop financiële beslissingen genomen in Amsterdam of Rotterdam invloed konden hebben op de dagelijkse levens van slaafgemaakten, op schepen of plantages. Daarmee ging dit onderzoek nadrukkelijk niet alleen over kille cijfers. De boekhoudkundige werkelijkheid die terug te vinden is in de archieven van Hope & Co en R. Mees & Zoonen verhulde een ontmenselijkend systeem, dat mannen, vrouwen en kinderen reduceerde tot handelswaar.

De inleiding van het rapport bespreekt de vragen en uitgangspunten van het onderzoek, de wijze waarop de onderzoekers de betrokkenheid bij de slavernij hebben geanalyseerd, de criteria die zij gebruikten om vast te stellen of activiteiten in het verleden slavernijgerelateerd waren en de wijze waarop zij het onderzoek praktisch hebben georganiseerd.

Aanleiding voor dit onderzoek

Het slavernijverleden van overheden, bedrijven en financiële instellingen staat in Nederland en daarbuiten volop in de belangstelling. Gemeenschappen van nazaten van de slaafgemaakten vragen al decennia om erkenning van dit aspect van het verleden. Sinds de herdenking van 150 jaar wettelijke afschaffing van de slavernij in 2013 vertaalt deze roep om een nieuwe omgang met het slavernijverleden zich in een soms hoogoplopend nationaal debat. De wereldwijde *Black Lives Matter* protesten in 2020, die ook in Nederland veel navolging kregen, brachten dit debat nog verder in een stroomversnelling.¹ Amsterdam, Rotterdam, Utrecht en andere grote steden lieten de rol van de eigen stadsbesturen in de slavernij en het kolonialisme in het Atlantisch gebied en Azië onderzoeken. Ook financiële instellingen en bedrijven kijken kritisch naar het eigen verleden. De Nederlandsche Bank presenteerde in februari 2022 de resultaten van grootschalig onderzoek naar de betrokkenheid van haar negentiende-eeuwse directeuren en andere prominenten bij de slavernij.² Andere Nederlandse financiële instellingen kondigden vergelijkbare stappen aan.³ In december 2020 gaf ABN AMRO opdracht aan een team onderzoekers van het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis (IISG) in Amsterdam om onderzoek te doen naar de betrokkenheid bij slavenhandel en slavernij van historische voorlopers van de bank. Dit onderzoek is uitgevoerd via een diepteonderzoek naar de nog niet eerder onderzochte slavernijconnecties van twee belangrijke firma's met wortels in de achttiende eeuw, Hope & Co en R. Mees & Zoonen. Via een complexe overnamegeschiedenis maken zij sinds 2010 deel uit van de historische voorlopers van het huidige ABN AMRO.⁴ Het onderzoek volgt op een eerder onderzoek naar de Noord- en Zuid-Amerikaanse slavernijconnecties van voorlopers van ABN AMRO, dat de bank in 2006 liet uitvoeren door het Amerikaanse History Associates Incorporated (HAI).⁵ Het HAI-onderzoek wees al uit dat er bij meerdere historische voorlopers van ABN AMRO sprake was van slavernijconnecties. Dat ook Hope & Co en R. Mees & Zoonen verbonden waren met slavernij

1 Voor een beschrijving van het verloop van dit debat, met veel aandacht voor de rol van organisaties van nazaten, zie Pepijn Brandon, Guno Jones, Nancy Jouwe en Matthias van Rossum (red.), *De slavernij in Oost en West: Het Amsterdam-onderzoek* (Amsterdam: Het Spectrum, 2020), i.h.b. inleiding en deel 7.

2 Karwan Fatah-Black, Lauren Laure ten Joris van den Tol, *Dienstbaar aan de keten? De Nederlandsche Bank en de laatste decennia van de slavernij, 1814-1863* (Leiden: Leiden University Press, 2022).

3 <https://www.vn.nl/nederlandse-bankiers-slavernij/> (ingezien 15-1-2022).

4 R. Mees & Zoonen en Hope & Co. fuseerden in 1966 tot Bank Mees & Hope. In 1975 werd deze bank een dochter van ABN. Na een verdere reeks fusies functioneerde zij vanaf 1993 onder de naam MeesPierson. ABN AMRO verkocht MeesPierson in 1996 aan Fortis. In 2010 fuseerden ABN AMRO en Fortis Bank Nederland. Vanaf dat jaar worden Hope & Co. en R. Mees & Zoonen dus gerekend tot de historische voorgangers van ABN AMRO. De oprichting van Pierson & Co. in 1875 valt na de afschaffing van de slavernij, en deze bank is dan ook niet in het onderzoek betrokken.

5 History Associates Incorporated, *HAI Report: Predecessors of ABN AMRO Bank N.V. and Connections to African Slavery in the United States and the Americas* (April 2006).

was uit de literatuur al bekend. Het omvangrijke beschikbare archiefmateriaal voor beide firma's maakt het mogelijk om voorbij deze inventariserende constatering te gaan, en in detail zicht te geven over de aard, omvang en context van de slavernijgerelateerde activiteiten. Dergelijk diepteonderzoek levert niet alleen nieuwe kennis op over de slavernijconnecties van Hope & Co en R. Mees & Zoonen zelf, maar helpt ook om de al eerder opgedane kennis over de andere historische voorlopers van ABN AMRO beter te duiden.

Diepgaand onafhankelijk onderzoek naar slavernijconnecties in de eigen voorgeschiedenis is een van de manieren waarop instellingen in het heden recht proberen te doen aan het slavernijverleden. Voor veel van de partijen die in de afgelopen jaren onderzoek hebben laten uitvoeren, was het onderzoek naar het verleden gekoppeld aan stappen in het hier en nu. Voor de stadsbesturen van Amsterdam en Rotterdam vormden de eerder uitgevoerde onderzoeken in 2021 de basis voor formele excuses voor de rol van hun historische voorgangers in de slavernij. Ook het in juli 2021 gepubliceerde eindrapport van het door de rijksoverheid ingestelde Adviescollege Dialooggroep Slavernijverleden raadt aan om diepgaand onderzoek te combineren met erkenning van het verleden in de vorm van excuses, activiteiten om het bewustzijn over het slavernijverleden bij het grote publiek te versterken en programma's om de negatieve erfenissen van de slavernij in het heden (structurele ongelijkheid, discriminatie en racisme) actief aan te pakken.⁶ In het buitenland combineerden o.a. de Bank of England, Lloyds, bierbrouwer Greene King, de National Gallery in Londen en de University of Glasgow officiële excuses en andere op het heden gerichte stappen met onderzoek naar het eigen slavernijverleden.⁷ De directie van DNB kondigde naar aanleiding van het onderzoeksrapport *Dienstbaar aan de keten?* een traject van reflectie en dialoog aan, dat moet leiden tot "passende" vervolgstappen.⁸

Het doel van dit rapport is niet om aanbevelingen te doen over de wijze waarop ABN AMRO in de toekomst gestalte moet geven aan de omgang met het slavernijverleden. In dit rapport staat het slavernijverleden zelf van de twee genoemde voorgangers van ABN AMRO centraal. Het rapport plaatst dit verleden tevens in een bredere context van de ontwikkeling van de (financiële) betrokkenheid bij slavernij en andere vormen van koloniale gedwongen arbeid. Daarmee biedt het rapport de mogelijkheid aan de directie van ABN AMRO, werknemers van de bank, en het grote publiek om kennis te

6 <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2021/07/01/adviescollege-dialooggroep-slavernijverleden-presenteert-eindrapport-ketenen-van-het-verleden> (ingezien 15-1-2022).

7 Zie o.a. <https://www.theguardian.com/business/2020/jun/18/bank-of-england-apologises-for-role-of-former-directors-in-slave-trade>; <https://www.bbc.com/news/business-56144970>; <https://www.bbc.com/news/business-53087790>; <https://www.theguardian.com/artanddesign/2021/nov/08/national-gallery-publishes-research-into-slave-trade-links>; <https://www.theguardian.com/uk-news/2019/aug/23/glasgow-university-slave-trade-reparations> (ingezien 15-1-2022).

8 <https://www.dnb.nl/over-ons/slavernijverleden/> (ingezien 22-2-2022).

Anoniem, Gezicht op de koffieplantage Leverpoel in Suriname, tweede helft achttiende eeuw. Hope & Co. verstrekke rond 1772 een hypotheek voor deze plantage. Collectie Rijksmuseum Amsterdam

nemen van het slavernijverleden van Hope & Co. en R. Mees & Zoonen, dit verleden te duiden, en op basis van die kennis geïnformeerde keuzes te maken over de omgang met dit verleden. Betrokkenheid van nazaten van de slaafgemaakten is daarbij van groot belang.

Slavernij: definities en criteria

Slavernij is een extreme combinatie van gedwongen arbeid en individuele onvrijheid. Gedwongen arbeid bestaat in vele vormen, door de hele geschiedenis heen, en komt ook vandaag de dag op grote schaal voor. Soms gebruiken mensen de term slavernij losjes voor elke vorm van werk waarin onvrijwilligheid en ernstige uitbuiting voorkomen. Dit onderzoek kijkt specifiek naar slavernij in de eigenlijke betekenis van het woord. Kenmerkend voor slavernij is dat de “meesters” niet alleen controle uitoefenen over het werk van hun “ondergeschikten”, maar ook het eigenaarschap claimen over

de persoon zelf. In gecommmercialiseerde slavernijsamenlevingen zoals de Europese koloniën in de Amerika's en Azië of de zuidelijke staten van de Verenigde Staten in de negentiende eeuw werden slaafgemaakte personen verhandeld alsof zij goederen of beesten waren. Het primaire doel van deze slavernij was economisch: slavenhandel en slavernij dienden de massaproductie van exportgewassen voor de internationale markt. Engelstalige onderzoekers duiden deze vorm van slavernij aan als "chattel slavery".⁹ Deze vorm van slavernij staat in dit rapport centraal. Andere vormen van gedwongen arbeid zoals het in de negentiende eeuw ingevoerde Cultuurstelsel in Nederlands-Indië of de Russische lijfeigenschap komen slechts terug in relatie tot slavernij, niet als zelfstandig onderwerp. Het in kaart brengen van de betrokkenheid van historische voorlopers van ABN AMRO bij gedwongen arbeid in het algemeen zou onderzoek van een heel andere aard vereisen.

Een belangrijke eerste stap voor dit onderzoek was het vaststellen van de criteria om te bepalen of economische activiteiten en financiële transacties slavernijgerelateerd waren. Het in 2006 door het Amerikaanse History Associates Incorporated uitgevoerde onderzoek naar de toenmalige voorgangers van ABN AMRO richtte zich specifiek op mogelijke banden met de Afrikaanse slavernij in de Verenigde Staten en de rest van Noord- en Zuid-Amerika.¹⁰ Eventuele andere koloniale slavernijconnecties vielen buiten het blikveld van dit onderzoek. De aanleiding voor dit eerdere onderzoek was Amerikaanse wetgeving die toenmalige ABN AMRO dochter LaSalle Bank Corporation verplichtte historische slavernijconnecties te openbaren. Het primair juridische doel van de studie had tot gevolg dat de onderzoekers zich beperkten tot het inventariseren of er bij de verschillende voorlopers van ABN AMRO sprake was van een Atlantische slavernijconnectie. Daarbij onderscheidde de onderzoekers de volgende, zeer breed geformuleerde, categorieën:

1. Betrokkenheid in de trans-Atlantische slavenhandel (van de financiële instelling zelf of haar klanten);
2. De claim van eigenaarschap over slaafgemaakten (van de financiële instelling zelf of haar klanten);
3. Het afsluiten van verzekeringen op de levens van slaafgemaakten;
4. Zakelijke connecties met gebieden waarin slavernij voorkwam;
5. Investerings in effecten van gebieden waarin slavernij voorkwam;
6. Handel in goederen afkomstig uit gebieden waar slavernij voorkwam.

9 De hier gehanteerde definitie ligt in lijn met de benadering van andere recente onderzoeken naar het slavernijverleden. Zie voor een uitgebreidere verantwoording Brandon et al., *De slavernij in Oost en West*, 402-406.

10 History Associates Incorporated, *HAI Report: Predecessors of ABN AMRO Bank N.V. and Connections to African Slavery in the United States and the Americas* (April 2006).

Het HAI onderzoek constateerde slavernijconnecties onder andere bij de Rotterdamse bankiersfirma Chabot die optrad als makelaar voor verzekeringen van slavenreizen, de Amsterdamse firma Ketwich & Voombergh die participeerde in plantageleningen, en de Nederlandsche Handel-Maatschappij (NHM) die naast haar koloniale activiteiten in Nederlands-Indië op beperktere schaal ook handelde in goederen die geproduceerd werden op Atlantische slavenplantages. Daarnaast constateerden de onderzoekers investeringen in effecten van gebieden waar slavernij voorkwam door onder andere ABN AMRO voorlopers Knox & Dortland, Vlaer & Kol en Scheurleer & Zoonen. Het rapport concludeerde echter ook dat dergelijke investeringen “nooit een significant onderdeel vormden van de zaken van enige ABN AMRO voorganger in Nederland”.¹¹ De criteria waarop deze conclusie is gebaseerd blijven echter onduidelijk. Het rapport benoemt slavernijconnecties, maar reconstrueert niet hun gewicht binnen het geheel van de activiteiten van de genoemde ondernemingen. Bovendien zijn vooral de categorieën 4-6 zeer breed geformuleerd, waardoor zij ook allerlei activiteiten kunnen omvatten die niet of slechts zeer indirect met slavernij verband hielden.

Dit onderzoek hanteert duidelijker gedefinieerde criteria voor wat geldt als slavernijgerelateerde activiteiten. Daardoor is het mogelijk om preciezere uitspraken te doen over de aard van de betrokkenheid van de onderzochte firma's, en om concrete, onderbouwde uitspraken te doen over het gewicht van deze betrokkenheid binnen het totaal van de activiteiten. Het rapport duidt de volgende activiteiten als slavernijgerelateerd:

1. Eigen deelname, investeringen en financiële dienstverlening door Hope & Co en R. Mees & Zoonen in de plantagesector (eigenaarschap, leningen en obligaties, verzekeringsactiviteiten), de slavenhandel en de handel in door slaafgemaakten geproduceerde goederen uit Noord- en Zuid-Amerika en Azië;
2. Leningen aan, handel met en financiële dienstverlening door Hope & Co en R. Mees & Zoonen voor compagnieën, firma's en privépersonen gericht op hun activiteiten in slavenhandel, slavernij, en de handel in door slaafgemaakten geproduceerde goederen.

Een derde categorie van slavernijbetrokkenheid, die ook het HAI-rapport expliciet meenam, vormen staatsleningen aan staten waarin slavernij voorkwam en investeringen in handelscompagnieën die participeerden in de slavenhandel. Hoewel niet uitsluitend gericht op de slavernij-economie, bevorderden dergelijke activiteiten wel de groei en instandhouding van de slavernijeconomie. Voorbeelden van deze meer

¹¹ Ibid., 9.

indirecte vorm van betrokkenheid voor de firma Hope & Co zijn de handel in aandelen van de verschillende Oost-Indische Compagnieën, of het faciliteren van de Louisiana Purchase die mede de basis legde voor de expansie van de slavernij in het Amerikaanse Zuiden. De tekst van het rapport benoemt dergelijke leningen waar hun doel, opbrengsten, verloop of afhandeling in sterke mate samenhangen met slavernij. Omdat de slavernijconnecties voor deze derde categorie vaak indirect zijn en het voor deze activiteiten onduidelijk is waar precies de grens ligt tussen slavernijgerelateerd en niet-slavernijgerelateerd, is deze derde categorie niet meegenomen in de kwantitatieve inschattingen. Cijfers over de slavernijgerelateerde activiteiten van Hope & Co en R. Mees & Zoonen omvatten dus nooit deze derde categorie.

Kwantitatieve gegevens zijn in dit rapport ondersteunend voor kwalitatieve vragen. Hoe het hedendaagse publiek slavernij beoordeelt is niet primair afhankelijk van de vraag of achttiende- of negentiende-eeuwse bedrijven op basis van hun slavernijgerelateerde activiteiten winst maakten of verlies. Wel is het belangrijk om te weten of de betrokkenheid van bedrijven bij slavernij slechts zijdelings van invloed was op hun functioneren, of tot de kern van hun activiteiten behoorde zoals het geval was voor Hope & Co en R. Mees & Zoonen in de achttiende eeuw. In aanvulling op deze meer kwantitatieve vraag besteedt dit rapport ook uitgebreid aandacht aan kwalitatieve aspecten die in het eerdere HAI-rapport niet aan de orde kwamen:

- Hoe waren (financiële) instellingen door hun slavernij-gerelateerde activiteiten betrokken bij het vormgeven van slavernij;
- Hoe past deze betrokkenheid bij slavernij-gerelateerde activiteiten in de bredere context van kolonialisme en gedwongen arbeid;
- Hoe verhielden vertegenwoordigers van de betrokken financiële instellingen zich tot de debatten over (afschaffing van) de slavernij in de achttiende en de negentiende eeuw;
- Welke invloed had de betrokkenheid van de genoemde instellingen bij slavernij-gerelateerde activiteiten op het dagelijks leven van de slaafgemaakten?

Resultaten in vogelvlucht

Het hier gepresenteerde onderzoek heeft iets meer dan een jaar in beslag genomen. Het onderzoek levert belangrijke nieuwe kennis op over de slavernijconnecties van Hope & Co en Mees & Zoonen. Dit geldt het duidelijkst voor Hope & Co, het grootste financiële bedrijf in Nederland aan het eind van de achttiende eeuw en lange tijd de toonaangevende speler op de internationale markt voor private leningen en

staatsleningen. In de literatuur over Hope & Co ligt de nadruk vrijwel uitsluitend op haar rol in internationale overheidsfinanciën.¹² Dit rapport laat zien dat de opkomst van Hope & Co als financiële gigant niet los kan worden gezien van haar nauwe betrokkenheid bij vooral het Atlantische slavernijcomplex. Ze vervulde daarbij een spilfunctie in de financiering van de Caribische slavernij-economie. Hope & Co verstreekte in de laatste decennia van de achttiende eeuw leningen op onderpand van in ieder geval vijftig plantages in Nederlandse, Britse en Deense koloniën. Slaafgemaakten, vaak met naam en toenaam genoemd, fungeerden voor deze leningen als onderpand. Daarmee raakten de financiële activiteiten van de firma de levens van duizenden slaafgemaakten: in de periode 1770-1780 waren rond de 4500 mensen gelijktijdig als slaaf verpand aan Hope & Co. Daarnaast bezat Hope & Co obligaties in fondsen die beheerd werden door andere financiers in minstens 17 andere plantages. Ook weten we van tenminste 6 plantages dat ze zijn aangeschaft met door Hope & Co verstrekt geld. Hope & Co handelde op grote schaal in door slaafgemaakten geproduceerde goederen zoals suiker en koffie. De firma investeerde niet direct in slavenhandel of slavernij in Azië. Wel handelde Hope & Co in goederen uit Azië die zeker of met grote waarschijnlijkheid met behulp van slavenarbeid waren verkregen.

Een gedetailleerde boekhoudkundige reconstructie voor het jaar het jaar 1770 en een uitgebreide steekproef voor het jaar 1790 laten zien dat ongeveer een kwart tot een derde deel van de opbrengsten van Hope & Co voortkwam uit slavernijgerelateerde activiteiten.¹³ Een dergelijke precieze reconstructie van het gewicht van slavernijgerelateerde activiteiten binnen het geheel van de activiteiten van een groot Nederlandse achttiende-eeuwse handels- en financiershuis is nog niet eerder uitgevoerd. De resultaten zijn opmerkelijk omdat tot nu toe vaak is aangenomen dat voor succesvolle financiële spelers zoals Hope & Co slavernijgerelateerde activiteiten slechts een bijzaak waren. Het hoge percentage is des te signifikanter omdat Hope & Co in 1770 nauwelijks betrokken was bij de speculatieve hausse in plantageleningen die op dat moment gaande was op de Amsterdamse financiële markt.

In de negentiende eeuw namen de slavernijgerelateerde activiteiten van Hope & Co in het Caribisch gebied sterk af. Dit betekende echter niet dat het bedrijf zich om principiële redenen terugtrok uit slavernij-investeringen. Van 1830 tot de Amerikaanse Burgeroorlog was Hope & Co als financier van de in plantagekrediet gespecialiseerde Citizens Bank of Louisiana nauw betrokken bij de slavernij in het Amerikaanse Zuiden. Zeker in de negentiende eeuw kon slavernij rekenen op brede publieke afkeuring. Vertegenwoordigers van Hope & Co waren opvallend afwezig in dit publieke debat.

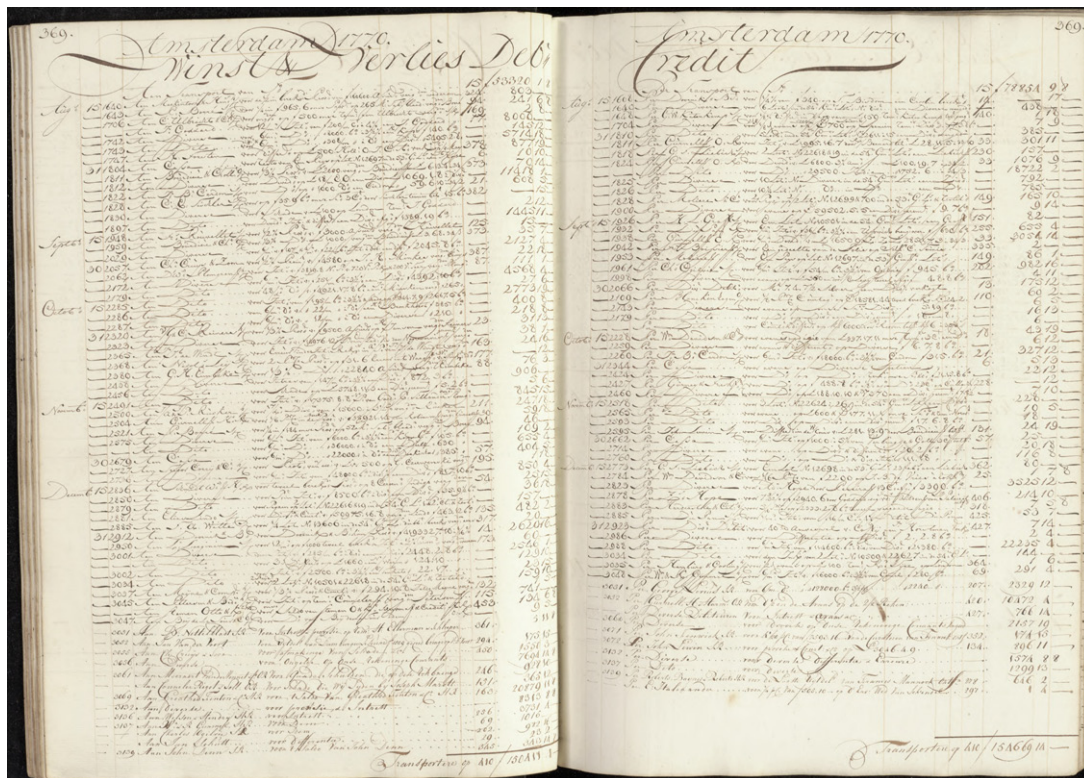
12 Marten G. Buist, *At spes non fracta. Hope & Co. 1770-1815* (Den Haag: Martinus Nijhoff, 1974).

13 De keuze voor dit jaar, de reconstructiemethode en de representativiteit van dit getal worden uitgebreid toegelicht in bijlage B.

Wel ondertekende firmant Samuel Pieter Labouchère nog in 1858 op persoonlijke titel een petitie aan de Tweede Kamer waarin investeerders in Surinaamse plantages hogere compensatie eisten per slaafgemaakte bij de beoogde emancipatie. In hun privécorrespondentie toonden firmanten geen zichtbare sympathie voor abolitionistische sentimenten, of lieten zich daar zelfs zeer laatdunkend over uit. Slavernij als thema en raciale vooroordelen tegen mensen van Afrikaanse afkomst kwamen geregeld naar voren in de brieven van correspondenten aan Hope & Co, maar het onderzoek leverde geen enkele passage op waarin de firmanten zich hier van afkeerden. Zelfs na de afschaffing van de slavernij in de Nederlandse koloniën en in het Zuiden van de Verenigde Staten verspreidde Hope & Co in Nederland een circulaire waarin de Citizens Bank of Louisiana de emancipatie van de Amerikaanse slaafgemaakten presenteerde als ramp voor de investeerders.

R. Mees & Zoonen was een bedrijf van een heel andere aard en omvang dan Hope & Co. Als kassiers- en makelaarsbedrijf richtte het zich vooral op financiële dienstverlening op de Rotterdamse markt. Daarmee raakten zijn activiteiten nauw verweven met slavernijgerelateerde financiële diensten en koloniale handel, die in deze periode zeer belangrijk waren voor Rotterdamse stedelijke economie.¹⁴ Zo trad R. Mees & Zoonen zestien keer op als makelaar van verzekeringen op de levens van slaafgemaakten tijdens de beruchte “middenpassage”, de gedwongen overtocht van West-Afrika naar Amerika. Dergelijke verzekeringspolissen waren er expliciet op gericht de slavenhandelaars te compenseren voor mogelijk geldelijk verlies door sterfte onder de slaafgemaakten door schipbreuk of bij de gewelddadige onderdrukking van een opstand. Formeel ging het om schadeverzekeringen en niet om levensverzekeringen. Slaafgemaakte personen werden dus letterlijk aangemerkt als goederen. Verder verzekerde R. Mees & Zoonen op grote schaal de handel in plantageproducten. Naar schatting was ruim de helft van de zeeverzekeringen die R. Mees & Zoonen rond 1770 hielp af te sluiten slavernijgerelateerd. Daarnaast investeerden enkele firmanten een deel van hun private vermogen in hypotheekfondsen ten behoeve van Surinaamse plantages. In de negentiende eeuw verschoof het werkveld van Mees & Zoonen naar andere koloniale activiteiten waarin sprake was van gedwongen arbeid. De firma bemiddelde bij het afsluiten van zeeverzekeringen die samenhangen met de handel op Nederlands-Indië en het Cultuurstelsel. Ook was de firma een grote investeerder in de Afrikaansche Handelsvereniging (AHV). In de buurt van de monding van de Congorivier “kochte” de AHV regelmatig mensen die het bedrijf vervolgens inzette op een manier die al in de negentiende eeuw werd aangemerkt als een directe voortzetting van de slavernij.

14 Gerhard de Kok, “De koloniale impact” Industrie en financiële dienstverlening”, in Gert Oostindie (red.), *Het koloniale verleden van Rotterdam* (Amsterdam: Boom, 2020) 91-144.

Twee pagina's uit het grootboek van Hope & Co voor 1770. Stadsarchief Amsterdam, Archief van de Firma Hope & Co, 735, no. 892

Het onderzoeksrapport vat thematisch en chronologisch het bronnenonderzoek samen waarop deze conclusies zijn gebaseerd. Het relateert de conclusies aan eerder onderzoek dat is gedaan naar het slavernijverleden van andere voorgangers van ABN AMRO, aan de bestaande literatuur, en aan de thema's die naar voren komen in het huidige maatschappelijke debat over het slavernijverleden.

Archiefmateriaal

Alle conclusies in dit rapport zijn gebaseerd op nieuw archiefonderzoek. Hoewel bekend was dat Hope & Co en R. Mees & Zoonen zich bezighielden met slavernijgerelateerde activiteiten zoals plantageleningen, de verzekering van plantagegoederen en financiële dienstverlening voor de Zuidelijke staten van de VS, is over de aard van deze activiteiten en de invulling die beide bedrijven hieraan gaven nog nauwelijks gepubliceerd. Eerder onderzoek naar de betrokkenheid van financiële ondernemingen bij de slavernij concentreerde zich sterk op de periode voorafgaand aan de crisis van 1772-1773, toen een aantal grote plantagefondsen op de Amsterdamse markt ernstig

in de problemen kwamen.¹⁵ Zoals het rapport zal laten zien, vond een belangrijk deel van de slavernijgerelateerde activiteiten van Hope & Co en R. Mees & Zoonen juist zijn oorsprong in de periode na deze crisis. Door zicht te geven op de financiële en handelsactiviteiten naast en voorbij de hausse in plantageleningen tot ver in de negentiende eeuw, levert dit rapport ook nieuwe kennis op voor het wetenschappelijk debat. Uiteraard is voor dit onderzoek gebruik gemaakt van relevante literatuur, maar belangrijker was de systematische bestudering van vele duizenden pagina's handschrift uit het archief van Hope & Co dat zich bevindt in het Amsterdamse Stadsarchief en het kleinere, maar nog altijd aanzienlijke archief van R. Mees & Zoonen in het Rotterdamse Stadsarchief. Onderzoek in deze archieven is waar mogelijk aangevuld met onderzoek in o.a. notariële archieven, Nederlandse, Britse en Deense koloniale archieven, het Utrechts archief, en gepubliceerde teksten uit de achttiende en negentiende eeuw waarin gerefereerd wordt aan de onderzochte bedrijven of hun individuele firmanten.

Hope & Co was in de periode van de slavernij een veel groter bedrijf dan R. Mees & Zoonen. Daarnaast zijn de archieven van Hope & Co beter bewaard gebleven. Het grootste deel van de tekst van dit rapport (hoofdstukken 2-4) draait dan ook om Hope & Co. Aan R. Mees & Zoonen is een zelfstandig hoofdstuk gewijd (hoofdstuk 5). Andere voorlopers van ABN AMRO met slavernijconnecties, terug te vinden in het HAI rapport, komen in dit rapport wel aan de orde maar zijn niet opnieuw onderzocht. Het rapport heeft dus niet de pretentie van volledigheid, en kan die gezien de aard van het beschikbare archiefmateriaal ook niet hebben. Door in detail in te gaan op de bedrijfsvoering van Hope & Co en R. Mees & Zoonen voegt dit rapport wel essentiële kennis toe over twee bedrijven met omvangrijke slavernijconnecties in de achttiende en negentiende eeuw. Via de route van een diepteonderzoek naar deze twee voorlopers van ABN AMRO, verschaft dit rapport ook reliëf aan de eerder in het HAI rapport gevonden connecties van andere ABN AMRO voorlopers. De uitleg over de wijze van opereren van Hope & Co ten aanzien van plantageleningen in hoofdstuk 2 biedt bijvoorbeeld noodzakelijke achtergrondkennis voor het optreden in dezelfde sector van Ketwich & Voomborgh. De beschrijving van de activiteiten van R. Mees & Zoonen als verzekeringsmakelaar voor slavenreizen in hoofdstuk 5 helpt bij het ontwikkelen van een beter begrip van vergelijkbare activiteiten van de Rotterdamse firma Chabot. De Nederlandsche Handel-Maatschappij kwam in het HAI rapport slechts zijdelings terug vanwege haar beperkte activiteiten in het Atlantisch gebied, maar wordt in dit rapport ook kort besproken in de context van de opkomst van nieuwe vormen van koloniale gedwongen arbeid in Nederlands-Indië.

Zulk omvangrijk onderzoek, uitgevoerd in een tijdsperiode van ongeveer een jaar,

15 J.P. van de Voort, *De Westindische Plantages van 1720 tot 1795. Financiën en Handel* (Eindhoven: Drukkerij De Witte, 1973).

dwingt tot begrenzing. De belangrijkste beperking in dit onderzoek is de keuze voor een concentratie op slavernij, en niet op andere vormen van (koloniale) gedwongen arbeid. Connecties met de NHM en het Cultuurstelsel of de Russische lijfeigenschap zijn in het huidige rapport wel benoemd, maar worden uitsluitend expliciet behandeld in relatie tot slavernij. Uitgebreider onderzoek naar het functioneren van Hope & Co en R. Mees & Zoonen in de koloniale economie in brede zin, van de achttiende tot in de twintigste eeuw, zou aanvullende inzichten opleveren. Een dergelijk onderzoek viel echter buiten de scope van dit project.

Uitvoering onderzoek en opbouw van het rapport

Wetenschappelijke onafhankelijkheid stond voorop in de organisatie van het onderzoek. De invloed van ABN AMRO beperkte zich tot het vaststellen van de randvoorwaarden van dit onderzoek (duur, omvang, vraagstelling). Een paritaire commissie vanuit het IISG en ABN AMRO bewaakte de voortgang van het proces en kwam daarvoor vier keer tijdens de loop van het onderzoek bijeen. Dankzij de bemiddelende rol van deze commissie en de medewerking van het Amsterdams Stadsarchief, het Rotterdams Stadsarchief en de Afdeling Collecties van het IISG kon gezorgd worden dat essentieel archiefmateriaal ook tijdens de periode van lockdown in het voorjaar van 2021 beschikbaar bleef voor de onderzoekers. Vertegenwoordigers van de bank hadden geen enkele zeggenschap over de tekst van dit rapport, die zonder redactionele inmenging vanuit ABN AMRO tot stand is gekomen.

Het onderzoek is uitgevoerd aan het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis, een onderzoeksinstituut van de Koninklijke Nederlandse Akademie voor Wetenschappen. De leiding van het onderzoek was in handen van Dr. Pepijn Brandon, senior onderzoeker aan het IISG en hoogleraar Global Economic and Social History aan de VU. Brandon was eerder eerste auteur van een grote studie over de betekenis van de slavernij voor de Nederlandse economie in de achttiende eeuw en gaf leiding aan het onderzoek dat het stadsbestuur van Amsterdam liet uitvoeren naar het Amsterdamse slavernijverleden. De dagelijkse leiding over het archiefonderzoek lag bij Dr. Gerhard de Kok. De Kok promoveerde in 2019 op een onderzoek naar de Zeeuwse slavenhandel en was daarna betrokken bij het onderzoek naar het koloniale verleden van Rotterdam. Zij werden bijgestaan door Dr. Henk Looijesteijn en Gabrielle LaCroix die beiden inhoudelijke bijdragen leverden voor dit rapport (respectievelijk over de familie Hope en de Hope & Co-firmanten, en over het verzet van de slaafgemaakten op plantage Saphier). In de laatste maanden van het onderzoek werden zij verder ondersteund door een datateam dat bestond uit Patrick van der Geest, Brecht Nijman en Daniel Tuik. Zij leverden materiaal voor de in het rapport weergegeven kwantitatieve

reconstructies, tabellen en grafieken aan, en de als bijlage toegevoegde lijst aan Hope & Co gerelateerde plantages. Op verschillende momenten tijdens de looptijd van dit onderzoek ontvingen de onderzoekers zeer waardevolle ondersteuning van de volgende student-stagiairs: Voke Akati-Udi, Britt van Lochem, Matthias Lukkes, Elizabeth Tjalma en Pelle Yntema. Een wetenschappelijke adviesraad controleerde de kwaliteit van het onderzoek, de gevolgde methodes voor de kwantitatieve reconstructie, en de deugdelijkheid van de getrokken conclusies. De adviesraad kwam tijdens de looptijd van het onderzoek drie maal bijeen, en bestond uit Prof. Dr. Cátia Antunes, Dr. Karwan Fatah-Black, Prof. Dr. Karin Hofmeester, Prof. Dr. Joost Jonker, Nancy Jouwe Ma, drs. Marcel van Kanten, Prof. Em. Dr. Jan Lucassen, Prof. Dr. Leo Lucassen, Prof. Dr. Wayne Modest en Dr. Matthias van Rossum.

De opbouw van het onderzoeksrapport is thematisch en chronologisch. Het eerste hoofdstuk schetst de ontwikkeling van de betrokkenheid van de Nederlandse financiële sector bij slavernij en koloniale gedwongen arbeid. Het tweede hoofdstuk behandelt de financiële betrokkenheid bij de slavernij van Hope & Co. Het derde hoofdstuk beschrijft de wereld van de plantages, met bijzondere aandacht voor de relatie tussen de bedrijfsvoering van Hope & Co en de dagelijkse levens, inclusief het verzet, van de slaafgemaakten. Het vierde hoofdstuk richt zich op de negentiende-eeuwse slavernijgerelateerde activiteiten van Hope & Co, voornamelijk in de Zuidelijke staten van Noord-Amerika. Het vijfde en laatste hoofdstuk behandelt de betrokkenheid bij de slavernij van R. Mees & Zoonen in de achttiende en negentiende eeuw.

1. Slavernij, handel en financiën

Slavernij was een belangrijke component van de Nederlandse economie in de tweede helft van de achttiende eeuw. In waarde uitgedrukt was ongeveer 20 procent van de Nederlandse import en export afkomstig van plantages in de Amerika's. Ook in Azië bestond onder de VOC grootschalige slavernij. Dit hoofdstuk biedt een beknopt overzicht van de ontwikkeling van de slavernijgerelateerde economie in de achttiende en negentiende eeuw. Het schetst de bredere historische context waarbinnen de slavernijgerelateerde activiteiten van Hope & Co en R. Mees & Zoonen plaatsvonden. Het hoofdstuk maakt daarnaast de verwevenheid duidelijk tussen slavernijgerelateerde handelsactiviteiten, leningen en financiële dienstverlening. De belangrijkste functie van dit hoofdstuk is het bieden van de context voor de volgende hoofdstukken, die in detail de slavernijgerelateerde activiteiten van Hope & Co en Mees & Zoonen behandelen.

Bedrijven beschrijven hun voorgeschiedenis doorgaans in positieve termen. De huidige versie van de webpagina over de bedrijfsgeschiedenis van ABN AMRO roemt Hope & Co en R. Mees & Zoonen als onderdeel van een groep van “soms eeuwenoude banken, ieder met een eigen, markante geschiedenis”. De tekst over R. Mees & Zoonen memoreert voor de vroege periode (achttiende en negentiende eeuw) de rol van de firma als makelaar in assurantiën en wissels, en de overgang in 1863 naar een moderne vorm van bankieren. Voor Hope & Co vermeldt het document dat de firma onder leiding van firmant en medeoprichter Henry Hope zich specialiseerde in buitenlandse leningen. Een begeleidende tekst noemt hem “naast een beroemd kunstverzamelaar een begenadigd bankier bij de bank die in 1762 was opgericht en zijn naam droeg.”¹ Het ontbreken van een expliciete referentie aan slavernij en andere koloniale investeringen van Hope & Co is niet verrassend. In de bestaande literatuur komt Hope & Co vrijwel

¹ Zie het document over MeesPierson op <https://www.abnamro.com/nl/over-abn-amro/product/onze-geschiedenis>, ingezien op 15-1-2022. ABN AMRO heeft aangegeven de relevante pagina's aan te zullen passen aan de hand van dit onderzoek.

uitsluitend terug als een van de prominentste internationaal opererende financiers van staatsleningen aan het eind van de achttiende eeuw. In het standaardwerk dat Marten Buist in 1974 schreef over de ontwikkeling van de bank tussen 1770 en 1815 komt slavernij nauwelijks voor.² Dat correspondeert echter niet met het daadwerkelijke belang van slavernij voor de ontwikkeling van de firma, of met het gewicht van slavernijgerelateerde geld- en goederenstromen in de financiële wereld waarbinnen bedrijven als Hope & Co en R. Mees & Zoonen opereerden.

De verschillende vormen waarin beide bedrijven betrokken waren bij de slavernij-economie komen in de latere hoofdstukken aan bod. Dit hoofdstuk schetst het belang van slavernij voor de ontwikkeling van de Nederlandse handels- en financiële sector, en daarmee de context waarin Hope & Co en R. Mees & Zoonen actief waren. Hope & Co en R. Mees & Zoonen komen daarbij terug als illustraties voor bredere processen. Ook andere historische voorlopers van ABN AMRO komen hierin terug, zoals de Amsterdamse handelsfirma en verstrekker van plantageleningen Ketwich & Voombergh, of de in 1824 ter bevordering van de koloniale handel opgerichte Nederlandsche Handel-Maatschappij (NHM). De slavernijconnecties van deze laatste twee bedrijven kwamen al naar voren in het onderzoek dat ABN-AMRO in 2006 liet uitvoeren door History Associates Incorporated (HAI).³

Slavenhandel en slavernij vormden een grote en groeiende sector van de economie in de periode waarin Hope & Co en R. Mees & Zoonen ontstonden en tot bloei kwamen.⁴ Op slavenplantages geteelde suiker, koffie, indigo, katoen en tabak overspoelden in de achttiende eeuw de Europese markt. Amsterdam en Rotterdam fungeerden als belangrijke doorvoerhavens van koloniale goederen van alle Europese imperia naar Noord-, Oost- en Centraal-Europa. De honger naar deze consumptiegoederen eiste een hoge menselijke tol. Slavenhandelaren dwongen in de periode 1700-1800 meer dan 6,5 miljoen Afrikanen aan boord te gaan op de slavenschepen – meer dan in welke andere periode van de geschiedenis dan ook. Ruim 900.000 van hen overleefden de onvrijwillige oversteek naar Noord- en Zuid-Amerika niet. Ook de Nederlandse slavenhandel bereikte in de tweede helft van de achttiende eeuw in absolute aantallen haar grootste omvang.⁵

Aan het eind van de achttiende en het begin van de negentiende eeuw zorgden financiële crises, oorlogen, revoluties en de Britse afschaffing van de trans-Atlantische slavenhandel voor grote veranderingen in de internationale slavernijsector. Het

2 Marten G. Buist, *At spes non fracta. Hope & Co. 1770-1815* (Den Haag: Bank Mees & Hope NV, 1974).

3 History Associates Incorporated, *Predecessors of ABN AMRO Bank N.V. and connections to African slavery in the United States and the Americas* (April 2006).

4 Pepijn Brandon en Ulbe Bosma, "De betekenis van de Atlantische slavernij voor de Nederlandse economie in de tweede helft van de achttiende eeuw", *Tijdschrift voor Sociale en Economische Geschiedenis* 16:2 (2019) 1-45.

5 Cijfers afkomstig van www.slavevoyages.org.

belang van de handel op en leningen aan de Caribische plantage-economie voor de Nederlandse economie namen in deze periode sterk af ten opzichte van het belang van andere, vaak ook op koloniale gedwongen arbeid gebaseerde takken van de internationale handel. Toch duurde het nog tot 1863 voor de slavernij in de Nederlandse Caribische koloniën bij wet werd afgeschaft. Er waren ook gebieden waar de slavernij in deze periode juist sterk toenam. Dat gold onder andere voor het Zuiden van de Verenigde Staten. Met behulp van een door Hope & Co bemiddelde lening kochten de jonge Verenigde Staten onder andere het gebied rond de Mississippi, dat de kern ging vormen van de groeiende Noord-Amerikaanse plantagesector. Nederlandse financiers, onder wie Hope & Co, probeerden zich in de daaropvolgende decennia toegang te verschaffen tot deze markt. Ook Brazilië en Cuba beleefden een nieuwe periode van uitbreiding van de slavernij, die ook wel de “tweede slavernij” wordt genoemd (in onderscheid tot de eerdere fase van slavernijexpansie in het Caribisch gebied). De groeiende roep om afschaffing van de slavernij leidde in de negentiende eeuw tot zoektochten naar andere bronnen van arbeid om de honger naar koloniale producten op de Europese markt te stillen. Vaak ging het daarbij om vormen van gedwongen arbeid die gelijkenissen vertoonden met slavernij, maar daar ook in essentiële opzichten van verschilden.

Handel en politiek

Slavenhandel en slavernij zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. De grootste winsten uit de slavernij werden in Europa niet gehaald uit de mensenhandel, maar uit de handel in de producten die de slaafgemaakten produceerden op de plantages in de Atlantische wereld. Vooral in de tweede helft van de achttiende eeuw groeide de Europese markt voor op slavenplantages geproduceerde goederen explosief. Ook in Nederland werden Atlantische importen steeds belangrijker. Tussen 1700 en 1780 verviervoudigde de waarde van de Nederlandse Atlantische importen, van gemiddeld iets minder dan vijf miljoen gulden per jaar in de periode 1700-1710 tot meer dan 20 miljoen gulden per jaar in de periode 1770-1780. Daarbij zijn de grote hoeveelheden plantageproducten die Nederlandse handelaren importeerden uit Spanje, Portugal, Frankrijk en Engeland nog niet meegenomen. Omdat in dezelfde periode de waarde van de Nederlandse import uit Azië ongeveer constant bleef, en de Nederlandse rol in de Europese handel zelf sterk terugliep, groeide ook het relatieve gewicht van door slaafgemaakten geproduceerde goederen in de Nederlandse handel. Aan het eind van

de achttiende eeuw bestond ongeveer twintig procent van de waarde van importen en exporten via Nederlandse havens uit Atlantische plantagegoederen.⁶

De groei van de Nederlandse handel in plantagegoederen kwam voor een deel op conto van gebieden die direct onder Nederlandse politieke controle vielen. De Nederlandse Republiek beschikte zelf al sinds de zeventiende eeuw over een aantal plantagekoloniën in het Atlantisch gebied. Suriname is daarvan de bekendste en de grootste, maar in de achttiende eeuw maakten ook de naastgelegen koloniën rond de rivieren Berbice, Demerara en Essequibo deel uit van het Nederlandse Atlantische rijk. Deze koloniën waren verantwoordelijk voor een aanzienlijk deel van de toevoer van suiker, koffie, cacao en katoen op de Nederlandse markt, maar zeker niet voor alles. Via de Caribische eilanden Curaçao en St. Eustatius, en dankzij de sterke positie die Nederland nog altijd had in de intra-Europese handel, bereikten ook de plantagegoederen van andere Europese rijken de havens van Amsterdam en Rotterdam. Vooral de Franse Cariben waren een belangrijke leverancier van plantagegoederen, die via Nederland hun weg vonden naar Scandinavië, Oost- en Centraal-Europa. Ongeveer een vijfde deel van de in Nederland geïmporteerde koffie en ruim de helft van de suiker was afkomstig uit Franse slavernijkoloniën.⁷

De Hopes traden toe tot de rangen van Nederlands prominentste handels- en financiersfamilies in de periode van de Zevenjarige Oorlog (1756-1763). De Nederlandse Republiek was neutraal in deze oorlog, en kon daardoor op grote schaal profiteren van de verstoring van de Britse en Franse scheepvaartconnecties met hun eigen plantagekoloniën. Firmanten Thomas en Adrian Hope sprongen in dit gat, en hun jaarlijkse omzet bij de Amsterdamse Wisselbank steeg van ongeveer tien miljoen gulden in het jaar voorafgaand aan de oorlog tot het voor die tijd fenomenale bedrag van 47 miljoen gulden in 1762. In dat jaar brachten zij hun activiteiten onder in de firma Hope & Co. Van de andere grote Nederlandse firma's bereikten in deze tijd alleen Pels (41 miljoen gulden) en Clifford (34,5 miljoen gulden) een vergelijkbare omzet.⁸ Deze goederenhandel speelde een veel prominentere rol in de ontstaansgeschiedenis van Hope & Co dan de bestaande literatuur suggereert. Hope & Co was in deze periode geen bank, maar een handelshuis dat ook grootschalige internationale financiële transacties verrichtte. Pas gaandeweg ging de firma zich meer toeleggen op het verstrekken van leningen en op financiële dienstverlening, maar zelfs in haar hoogtijdagen vormden handelsactiviteiten een zeer belangrijk deel van haar totale opbrengst. Daarin leek Hope & Co op de andere grote Amsterdamse firma's, die vrijwel altijd deelname aan

6 Cijfers in Johannes Postma en Victor Enthoven (red.), *Riches from Atlantic Commerce. Dutch Transatlantic Trade and Shipping, 1585-1817* (Leiden: Brill, 2003); Wim Klooster en Gert Oostindie, *Realm between Empires. The second Dutch Atlantic 1680-1815* (Leiden: Leiden University Press, 2018); Brandon en Bosma, "Betekenissen".

7 Klooster en Oostindie, *Realm*, 90 en 94.

8 Buist, *At spes non fracta*, 8 en 11.

de internationale handel combineerden met financiële transacties. Met het toenemende gewicht van de Atlantische handel in de Nederlandse economie, raakten de activiteiten van deze grote handels- en financiershuizen steeds nauwer vervlochten met de plantageslavernij.

Zoals gold voor alle grote zakenfamilies in deze periode lagen handel en politieke invloed direct in elkaars verlengde. Thomas Hope was in de tweede helft van de achttiende eeuw zowel bewindhebber van de West-Indische Compagnie (WIC) als de Verenigde Oost-Indische Compagnie (VOC). In beide compagnieën kreeg hij te maken met slavernij. Het bewindhebberschap van Thomas Hope bij de WIC begon in 1750, toen stadhouder prins Willem IV hem aanstelde als zijn representant bij die compagnie. De WIC deed destijds incidenteel aan slavenhandel, maar liet die activiteit vooral over aan particuliere slavenhandelaren. Deze particuliere handelaren betaalden aan de WIC zogenoemd “lastgeld”. Thomas Hope reisde in 1751 samen met Willem IV naar Zeeland om met Zeeuwse slavenhandelaren te onderhandelen over een verlaging van die fiscale lasten.⁹ In zijn functie als representant-bewindhebber bij de WIC kreeg Hope ook vanuit het Caribisch gebied voorstellen over slavenhandel en slavernij. Zo stelde de commandeur van St. Eustatius, Johannes Heyliger, hem voor om te proberen het *Asiento de Negros* te verkrijgen als opvolgers van de Britten.¹⁰ Dat *Asiento* zou de WIC het recht geven om slaafgemaakten in te voeren in het Spaanse koloniale rijk. Heyliger klaagde ook bij Hope over het ontsnappen van veel slaafgemaakten uit onder andere St. Eustatius naar Porto Rico.¹¹ Thomas Hope zette zich persoonlijk in om deze zaak aanhangig te maken bij de hoogste koloniale autoriteit in Nederland: de Staten-Generaal. Hij vond dat Nederland druk moest uitoefenen op de Spaanse regering om naar Porto Rico gevluchte slaafgemaakten op te pakken en terug te sturen naar de Nederlandse eilanden. Zolang dat niet gebeurde, zouden andere slaafgemaakten volgens hem “tot refugeeren (...) worden geencourageert” (tot vluchten worden aangemoedigd).¹² Het bewindhebberschap van Hope bij de WIC eindigde in 1751, toen Willem IV overleed. In 1755 werd hij echter aangesteld als bewindhebber van de VOC, waar hij in 1766 ook representant van stadhouder Willem V werd. Bij de VOC ontpopte Thomas zich als een invloedrijk bestuurder met veel kennis van zaken. In deze jaren bogen VOC-bewindhebbers in de Nederlandse Republiek zich met grote regelmaat over kwesties

9 Gerhard de Kok, *Walcherse Ketens. De trans-Atlantische slavenhandel en de economie van Walcheren, 1755-1780* (Zutphen: Walburg Pers, 2020), 174.

10 NL-UtrHUA, Familie De Beaufort 2316, Johannes Heyliger aan Thomas Hope, 18 februari 1752 (scan 32).

11 NL-HaNA, WIC 406, vergaderingen Heren Tien 20 april 1751 (scan 97) en 31 augustus 1751 (scan 217). De bewindhebbers gaven Hope op 20 april 1751 de opdracht om deze zaak op zich te nemen. Dat blijkt ook uit de conceptbrief aan Heyliger over deze kwestie, aanwezig in de stukken die Thomas Hope bewaarde over zijn bewindhebberschap bij de WIC. Zie NL-UtrHUA, Familie De Beaufort 2316, conceptbrief Thomas Hope aan Johannes Heyliger Pzn, ongedateerd (scan 34).

12 NL-HaNA, WIC 451, Thomas Hope en Jacob de Petersen aan Staten-Generaal, 1 september 1751 (scan 141). Zie ook NL-HaNA, Staten-Generaal 3806, resoluties 3 september 1751 (scan 331).

rond slavernij en slavenhandel in Azië. Zo was 1766 het jaar van de grote slavenopstand op het VOC-schip de *Meermin*, op weg van Madagaskar naar Kaap de Goede Hoop. De opstand is zeker in de directiekamers in Amsterdam besproken.¹³

Leningen voor plantages

Naast de slavernijgerelateerde importen uit de eigen koloniën en de doorvoer van goederen uit de koloniën van andere Europese mogendheden, organiseerden Amsterdamse en Rotterdamse handelshuizen ook grote leningen voor de uitbreiding van de Caribische plantagesector. Een aanzienlijk deel van deze leningen was bestemd voor de aanvoer van nieuwe slaafgemaakten. Deze leningen waren niet alleen gericht op de Nederlandse koloniën. Tot ver in de achttiende eeuw bleef Amsterdam het centrum van de internationale financiële wereld. Buitenlandse planters wisten hun weg te vinden naar Nederlandse kapitaalverstrekkers. Handels- en financiershuizen met een grote aanwezigheid in het Caribisch gebied, zoals Hope & Co, gingen zich steeds vaker ook toeleggen op het verstrekken en beheren van plantageleningen. Deze activiteit was niet te scheiden van hun handelsactiviteiten, want de mogelijkheid om greep te krijgen op de handel in goederen die op de beleende plantages werden geproduceerd was een van de belangrijke motieven om leningen te verstrekken. Het beheer over deze miljoenenleningen voor activiteiten aan de andere kant van de wereld droeg echter wel bij aan de toenemende specialisatie van een aantal grote handels- en financiershuizen op financiële dienstverlening.

Behalve deze leningen aan Franse, Engelse of Deense planters waren er ook andere manieren waarop de Nederlandse financiële sector verweven was met de slavernij. Eén daarvan was door het grootschalige gebruik van door slaven geproduceerde goederen bij het vereffenen van internationale handels- en staatsschulden. In een wereld zonder giraal geldverkeer waren er twee hoofdmanieren om buitenlandse financiële transacties te regelen. De eerste waren uiterst risicovolle internationale transporten van geld of edelmetalen. De tweede manier was om schulden te vereffenen via de internationale handel. Dit kon gebeuren door de schuldeiser te betalen in handelsgoederen, of door een lokale tussenpersoon een deel van de opbrengsten van de handel te laten uitbetalen aan de schuldeiser via een zogenoemde wisselbrief. Voor Amsterdamse handels- en financiershuizen zoals Hope & Co leverde dit een extra, vaak vergeten connectie op met het slavernijsysteem. Aan het begin van de negentiende eeuw verstrekte Hope & Co bijvoorbeeld een miljoenenlening aan de noodlijdende Portugese kroon. De

13 Van Rossum, *Kleurrijke tragiek*, 36.

afspraken tussen de firma en Portugal specificeerden dat de lening grotendeels zou worden voldaan in door slaafgemaakten gewonnen diamanten uit de Braziliaanse provincie Minas Gerais en vanuit de opbrengsten van de handel in door slaafgemaakten geproduceerde tabak, katoen en brazielhout.¹⁴ Hoewel dit een minder directe vorm van betrokkenheid bij de slavernij is dan bijvoorbeeld de rechtstreekse investeringen in suikerplantages, laat het de mate van vervlechting zien tussen schijnbaar puur financiële activiteiten en de internationale slavernijeconomie.

Hope & Co groeide in de jaren negentig van de achttiende eeuw uit tot een van de belangrijkste verstrekkers van staatsleningen op de Europese markt en was groter dan elke andere firma in Amsterdam en Londen.¹⁵ Tussen 1786 en 1790 lag de jaarlijkse omzet bij de Wisselbank op ongeveer 40 miljoen gulden, in 1791 op 52 miljoen en het jaar daarna zelfs op 76 miljoen.¹⁶ In deze periode liet firmant Henry Hope een statig paleis bouwen in Haarlem, villa Welgelegen, waar hij zijn omvangrijke kunstcollectie tentoonstelde voor de prominente internationale staatslieden die bij hem op bezoek kwamen. De reputatie van Hope & Co was zonder vergelijking. Een indicatie van die reputatie is de opdracht aan Henry Hope die Adam Smith in 1786 toevoegde aan de vierde druk van zijn beroemde *Inquiry into the Wealth of Nations*:

In this fourth Edition I have made no alterations of any kind. I now, however, find myself at liberty to acknowledge my very great obligations to Mr. HENRY HOPE of Amsterdam. To that Gentleman I owe the most distinct, as well as liberal information, concerning a very interesting and important subject, the Bank of Amsterdam; of which no printed account had ever appeared to me satisfactory, or even intelligible. The name of that gentleman is so well known in Europe, the information which comes from him must do so much honour to whoever has been favoured with it, ... that I can no longer refuse myself the pleasure of prefixing this Advertisement to this new edition of my book.¹⁷

Ook in de laatste jaren van de achttiende legde de firma Hope & Co zich echter zeker niet uitsluitend toe op staatsleningen en andere financiële transacties. Leningen aan plantages en de handel in door slaafgemaakten geproduceerde goederen bleven een van de belangrijkste inkomstenposten voor de firma.

14 Buist, *At spes non fracta*, hoofdstuk 14.

15 Joost Jonker, "Klem tussen de lokale en mondiale markt. De Amsterdamse *haute banque* vanaf het midden van de zeventiende tot het begin van de twintigste eeuw. Deel 2, 1763-1914", *Amstelodamum* 106, nummer 2 (2019) 63-86, aldaar 70-72.

16 Buist, *At spes non fracta*, 47.

17 Adam Smith, *An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations* (vierde editie, Londen: A. Strahan and T. Cadell, 1786) opdracht.

Financieringsinstrumenten

De groeiende vraag naar plantagegoederen op de Europese markt leidde in het Caribisch gebied in de loop van de achttiende eeuw tot een explosieve toename van plantages en van het aantal daarop tewerkgestelde slaafgemaakten. Suriname, een middelgrote kolonie in het Caribisch gebied, geeft een goed beeld van het verloop van deze groei. Rond 1700 waren er in Suriname ongeveer 100 exportplantages. De hele Surinaamse economie was gericht op het produceren van suiker. Rond 1750 was het aantal plantages gestegen tot rond de 300, met ongeveer een gelijk aantal suiker- en koffieplantages. In 1770 stond het aantal plantages op zijn hoogste punt, met 400 plantages waarvan 300 gericht waren op de productie van koffie. Het aantal slaafgemaakten in Suriname groeide in dezelfde jaren van rond de 10.000 naar bijna 40.000 tot bijna 60.000. Een gemiddelde suikerplantage werd in de jaren 1750 op ongeveer 150.000 gulden getaxeerd, een gemiddelde koffieplantage op ongeveer 100.000 gulden. De getaxeerde waarde van de plantages bleef stijgen tot 1800-1810, en groeide tot ruim het dubbele van deze bedragen. Ongeveer een derde deel van de waarde van een plantage werd gerepresenteerd door de waarde die in de boekhouding werd toegekend aan de slaafgemaakten.¹⁸ De cijfers geven een ruwe indruk van de enorme kapitalen die nodig waren voor de achttiende-eeuwse expansie van de slavernijsector.

De kapitaalvoorziening voor de plantages kon op verschillende manieren geregeld worden. In veel gevallen brachten planters in het Caribisch gebied hun eigen kapitaal mee, leenden zij geld van andere planters of bij vermogende Europeanen, of financierden ze de groei van hun plantages op basis van de winsten uit de voorgaande jaren. Vanaf de vroege jaren 1750 kwam hier in Amsterdam een nieuw financieringsinstrument bij, de zogenaamde negotiatielening. Een negotiatielening was een hypothecaire lening, waarbij een planter geld leende voor de oprichting van een nieuwe plantage of de uitbreiding van een al bestaande plantage. De plantage (grond, gebouwen en slaafgemaakten) vormden het onderpand van de lening. De organisatoren van deze leningen waren doorgaans vermogende ondernemers, meestal uit Amsterdam. Anders dan bij een gewone lening, leenden zij echter niet hun eigen kapitaal uit. In plaats daarvan haalden zij het benodigde kapitaal op door een fonds op te richten en obligaties uit te schrijven. Obligatiehouders ontvingen rente, vaak vijf procent. De oprichters van het fonds traden op als directeuren, een rol waaraan zij langs verschillende routes konden verdienen. Bij afsluiting van de lening ontvingen zij een provisie. Daarnaast eisten zij doorgaans dat zij de plantagegoederen in commissie zouden krijgen, om uit de opbrengsten van de verkoop de rentebetaling en aflossing te voldoen. Ook daarop

¹⁸ Alle hiergenoemde cijfers zijn afkomstig uit Alex van Stipriaan, *Surinaams contrast. Roofbouw en overleven in een Caraïbische plantagekolonie 1750-1863* (Leiden: KITLV Uitgeverij, 1993) 33, 125 en 311.

Plantagien Waterland, Adrichem, Palmeniribo en Zurnimombo, in Surinamen.

Aflossing van f 80000: - op Pmo. Nov. 1775.

Aflossing van f 80000: - op Pmo. Nov. 1776.

N°. 2
10
15

N°. 192
198
202

N°. 9
12
25

N°. 216
219

BERIGT,

Van een Negotiatie, groot VIER HONDERD DUYZEND GULDENS,

ten Comptoire van

LEVER en DE BRUINE, te Amsterdam.

Deze Negotiatie geschied onder Generaal Verband van de Perfoonen en Goederen van gem. LEVER en DE BRUINE, zoo te samen als ieder van hun in solidum, en onder Legaal en Speciaal Verband van de Vier na te noemene Plantagien: de eerste genaamd WATERLAND, zynde een Suiker-Plantagie, groot 4300 Akkers; de tweede ADRICHEM, zynde een Koffy-Plantagie, groot 1100 Akkers; de derde en vierde bekend onder de Namen PALMENIRIBO en ZURNIMOMBO, beide nieuwe Gronden, groot circa 7000 Akkers; (waar van een gedeelte beplant.) Alle geleege in de Colonie *Surinamen*; zynde te samen onlangs ingekogt voor een Somma van f 630000: —; invoegen deeze Negotiatie bedraagt de $\frac{5}{8}$ Parten van de Reëele Koopschat, welke met Primo November 1770 geheel werd afbetaald, als wanneer de hier bovengem. Vier Plantagiën van alle Verbanden ontheeven zyn.

De voorn. Negotiatie zal loopen tegens den Intrest à 5 per Cento, 's Jaarlyks te betalen op Intrest Coupons; en zal duuren den tyd van 5 jaaren, in te gaan met Pmo. November aanstaande; naar welke tyd van 5 jaaren, Jaarlyks by wyze van Loting zal werden afgeloft, boven de gem. Intrest, ten minsten 20 per Cento van 't Capitaal, en dus zal deeze Negotiatie uiterlyk binnen 10 jaaren geheel afloopen.

Ingevallen een of meer van de voorsz. 4 Plantagiën binnen den tyd van 10 jaaren mogten werden verkogt, zullen de Koopenningen, daar van komende, aan de Geldgevers werden afgeloft, meede by wyze van Loting; van welke Aflossing 6 Maanden te voren Advertentie gedaan en gedrukte Notities uitgegeeven zal werden, ook zal de Aflossing voorafgaan, en daar na eerst het Verband of Hypotheecq in zoo verre ontslagen, en door de Geldgevers in zulk geval een Premie van 2 per Cento van het aftelossen Capitaal genoten worden.

De Origineele Obligatie ten behoeven van de gezamentlyke Geldgevers zal werden gepasseerd ten overstaan van de Notaris *Cornelis van Homrich*, waar van zullen werden uitgeleeverd 400 Grossen, onder ieder van welke zal werden gesteld Een Quitantie van f 1000: — Aandeel, respectivelyk genommert van N°. 1 tot 400, en dezelve Quitantien door gen. Notaris behoorlyk werden geprotocolleerd.

De Inschryving zal geschieden met Primo October ten Comptoire van LEVER en DE BRUINE, en de ingeteekende Penningen aldaar voor of uiterlyk op primo Nov. 1770. moeten gefourneerd werden.

NEERLANDSCH
ECONOMISCH-HISTORISCH ARCHIEF
Laan Copes van Cattenburch 83
s- GRAVENHAGE

Laan Copes van Cattenburch 83
s- GRAVENHAGE

Prospectus voor de plantagelening van Lever & De Bruine. Collectie IISG, NEHA Bijzondere Collecties 528

ontvingen zij provisie. Verder regelden zij vanuit Europa de leverantie van levensmiddelen en andere benodigdheden voor de plantage, en bemiddelden ze bij het afsluiten van verzekeringen op de plantage zelf of het transport van plantagegoederen.¹⁹

In de tweede helft van de jaren 1770 raakten veel van deze negotatiefondsen in zwaar weer. Soms leidde dit tot de voortzetting van het fonds onder nieuwe directeurs. Eventueel konden zij planters die niet aan hun financiële verplichtingen voldeden dwingen om hun plantages te verkopen. Onder de “latere instappers” in het beheer van negotatiefondsen vinden we een aantal prominente Nederlandse financiers van de slavernij, waaronder Hope & Co en een andere voorloper van ABN AMRO, Ketwich en Voombergh. Soms nam een negotatiefonds zelf het beheer van de plantage permanent over, waarmee de obligatiehouders veranderden in aandeelhouders. Die laatste constructie kwam vooral in de negentiende eeuw met regelmaat voor. De negentiende-eeuwse Hope & Co firmant Samuel Pierre Labouchère was een van de directeurs van de Sociëteit van Eigendom van de plantages Anna Catharina en Jagtlust, die langs deze route in handen was gekomen van een ander Amsterdams financiershuis dat sterk bij slavernij betrokken was, de firma Insinger & Co.²⁰

Crisis, oorlog, revoluties

Vanaf het midden van de jaren 1770 raakte de slavernijsector met enige regelmaat in crisis. Een tijdelijke keldering van de Europese koffieprijs leidde tot grote handelsverliezen. Vervolgens verstoorde de Vierde Engelse Oorlog van 1780-1784 de toevoer van Atlantische producten naar de Nederlandse markt. De handel herstelde zich, en in de late jaren 1780 bracht de slavernijsector zelfs aanzienlijk meer op dan in 1770. Maar de Franse Revolutie, de oorlogen die hierop volgden, en de grootschalige en uiteindelijk succesvolle opstand van de slaafgemaakten in de Franse kolonie Saint Domingue (Haïti) leidden opnieuw tot grote turbulentie.²¹ Investeerders die rond 1770 obligaties hadden gekocht, leidden hierdoor soms grote verliezen. Negotatiefondsen met een looptijd voorbij 1775 keerden meestal aanzienlijk minder uit aan investeerders dan zij oorspronkelijk hadden beloofd. Obligatiehouders die besloten om tijdens de crisis te verkopen, ontvingen een schijntje van de nominale waarde van hun papieren. Degeenen die aan hun obligaties vasthielden of juist in deze periode instapten en goedkope

19 J.P. van de Voort, *De Westindische plantages van 1720 tot 1795. Financiën en handel* (Eindhoven: Drukkerij De Witte, 1973).

20 Stadsarchief Amsterdam, 1455, Archief van de Bank Insinger en Co, no. 1431.

21 Van de Voort, *West-Indische plantages*; Gert Oostindie, “Dutch Atlantic decline during ‘the Age of Revolutions’”, in: Gert Oostindie en Jessica V. Roitman (red.), *Dutch Atlantic Connections, 1680-1800* (Leiden / Boston: Brill, 2014) 309-338; Brandon en Bosma, *Slavernij*.

obligaties opkochten, profiteerden in de jaren tussen de crises en na de eeuwwisseling echter ook van grote heroplevingen van de Atlantische handel. Hoewel de renteuitkeringen zelden vijf procent bedroegen, deden ze waarschijnlijk in veel gevallen niet onder voor de rentebetalingen op andere types obligaties zoals staatsschulden.²²

Een negotiatiefonds dat Harman van de Poll oprichtte in 1769, en waarin mede­grondlegger van de firma Ketwich & Voomborgh Abraham Ketwich optrad als gecommitteerde, illustreert de grote fluctuaties in de markt. Volgens aantekeningen op een van de obligaties betaalde het fonds tussen september 1770 en 1775 elk jaar de beloofde rente van vijf procent. Daarna daalden de jaarlijkse rentebetalingen echter naar 3, 2, 1,5 en 0,5 procent. Tijdens de Vierde Engelse Oorlog keerde het fonds slechts mondjesmaat rente uit. Maar in 1787 bedroeg de rentebetaling weer 50 gulden (meer dan vijf procent, omdat inmiddels een klein deel van het ingelegde kapitaal was afbetaald en een ander deel was afgeschreven). De betalingen tot aan 1794, het laatste jaar voor de Franse bezetting van Nederland, schommelden tussen de 22 en de 40 gulden. Daarna volgde opnieuw een aantal jaren van geen of lage rentebetalingen, maar vanaf de eeuwwisseling werd jaarlijks minstens 20 gulden en vaak meer aan rente betaald.²³ Noch de handel in op slavenplantages geproduceerde goederen, noch de financiële dienstverlening rond deze handel, kwamen in de stormachtige jaren rond 1800 ooit volledig stil te liggen. Ook de productie op de slavenplantages ging met enkele onderbrekingen onverminderd door. Zelfs in deze jaren van economische teruggang bleven er dus mogelijkheden bestaan voor ondernemingen als Ketwich en Voomborgh of Hope & Co om te verdienen aan slavernij.

De Caribische plantages in de negentiende eeuw

Bij behandeling van het voortbestaan van de slavernij in de Nederlandse koloniën in de negentiende eeuw ligt de nadruk sterk op de schijnbare onvermijdelijkheid van de uiteindelijke wettelijke afschaffing in 1863. In 1791 brak in Saint Domingue (Haïti) een revolutie uit onder de slaafgemaakten, met emancipatie uit de slavernij als belangrijkste eis. Het Franse revolutionaire bewind schafte in 1794 de slavernij bij wet af, een besluit dat Napoleon tien jaar later weer zou terugdraaien. Ook in andere Caribische koloniën, waaronder Curaçao, braken grotere en kleinere opstanden uit

22 Alex van Stipriaan, 'Debunking Debts. Image and Reality of a Colonial Crisis: Suriname at the End of the Eighteenth Century', *Itinerario* 19:1 (1995), 69–84.

23 W.W. van der Meulen, "Beschrijving van eenige Westindischeplantageleeningen. Bijdrage tot de kennis der geldbelegging in de achttiende eeuw", *Bijdragen en Mededeelingen van het Historisch Genootschap* 25 (1904) 490–580, aldaar 534–536. https://www.dbnl.org/tekst/_bij005190401_01/_bij005190401_01_0011.php (ingezien op 28-1-2022).

Gezicht op de slavenvertrekken van een Surinaamse plantage, midden negentiende eeuw. Prent gemaakt door jonkheer Jacob Eduard van Heemskerck van Beest, naar een tekening van Gerard Voorduin. Collectie Rijksmuseum Amsterdam

tegen de slavernij. In Groot-Brittannië bereikte een groeiende “abolitionistische” (pro-afschaffings) beweging de kritische massa die nodig was om politieke invloed uit te oefenen. In 1807 verbood de Britse overheid bij wet de trans-Atlantische slavenhandel, en in de daaropvolgende decennia kreeg de oppermachtige Britse vloot de opdracht om dit verbod ook voor andere landen actief te handhaven. Nederland volgde deze trends slechts schoorvoetend. In 1814 kondigde koning Willem I onder grote Britse druk een verbod af op de trans-Atlantische slavenhandel. De slavernij zelf bleef bij wet toegestaan.

De periode van Franse bezetting had ook grote gevolgen voor de firma Hope & Co. Henry Hope vluchtte naar Londen, en de firma verhuisde met hem mee. Voor de Caribische belangen van de firma schakelden zij eerst hun Londense zakenpartner Alexander Baring in, en later de op het Deense eiland St. Croix gevestigde William Gordon Coesvelt.²⁴ Na de Napoleontische tijd keerde Hope & Co terug naar Amsterdam, maar in afgeslankte vorm, en niet langer onder leiding van leden van de familie

²⁴ Buist, *At spes non fracta*, 54.

Hope. Amsterdam had zijn positie als internationaal handels- en financieel centrum van de eerste rang op dat moment al verloren.²⁵ Hope & Co bleef voor Amsterdamse begrippen een grote onderneming, met een steeds duidelijker puur financieel profiel. Slavernijgerelateerde handelsactiviteiten en leningen pasten minder goed bij de activiteiten van het bedrijf. Bovendien nam het economische gewicht van de sector in Nederland stapsgewijs af, zeker in vergelijking met andere takken van de koloniale handel. De Surinaamse koffieproductie herstelde zich in de negentiende eeuw niet van de klappen die zij in de voorgaande periode had gekregen, mede door de toegenomen concurrentie van Javaanse koffieplantages. Maar de suiker- en katoenproductie op Surinaamse slavenplantages lagen in de jaren 1820 en daarna aanzienlijk hoger dan rond 1770.²⁶ Ook in de Britse koloniën, inclusief de voormalige Nederlandse koloniën Berbice, Demerary en Essequibo waar Nederlandse investeerders nog veel plantages bezaten of leningen hadden uitstaan, volgde op de afschaffing van de slavenhandel een periode van productiegroei en hoge winsten. Daarnaast waren er een groot deel van de negentiende eeuw ook gebieden waar de slavernij helemaal niet onder druk stond, maar juist sterk expandeerde. Dit laatste was het geval voor de koffieproductie in Brazilië, de suikerproductie in Cuba en de katoenproductie in het Zuiden van de Verenigde Staten. Europese investeerders in de slavernij in deze gebieden leken nauwelijks beïnvloed te worden door de discussies die op dat moment woedden over de slavernij in de Caribische koloniën. Ook voor Hope & Co werd vanaf de jaren 1830 het Zuiden van de Verenigde Staten een nieuw investeringsgebied. De route daartoe liep niet meer in de eerste plaats via de handel, maar via de kapitaalmarkt. Tot na de afschaffing van de slavernij bleef Hope & Co betrokken bij de plantagesector in het Amerikaanse Zuiden.

Koloniale handel en gedwongen arbeid

Economisch gezien werden de opbrengsten uit de Nederlandse slavernijkoloniën in het Caribisch gebied in de negentiende eeuw overschaduwed door de toename van de koloniale handel vanuit Azië. Ook die koloniale handel was verweven met een lange geschiedenis van slavernij. Zo handelde Hope & Co in de achttiende eeuw onder andere op kleine schaal in nootmuskaat en foelie. In 1621 had de VOC voor haar monopoliehandel in deze goederen een uitgebreid slavernijsysteem opgezet, dat tot de tweede helft van de negentiende eeuw in stand bleef.²⁷ Door de monopoliestructuur van de

25 Jonker, "Haute Banque II", 72-73.

26 Van Stipriaan, *Surinaams contrast*, hoofdstuk 12 en bijlage 1.

27 Manuhutu, "Mokum en Maluku", in Brandon et al., *De slavernij in Oost en West*, 140-148.

pas in 1799 opgeheven VOC liepen investeringen in de koloniale handel en de slavenhandel echter langs heel andere routes dan die in het Atlantisch gebied. Bedrijven als Hope & Co handelden wel in door de VOC aangeleverde goederen, maar investeerden in deze periode niet rechtstreeks in plantages of andere op slavernij gebaseerde productie in VOC-gebied. Toen de productie van exportgoederen in Nederlands-Indië in de negentiende eeuw een nieuwe vlucht nam, gebeurde dit grotendeels op basis van andere vormen van gedwongen arbeid dan de slavernij. De bekendste daarvan is het tussen 1830 en 1834 ingevoerde Cultuurstelsel. Dit stelsel is onlosmakelijk verbonden met de naam van de in 1824 opgerichte Nederlandsche Handel-Maatschappij (NHM), misschien wel de bekendste voorloper van ABN AMRO uit de negentiende eeuw. De NHM werd in 1824 opgericht bij Koninklijk Besluit. Het doel van de maatschappij was de bevordering van de Nederlandse economie door het aanwakkeren van de internationale handel. Voor dat doel opende de NHM vestigingen in Batavia en andere steden in Nederlands-Indië. Daarnaast opende de NHM ook agentschappen voor de handel met Egypte, China, Cuba en Brazilië.²⁸ Vanwege die laatste twee gebieden bespreekt het HAI rapport uit 2006 de NHM ook kort in de context van de Amerikaanse slavernij. Al snel was echter duidelijk dat de handel op Nederlands-Indië veruit de belangrijkste activiteit voor de NHM zou vormen. De NHM kreeg het voorrecht om aan het Nederlandse gouvernement ter beschikking gekomen goederen te verhandelen. Het Cultuurstelsel voorzag in een permanente stroom van deze goederen. Het stelsel eiste dat de bevolking van Java een deel van de door haar geproduceerde goederen afstond aan de koloniale overheid, in ruil voor een zeer mager “plantloon”. Het toezicht over deze arbeidsverplichting rustte bij lokale heersers. Het stelsel vormde een bron voor uitbuiting, mishandeling, machtsmisbruik, corruptie en leidde zelfs tot hongersnoden. De koffie, suiker, indigo en thee die door het Cultuurstelsel via de NHM de Europese markt bereikte, leverde tot ver in de negentiende eeuw een substantiële bijdrage aan de Nederlandse schatkist.²⁹ Hope & Co was slechts op kleine schaal bij de handel van de NHM betrokken, maar R. Mees & Zoonen was hierin wel zeer actief.

Het Cultuurstelsel past in een breed scala aan nieuwe systemen van gedwongen arbeid die door Europese koloniale mogendheden in de negentiende eeuw werden ontwikkeld. Ook in Suriname en andere Caribische koloniën waar de slavernij werd afgeschaft, leidde dit niet tot de massale invoering van loonarbeid. De dominante vorm van plantagearbeid in het Caribisch gebied na de afschaffing van de slavernij was de zogenoemde contractarbeid. Koloniale overheden stimuleerden de overtocht van grote groepen Aziatische arbeiders. Zij ontvingen voor hun werk slechts een laag

28 Tom de Graaf, *Voor Handel en Maatschappij. Geschiedenis van de Nederlandsche Handel-Maatschappij, 1824-1964*, Proefschrift Universiteit Utrecht, 2012, 39 en 42.

29 *Ibid.*, 47-49.

loon, ondergingen mishandeling en waren in de praktijk vaak gedwongen om voor zeer lange periodes in dienst te blijven bij de planters. De uitbuitingspraktijken van de contractarbeiders, net als die in het Cultuurstelsel, leken in sommige opzichten op slavernij. Hoewel de afschaffing van de slavernij in steeds meer delen van de wereld er op de lange termijn wel voor zorgde dat de betekenis van slavernij-investeringen voor de Nederlandse financiële sector steeds kleiner werd, leidde dit dus niet tot het verdwijnen van de afhankelijkheid van gedwongen arbeid in bredere zin.

De ontwikkeling van de slavernijgerelateerde activiteiten van Hope & Co passen in een breder patroon, waarin slavenhandel, handel in plantagegoederen en het verstrekken van leningen aan planters nauw met elkaar verbonden waren. In de negentiende eeuw nam het gewicht van deze sector binnen de Nederlandse handel en financiële wereld af, ook al bleef de slavernij nog tot ver in de negentiende eeuw bestaan. Tegelijk ontstonden echter nieuwe expansiegebieden van de slavernij zoals in het Zuiden van de Verenigde Staten. Nederlandse bedrijven, waaronder Hope & Co, investeerden ook hier. Waar slavernij uiteindelijk werd afgeschaft, volgde doorgaans niet de invoering vrije arbeid maar werd slavernij vervangen door andere vormen van koloniale dwangarbeid.

Conclusies hoofdstuk 1

- De Amsterdamse broers Thomas en Adrian Hope waren nauw betrokken bij de slavernijgerelateerde handel op het Caribisch gebied in de jaren voor 1762, toen zij de firma Hope & Co oprichtten. In de jaren 1760 breidden zij deze betrokkenheid uit naar het verstrekken van plantageleningen. Daarbij volgden ze de grote trends op de Europese markt. Het economische gewicht van de slavernijsector nam in de decennia rond de helft van de achttiende eeuw explosief toe. Deze groei ging hand in hand met de groei van de slavernij zelf. Nooit eerder of later vervoerden Europese slavenhandelaren zoveel slaafgemaakte Afrikanen over de Atlantische Oceaan. De uitbreiding van de plantages creëerde een grote honger naar kapitaal vanuit Europa, en leidde tot het ontstaan van nieuwe financieringsinstrumenten zoals de plantagefondsen of negotiatieleningen.
- Rond het oprichtingsjaar van Hope & Co was mede-oprichter Thomas Hope niet alleen economisch maar ook politiek betrokken bij de slavernij in het Caribisch gebied en in Azië. In 1750 benoemde stadhouder Willem IV hem tot zijn representant in de vergadering van bewindhebbers van de West-Indische Compagnie (WIC). In 1766 volgde een benoeming door diens opvolger Willem V tot representant in het bestuur van de Vereenigde Oostindische Compagnie (VOC). In beide functies bemoeide Thomas Hope zich met slavenhandel en slavernij. Zo onderhandelde hij met Zeeuwse slavenhandelaren over het verlagen van een belasting op de slavenhandel en vroeg hij om diplomatieke druk op Spanje om strenger op te treden tegen slaafgemaakten die van St. Eustatius naar Porto Rico vluchtten.

2. Hope & Co en internationale slavernijfinanciering

Dit hoofdstuk richt zich op de handel in plantagegoederen en financiering van plantages door de firma Hope & Co in de achttiende eeuw. Het schetst de economische betrokkenheid bij slavernij van de Schots-Nederlandse handelsfamilie Hope vanaf de vroege achttiende eeuw. Het laat zien hoe deze betrokkenheid een grote vlucht nam in de jaren 1750 en 1760, rond het oprichtingsjaar van de firma Hope & Co in 1762. Hope & Co groeide in deze periode uit tot een van de grootste, en voor lange tijd zelfs het grootste handels-financiershuis in de Nederlandse Republiek. Omdat Amsterdam tot het eind van de achttiende eeuw fungeerde als centrum van de internationale kapitaalmarkt, maakte dit Hope & Co automatisch ook een van de belangrijkste spelers in het internationale financiële bestel. Slavernij-investeringen speelden daarbij een veel grotere rol dan tot nu toe is aangenomen. Dit hoofdstuk beschrijft de slavernij-economie zoals die terugkwam in de boekhouding en zakelijke correspondentie van de firma. De dagelijkse realiteit van de slavernij zelf bleef daarin onderbelicht, ook al sijpelde ze soms toch door.

De geschiedenis van Hope & Co begint rond 1720. Toen trok Archibald Hope jr. van Rotterdam naar Amsterdam, waar hij een scheepvaart- en handelsonderneming begon. Al snel kreeg hij gezelschap van zijn broer Thomas, die in 1726 medefirmant werd. Na Archibalds overlijden trad in 1734 een derde broer toe tot de firma: Adrian Hope. De Hopes waren telgen uit een geslacht van kooplieden met Schotse wortels. Hun vader Archibald sr. had een succesvolle handelsonderneming in Rotterdam, waar enkele andere broers zich ook bij aansloten. Broer Henry vertrok rond 1730 naar Boston in de Engelse kolonie Massachusetts, waar hij zich eveneens met commerciële zaken bezighield. Dit internationale familienetwerk gaf de zaken van Archibald jr., Thomas en Adrian een stevige basis, die ze ook zouden inzetten voor slavernijactiviteiten. De Nederlandse Hopes beschouwden zich verwant met de adellijke Schotse familie Hope, waarmee ze in de achttiende eeuw warme banden onderhielden.

In de eerste decennia was de firma van de Hope-broers nog niet gespecialiseerd in financiële dienstverlening. De grens tussen handels-, scheepvaart- en bankierszaken was niet scherp te trekken. Archibald, Thomas en Adrian ontplooiden een breed scala aan activiteiten. Zo traden ze op als correspondent van buiten Amsterdam gevestigde kooplieden. Het correspondentschap behelsde veel meer dan alleen het onderhouden van een informatieve briefwisseling. Als correspondent sloten de Hopes bijvoorbeeld verzekeringen af op scheepsladingen van buitenlandse partners. Ook verrichtten ze voor hun zakenrelaties betalingen en sloten ze kredieten af, een taak die voor de Hopes steeds belangrijker werd in de achttiende eeuw. De firma dreef in deze periode niet alleen commissiehandel, maar handelde ook voor eigen rekening. Een voorbeeld is de omvangrijke houthandel op Europese bestemmingen. Illustratief voor hun brede werkkring is een plan van Archibald en Thomas uit 1730 om samen met hun neef Jan Claus een jeneverbranderij te beginnen, waarbij de Hopes de jenever zelf op de markt wilden brengen.¹

Vroege slavernij-activiteiten

Al in deze vroege periode ontwikkelden de Hopes ook slavernijgerelateerde activiteiten. Zo was er een duidelijke connectie met slavernij in het Spaans-Amerikaanse rijk in Venezuela. Officieel was dat rijk voor niet-Spaanse handelaren afgesloten. Toch gaf de Spaanse kroon buitenlanders het recht om slaafgemaakten in te voeren, het zogenoemde *Asiento de Negros*. Tussen 1713 en 1750 was dat recht in handen van de Britse South Sea Company. Een van de correspondenten van de Hope-broers was Samuel Collit, die onder licentie van de South Sea Company slavenhandel bedreef in Caracas in het huidige Venezuela.² In ruil voor slaafgemaakten kreeg hij van Spaanse planters vooral cacao. Dat product voerde hij via Curaçao uit naar Amsterdam, waarbij de Hopes optraden als tussenpersoon. Ze verzorgden de verkoop van de cacao in Amsterdam en regelden ook verzekeringen op ladingen cacao en tabak.

Dat de handel in cacao en tabak gerelateerd was aan slavernij, moeten de Hopes geweten hebben. Soms kwam die relatie explicatie naar voren in documenten. In juni 1734 werd het Nederlandse schip *Elisabeth* onder het Caribische eiland St. Domingo overvallen door Spanjaarden. Aan boord bevond zich ruim 90.000 pond cacao

1 NL-AmsSAA, Notariële archieven 9104, akte notaris Jan Ardonois, 20 december 1730.

2 Victoria Garnder Sorsny, *British Trade with Spanish America under the Asiento, 1713-1740* (Phd Thesis University of London, 1975), 211-214.

die Collitt geconsigneerd had aan Achibald en Thomas Hope in Amsterdam.³ Collitt verwachtte dat de Hopes er een goede verkoopprijs voor konden vragen, omdat de Amsterdamse firma een belangrijke positie innam in de verkoop van Venezolaanse cacao in Nederland.⁴ De Spanjaarden vermoedden echter dat lading van de *Elisabeth* illegaal uit het Spaanse rijk was geëxporteerd en namen schip en lading in beslag. Het leidde tot een diplomatiek conflict tussen Nederland en Spanje, vooral omdat het niet de eerste keer was dat de Spanjaarden een Nederlands schip in beslag namen. Om te bewijzen dat de cacao volgens Spaanse wetgeving rechtmatig verkregen was, moesten de Hopes aantonen dat deze onder het *Asiento* viel. Collitt stuurde hen daarom uitgebreide documentatie toe, waarin hij aantoonde dat hij de cacao in Venezuela had ontvangen, “spruijende uit ’t vendiment [de verkoop] der swarten”.⁵ Archibald en Thomas hebben dus zeker geweten dat de (door slaafgemaakten geoogste) cacao was verkregen via de slavenhandel.⁶ Overigens was Collitt vlak voor dit voorval door de Spanjaarden Caracas uitgezet, mede vanwege het zodanig mishandelen van een slaafgemaakte dat deze daaraan overleed.⁷

Via het Caribisch gebied hadden de Hopes in deze periode meer slavernijconnecties. De firma had correspondenten op Curaçao en St. Eustatius en handelde in onder meer suiker en tabak. Een belangrijke zakenpartner was de in Boston woonachtige Thomas Hancock, met wie de Hopes handelden via een gezamenlijke correspondent op St. Eustatius. Een van de handelsproducten betrof verfhout, afkomstig uit een Britse nederzetting in Honduras. In 1741 gaf Hancock een van zijn kapiteins de opdracht om op een Caribisch eiland als St. Eustatius “eight or ten good negro slaves” kopen, om die in de Baai van Honduras weer te verkopen. Daar moest hij verfhout kopen, bestemd voor Boston of Amsterdam, “to be consigned to messr:s Thomas & Adrian Hope”. De handel in slaafgemaakten of door slaafgemaakten verkregen producten was destijds in het Caribisch gebied nooit ver weg.

De firma Hope groeide in deze periode gestaag door. Afgaand op de omzet van de firma bij de Amsterdamse Wisselbank behoorde Hope al halverwege de achttiende eeuw tot de grootste Amsterdamse ondernemingen.⁸ Na 1756 onderging de firma een ongekende groeispurt. In dat jaar brak de Zevenjarige Oorlog (1756-1763) uit tussen

3 NL-HaNA, WIC 1155, ladingmanifest *Elisabeth*, 4 juni 1734 (scan 343). Naast de cacao, consigneerde Collitt ook zo'n 14.000 pond tabak aan de Hopes. Samen ging het om ongeveer een derde van het totale gewicht van de scheepslading (exclusief niet op het manifest vermeld edelmetaal).

4 NL-AmsSAA, Hope 1508, Samuel Collitt aan Archibald en Thomas Hope, 27 april 1734 (scan 109).

5 NL-AmsSAA, Hope 1508, kopie rekest Samuel Collitt (scan 80).

6 Behalve in een diplomatieke zaak, raakten de Hopes door de gebeurtenissen ook verwickeld in een verzekeringszaak. Ze hadden immers namens Collitt de geconsigneerde lading op de *Elisabeth* verzekerd voor f 72.000.

7 Adrian Finucane, *The Temptations of Trade. Britain, Spain, and the Struggle for Empire* (Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2016), 101.

8 Buist, *At Spes non Fracta*, 8, 476-481.

met name Groot-Brittannië en Frankrijk. Die oorlog bood in Nederland gevestigde kooplieden volop kansen om te profiteren van de neutrale positie van Nederland. De Hopes deden dat enerzijds door hun handel op het Caribisch gebied te intensiveren, anderzijds door financiële diensten te verlenen aan zowel de Franse als de Britse overheid.⁹ In 1762 traden de neven Henry Hope (zoon van de eerdergenoemde Henry die naar Boston was verhuisd) en John Hope (zoon van Thomas) toe tot de firma en veranderde de firmanaam in Hope & Co.

Plantageleningen

De grootschalige en rechtstreekse betrokkenheid van Hope & Co bij Atlantische slavernij begon in de jaren zestig van de achttiende eeuw. De betrokkenheid verliep vooral via leningen op onderpand. Hope & Co verstreekte of beheerde dergelijke leningen voor minstens vijftig verschillende plantages. Vaak hadden die leningen de vorm van een zogenoemde negotiatie waarover Hope & Co de directie voerde. De Hopes haalden via zulke negotiaties geld op van beleggers en ze leenden dat geld uit aan Caribische plantage-eigenaren. Die eigenaren konden het verkregen kapitaal gebruiken om investeringen te doen ten behoeve van hun plantage. In ruil voor het kapitaal gaven zij de negotiatie een hypotheekrecht op hun plantagebezit, inclusief de slaafgemaakten. In veel gevallen consigneerden de planters bovendien hun plantageproducten aan Hope & Co, die deze verkocht en uit de opbrengsten de rente en aflossing voldeed. Het directeurschap leverde Hope & Co commissies op, bijvoorbeeld voor de verkoop van suiker en het verzekeren van scheepsladingen, maar ook op rentebetalingen en aflossingen. Hopes deelname aan deze constructie past in de in hoofdstuk 1 beschreven hausse aan negotiatieleningen. Vanaf ongeveer 1760 nam het aantal Nederlandse negotiaties snel toe. Voor beleggers boden negotiaties aantrekkelijke mogelijkheden om te investeren in een op slavernij gebaseerde groeiemarkt: de Caribische plantage-economie.

Hope & Co legde zich in de tweede helft van de achttiende eeuw steeds meer toe op financiële dienstverlening, hoewel investeringen in goederenhandel belangrijk bleven. De firma specialiseerde zich in toenemende mate in het plaatsen van grote staatsleningen, bijvoorbeeld ten behoeve van Zweden (vanaf 1767), Spanje (vanaf 1782), Rusland (vanaf 1788), Polen (vanaf 1794) en Portugal (vanaf 1802). De plantageleningen die Hope faciliteerde voor Caribische planters passen in het patroon van steeds specialistischer financiële dienstverlening. Sommige plantageleningen leverden Hope & Co bovendien een stroom plantageproducten op die ze op de markt brachten. Op een aantal gebieden

9 Joost Jonker, *Schakel tussen verleden en toekomst. 275 jaar traditie en vernieuwing in het Nederlandse bankwezen* (MeesPierson: 1997), 44.

onderscheidde Hope & Co zich van andere Nederlandse verstrekkers van negotiatie-leningen. Ten eerste had Hope alleen negotiatie-leningen voor planters die zich niet in Nederlandse koloniën bevonden. Voor leningen ten behoeve van plantages in de Nederlandse koloniën gebruikte Hope & Co doorgaans andere constructies. Daarnaast zette de firma zelf geen grote negotiatiefondsen op voor meerdere planters, maar richtten ze zich steeds op één enkele planter, waarover de firma nauwkeurige informatie inwon. Uitgebreide kennisvergaring over de condities in de plantage-economie was deel van de bedrijfsstrategie van Hope & Co. De twee grote fondsen die Hope beheerde waar meerdere planters onder vielen, waren door hen overgenomen van een andere Amsterdamse firma. Mogelijk helpt dit verschil in strategie verklaren waarom Hope & Co hoge opbrengsten bleef halen uit de plantageleningen, terwijl andere financiers in financiële problemen raakten.¹⁰

Plantageleningen voor St. Croix

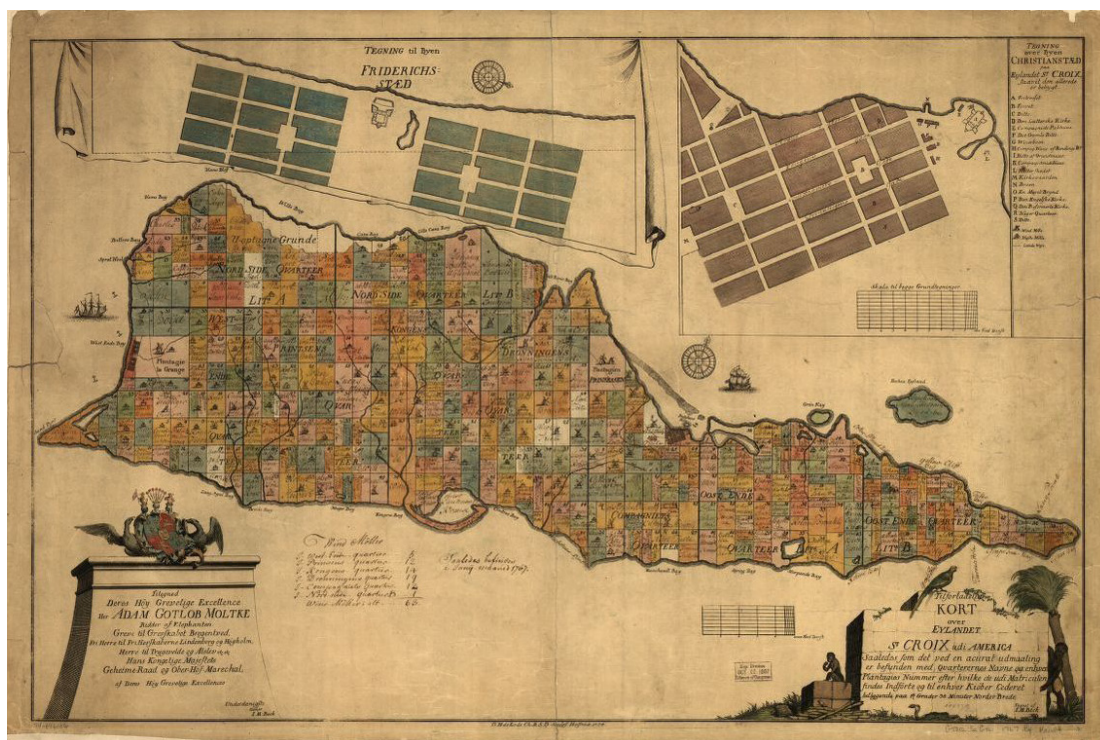
De belangrijkste plantageleningen van Hope waren bestemd voor planters op Deense Caribische eilanden. De Deense Cariben bestonden in de achttiende eeuw uit St. Thomas, St. John en het grotere St. Croix. Al sinds de zeventiende eeuw drukten Nederlandse immigranten een sterke stempel op de samenleving van die eilanden. Dat kwam doordat veel inwoners van de nabijgelegen Nederlandse bovenwindse eilanden er hun geluk beproefden. In tegenstelling tot St. Eustatius, Saba en St. Maarten, was St. Croix redelijk groot en had het bovendien een vruchtbare bodem.¹¹ Voor Caribische bestuurdersfamilies als de Heyligers was het niet ongebruikelijk dat zonen en dochters zich over verschillende eilanden verspreidden. Met diverse van deze families, waaronder de Heyligers, hadden de Hopes al lang contact. Mede via die weg raakten ook zij betrokken bij de plantage-economie van St. Croix. Eén van de leden van de familie Heyliger waarvoor de Hopes correspondent waren, was Abraham Heyliger Azn op St. Eustatius. Rond 1770 leende hij enkele tienduizenden guldens van Hope & Co, waarmee zijn zonen privé-zaken konden financieren. Zoon Raapzaet kocht hiervoor een plantage op St. Croix, zoon Johannes vestigde zich op het Britse eiland Montserrat.¹²

Een andere weg waarlangs Hope contact had met St. Croix liep via de Ierse gemeenschap op dat eiland. In 1749 trok de Ierse Nicholas Tuite met enkele medestanders,

10 Voor meer over het verloop van de negotiatiefondsen, zie Van de Voort, *Westindische plantages*.

11 NL-UtrHUA, Familie De Beaufort 2316, Johannes Heyliger aan Thomas Hope, 25 augustus 1752 (scan 28). Om het Caribische rijk van Nederland te verbeteren, stelde Johannes Heyliger via Hope aan de WIC voor om diverse Caribische eilanden (waaronder Porto Rico) te kopen van andere naties. Hij verwees daarbij expliciet naar het voorbeeld van St. Croix, dat de Denen in 1733 van Frankrijk hadden gekocht.

12 NL-AmsSAA, Hope 1862, “deduction of facts with some observations” (vanaf scan 56).

Plantagekaart St. Croix, 1754. Library of Congress, Geography and Map Division

waaronder Lawrence Bodkin, naar St. Croix om daar plantages te stichten. Tijdens de Zevenjarige Oorlog was Tuite in Londen gevestigd, vanwaar hij zich onder meer bezighield met de verzending van Ierse producten naar het Caribisch gebied. In die hoedanigheid kreeg hij ook contact met Hope. Via hem kregen de Hopes een financieringsverzoek van Lawrence Bodkin. Dat verzoek resulteerde in 1764 in een lening van meer dan f 200.000. Als onderpand golden twee plantages op St. Croix.¹³ Bodkin was in deze periode de belangrijkste slavenhandelaar van het eiland en het is waarschijnlijk dat hij het van Hope & Co geleende bedrag mede aanwendde voor zijn intra-Caribische slavenhandel. Ook de uit New York afkomstige John Willett kreeg in 1766 toestemming om op onderpand van zijn plantage op St. Croix krediet op te nemen bij Hope.¹⁴ Datzelfde geldt voor Robert Stewart, een voormalige zakenpartner van de eerdergenoemde Johannes Heyliger.¹⁵ Toen de Stewart-lening in 1771 werd overgenomen door een andere partij, bedroeg het saldo bijna f 125.000.¹⁶

De leningen aan Bodkin, Willett en Stewart waren geen negotiatieleningen, waarbij externe beleggers het kapitaal verschafften. Hope & Co leende in deze gevallen eigen geld uit. In 1773 richtte de firma wel een negotatiefonds op ten behoeve van Robert

13 NL-AmsSAA, Notariële archieven 123999, Van Homrigh, 31 oktober 1771.

14 NL-AmsSAA, Hope 1852, Papers relating John Willett.

15 Na de dood van Johannes in 1752 trouwde Stewart bovendien met diens weduwe Judith Doncker. De zus van Judith, Pieterrella, was de moeder van Cornelis Lever (zie verderop in de tekst).

16 NL-AmsSAA, Hope 1953, rekening courant Robert Stewart (scan 51).

Tuite, zoon van de bovengenoemde Nicholas. Deze lening laat goed zien hoe negotiatiefondsen werkten. De negotiatie van Hope & Co voor Tuite gaf 330 obligaties van f 1000 uit. Tuite kreeg een lening van £ 30.000 Sterling (f 330.000) tegen 5 procent rente op jaarbasis en gaf daarvoor als onderpand een hypotheekrecht op zijn plantage Sion Farm op St. Croix.¹⁷ De obligatiehouders konden op gezette tijden bij Hope & Co of een gemachtigde kassier hun rentebetaling ophalen tegen inlevering van één van de aangehechte coupons. Voor Hope was een dergelijke negotiatielening interessant vanwege de bijbehorende provisie. De firma kreeg direct 5 procent over de hoofdsom, dus f 16.500. Om de negotiatie op te richten en andere formaliteiten te verrichten, bracht Hope bovendien f 12.428 onkosten in rekening. Per saldo kreeg Tuite dus iets meer dan f 301.000 om vrij te besteden.¹⁸ Daarnaast kreeg Hope ook nog provisie op rentebetalingen, aflossingen en verzekeringen van plantageproducten.

In de achttiende eeuw was het verrichten van internationale betalingen – bijvoorbeeld het overhevelen van kapitaal of het uitbetalen van rente – niet zo eenvoudig als vandaag. Dat gold zeker bij financieringsconstructies die internationale koloniale grenzen overschreden. Alle Europese landen hingen in die tijd een vorm van mercantilisme aan, waarbij in essentie gold: koloniën zijn er alleen ten behoeve van het moederland. Dat betekende onder meer dat tropische landbouwproducten afkomstig van de Deense eilanden alleen in Denemarken verkocht mochten worden. Die regel maakte de terugbetaling van internationale leningen ingewikkeld. Omdat hun Caribische eilanden afhankelijk waren van buitenlandse financiering, gaf de Deense regering in 1767 toestemming aan planters om de plantageproductie naar andere Europese landen te verschepen. Deze stap maakte het verstrekken van leningen aan Deense planters aantrekkelijker voor Nederlandse financiers en in de jaren erna ontstonden dan ook enkele grote negotiatiefondsen ten behoeve van de Deense eilanden. Vooral de firma van Abraham Ter Borch was hierin actief (met negotiaties ter waarde van ruim f 8 miljoen), net als de firma Lever & De Bruine (bijna f 2 miljoen).¹⁹

Met Cornelis Lever en Johannes de Bruine kreeg Hope & Co in de jaren zeventig veel te maken. De firma Lever & De Bruine richtte verschillende negotiatiefondsen op, waaronder twee grote voor planters op de Deense eilanden. Deze stonden bekend als fonds A van f 1 miljoen en fonds B van f 700.000. De firma verstrekte niet alleen nieuwe leningen aan planters, maar nam ook actief leningen van andere Amsterdamse financiers over. Van Hope & Co namen ze in 1768 de bovengenoemde lening aan Robert Stewart over (voor fonds A) en in 1771 de lening aan Lawrence Bodkin (voor fonds

17 NL-AmsSAA, Notariële archieven 12413, akte Van Homrigh, 8 september 1773 (scan 89).NL-AmsSAA, Hope 2072, memorie over de lening aan Robert Tuite (scan 117).

18 NL-AmsSAA, Hope 1156, folio 1380, journaal, 15 augustus 1773.

19 Jan van de Voort, *De Westindische plantages van 1720-1795. Financiën en handel* (Eindhoven: De Witte, 1973).

B). Deze overnames waren niet toevallig: Cornelis Lever had in het Caribisch gebied gewoond en kende veel van de schuldenaars. Zo was Robert Stewart zijn oom.²⁰

Om onduidelijke redenen kwam Lever & De Bruine in liquiditeitsproblemen. Om de belangen van obligatiehouders te beschermen hevelde de firma de directie van verschillende negotiaties over naar andere partijen. Het Caribische netwerk van Hope & Co overlapte gedeeltelijk met dat van Lever & De Bruine en mede daarom was Hope in 1777 bereid om de directie op drie negotiaties over te nemen. Het ging om de eerdergenoemde negotiaties A en B en een negotiatie voor de plantage Montpellier op St. Croix. In totaal had negotiatie A voor St. Croix in 1777 vijf leningen aan Deense planters uitstaan, die hypotheekrechten hadden verstrekt voor acht plantages op het eiland. Fonds B had zes debiteuren en hypotheekrechten op zes plantages. Tijdens de eerste vergadering tussen Hope & Co als nieuwe directie en de vertegenwoordigers van de obligatiehouders bleek dat de negotiaties er financieel slecht, maar zeker niet dramatisch voorstonden. Er was sprake van achterstallige interestbetalingen van de zijde van de planters, mede door misoogsten en orkanen. Sommige planters lieten Hope echter weten dat ze vol vertrouwen waren over de toekomst. Planter John Craven schreef over zijn plantage dat hij alleen “an addition of 20 good negroes” nodig had om de productie op te schroeven naar een winstgevend niveau.²¹ Dergelijke informatie over de toestand van plantages en de slaafgemaakte bevolking was voor Hope belangrijk. Alleen als een plantage voldoende produceerde, kon de eigenaar ervan immers de openstaande schuld bij Hope aflossen. De harde werkelijkheid van de slavernij was daarbij nooit ver weg. Zo verklaarde een planter op St. Croix dat hij in geval van “onrust onder de negers of het vee” de schade aan zijn plantage zo snel mogelijk zou herstellen.²² Het is een duidelijk voorbeeld van de ontmenselijking van slaafgemaakten in juridische en financiële documenten.

Plantageleningen voor de Britse Ceded Islands

Naast de Deense Caribische eilanden, faciliteerde Hope & Co ook investeringen op Britse Caribische eilanden. Het ging om leningen ten behoeve van planters op zogenoemde *Ceded Islands*. Dat waren eilanden die Groot-Brittannië tijdens de Zevenjarige Oorlog had veroverd op de Fransen. Op die wijze werden Grenada en Tobago in 1763 Britse koloniën. In de daaropvolgende jaren verkocht de Britse overheid grondconcessies

20 M. R. H. Calmeyer, ‘Het geslacht Heyliger. Planters, reders en regenten op de Bovenwindse Antillen’, *Jaarboek van het Centraal Bureau voor Genealogie en het Iconografisch Bureau* 27 (Den Haag: Centraal Bureau voor Genealogie en Iconografisch Bureau, 1973): 97–180.

21 NL-AmsSAA, Hope 1874, Craven aan Hope, 14 februari 1771 (scan 25).

22 NL-AmsSAA, Hope 1869, akte notaris St. Croix, 31 december 1789 (scan 32).

aan geïnteresseerde partijen. Bij het oprichten en uitbreiden van plantages was veel kapitaal gemoeid. In de jaren na 1770 bemiddelde Hope & Co tussen diverse, vooral Schotse, plantage-eigenaren en de Amsterdamse kapitaalmarkt.

Het gebruiken van Amsterdams kapitaal voor investeringen op de Britse Caribische eilanden was ingewikkeld. Ook de Britse koloniale markt was sterk gereguleerd en tropische landbouwproducten moesten naar Groot-Brittannië worden verscheept. Doordat de interne Britse markt bijzonder stevig afgeschermd was voor niet-Britse koloniale importen, was de prijs van veel koloniale producten daar hoger dan elders in Europa. Bovendien konden financiers die niet Brits waren geen hypotheekrechten uitoefenen op Britse plantages. Voor Hope & Co waren dit nauwelijks obstakels. Ten eerste had Hope voldoende zakelijke connecties in Groot-Brittannië om betalingen uit de Britse Cariben via een Londense omweg alsnog in Amsterdam te krijgen. Bovendien was firmant Henry Hope geboren in Boston en dus “in zijn prive (...) een geboren Engelsman zijnde”.²³

De Schotse William Macintosh kocht in 1763 twee plantages op Grenada van een Fransman die het eiland na de Britse overname wenste te verlaten. Twee jaar later kocht hij er een derde plantage bij. Om zijn plantages te financieren, wilde Macintosh een bedrag van £ 20.000 Sterling (f 220.000) lenen via Hope & Co. Henry Hope trad in Londen op als geldschieter voor Macintosh en verstrekte een lening tegen 5 procent rente per jaar. De Londense bankiers Samuel Hoare en John Harman, van bankiershuis Gurnell, Hoare, Harman & Co, waren namens Hope de administrateurs in Londen. Voor Henry Hope was dat bankiershuis zeer bekend: hij had er in de jaren vijftig van de achttiende eeuw het bankiersvak geleerd. Een van de borgen namens Macintosh was William Pulteney, een van de rijkste mannen van Groot-Brittannië, eigenaar van diverse Caribische plantages en lid van het Britse parlement. Hope & Co richtte ter financiering van de lening een negotiatie op, die 220 obligaties van f 1.000 uitgaf.²⁴

De strikte Britse wetgeving rond hypotheekrechten in handen van buitenlanders belemmerde de kredietverstrekking aan Britse koloniën. Dat werd een probleem voor de Britse staat na een grote financiële crisis die in de zomer van 1772 uitbrak en waardoor diverse Britse bankiers en handelshuizen failliet gingen. De Schotse Pulteney nam in het Britse parlement het initiatief voor een motie om het voor buitenlanders aantrekkelijker te maken om te investeren op Britse Caribische eilanden door de eisen voor hypotheekrechten te versoepelen. Het is opvallend dat de reputatie en de Caribische connecties van Hope & Co zo sterk waren, dat de Amsterdamse firma expliciet ter sprake kwam toen het parlement deze pro-slavernijmaatregel behandelde. Een expert-getuige vertelde dat hij had “conversed with mess. Hopes” in Amsterdam, die hadden

23 NL-AmsSAA, Notariële archieven 12392, notaris Cornelis van Homrigh, akte 3 juli 1770 (scan 112).

24 NL-AmsSAA, Notariële archieven 12392, notaris Cornelis van Homrigh, akte 3 juli 1770 (scan 112).

aangegeven zeker bereid te zijn meer leningen te verstrekken aan Britse planters.²⁵ Ook wezen waarnemers op het succes van Nederlands kapitaal in het transformeren van St. Croix in een zeer productieve suikerkolonie, een proces waar Hope ook aan had deelgenomen. De wet werd aangenomen.

In de jaren na 1772 richtte Hope & Co diverse negotatiefondsen op, vrijwel allemaal voor Schotse planters op Grenada en Tobago. In alle gevallen waren firmanten van het bankiershuis Gurnell, Hoare, Harman & Co de zaakwaarnemers van Hope in Londen. De leningen waren bestemd voor Patrick Maxwell & John Balfour (*f* 132.000), Charles Irvine & John Leith (*f* 220.000) en Alexander Campbell (*f* 165.000). Naast deze Schotse leningen richtte Hope & Co in 1773 ook een negotiatie op ten behoeve van het Londense huis van Richard Bosanquet & John David Fatio (*f* 180.000). Al deze leningen werden verstrekt op onderpand van plantages en slaafgemaakten op Tobago of Grenada.²⁶ De rente bedroeg steeds 5 procent en Hope kreeg ook iedere keer de gebruikelijke provisie van 5 procent van de hoofdsom. Alleen aan het afsluiten van de bovengenoemde leningen verdiende de firma dus al bijna *f* 35.000. Daar kwamen de provisies over rentebetalingen en aflossingen nog bovenop.

Hope & Co speelde bij al deze kapitaalstromen een faciliterende rol, namelijk die van bemiddelaar tussen (Britse) planters en de Amsterdamse kapitaalmarkt. De door Hope opgerichte negotiaties gaven obligaties uit om de leningen te financieren. Helaas is niet volledig te achterhalen wie die bezaten. In de boekhouding staan wel de namen van enkele kopers van obligaties voor de hier genoemde Britse negotatiefondsen. Zo kocht Henry Hopes zwager John Goddard dertig obligaties en zijn neef Olivier Hope tien obligaties van de negotiatie voor William Macintosh. Voor de andere negotiaties waren kopers onder meer Nicolas Baudouin (werknemer en vanaf 1782 partner van Hope & Co), Agatha Maria Hope en Hermanus van Velbert.²⁷ Soms hield Hope & Co een groot aantal obligaties in portefeuille, bijvoorbeeld als belegging of omdat ze moeilijk te verkopen waren. De negotiatie voor Charles Irvine & John Leith gaf bijvoorbeeld 220 obligaties uit, terwijl het zeker is dat Hope & Co er in 1778 maar liefst 148 bezat. Ook de lening aan Alexander Campbell financierde Hope grotendeels zelf, aangezien de firma in 1778 maar liefst 151 van de 165 obligaties in die negotiatie had.²⁸ In deze gevallen trad Hope & Co dus niet alleen als fondsbeheerder, maar ook als belegger op.

25 Verslag van het debat in *London Magazine: Or, Gentleman's Monthly Intelligencer*, Volume 42, 166.

26 NL-AmsSAA, Notariële archieven 12404, Cornelis van Homrigh, akte van obligatie 11 juni 1772. NL-AmsSAA, Hope 1861, Engelse akte, 28 oktober 1772 ([scan 6](#)) en akte van obligatie, Cornelis van Homrigh, 8 maart 1773 (scan 23). Ibid, Hope 1863.

27 NL-AmsSAA, Hope 895, grootboek 1773, folio 355. Ibid 896, grootboek 1774, folio 246. Ibid, Hope 894, grootboek 1772, folio 387. Ibid, Hope 1156, journaal 1773, 30 november.

28 NL-AmsSAA, Hope 1161, journaalboek 1778, folio 1601, 31 juli 1778.

Verloop van de negotiatie leningen

In de jaren zeventig van de achttiende eeuw bleken veel negotiatiefondsen verlieslijdend. Voor de fondsen die Hope & Co beheerde, gold dit over het algemeen niet. De afwikkeling van vrijwel alle Hope-fondsen verliep gunstig voor de firma en de obligatiehouders. Negotiatie leningen hadden een vooraf vastgestelde looptijd. Uit een bewaard gebleven prospectus van de negotiatie voor St. Croix, letter A, blijkt bijvoorbeeld dat de directeuren leningen aan planters mochten geven met een maximale looptijd van twintig jaar.²⁹ Hope & Co sprak met planters verschillende looptijden af, bijvoorbeeld een aflosvrije periode van acht jaar, gevolgd door een terugbetaalperiode van vier jaar. Gedurende de terugbetaalperiode werden jaarlijks obligaties uitgeloot, die vervolgens werden afbetaald. Als de leningen van een negotiatie volledig waren afgelost, werden de laatste obligaties ingetrokken en kon de negotiatie worden afgewikkeld. De meeste Hope-negotiaties werden volgens schema afgewikkeld, hoewel enkele wegens betalingsproblemen van planters werden verlengd.

De in 1777 door de Hopes van Lever & De Bruine overgenomen negotiaties, waren feitelijk vreemde eenden in de bijt. Dat gold vooral voor de fondsen A en B. Beide fondsen hadden leningen verstrekt aan meerdere planters op St. Croix, terwijl ieder Hope-fonds zich richtte op de financiering van één planter. Toch paste Hope & Co aan de door deze fondsen verstrekte leningen niets aan, tenzij sterfgevallen van planters dat noodzakelijk maakten. In dat geval werd de plantage verkocht en het hypotheekrecht vernieuwd. Soms leverden sterfgevallen juridische problemen op, bijvoorbeeld toen John Craven in de jaren tachtig van de achttiende eeuw overleed. Craven was een *absentee planter*, hij woonde in Londen. Na diens overlijden kocht Samuel Thompson namens Hope zijn plantage Southgate Farm in voor het negotiatiefonds. Hope liet het plantagebeheer zoveel mogelijk over aan lokale agenten, maar de firmanten waren goed op de hoogte van de stand van zaken, inclusief de dagelijkse praktijk van slavenhandel die aan deze investeringsvorm ten grondslag lag. Zo betaalden ze in 1790 voor Thompson een bedrag van ruim f 3000, volgens het financiële journaalboek van Hope & Co “voor den aankoop van zeven negers (...) ten behoeve van de Plantage Southgate Farm”.³⁰ Uiteindelijk werd Southgate Farm verkocht aan Thomas Burke, die het aankoopbedrag schuldig bleef aan de negotiatie.³¹

Binnen enkele jaren na de overname van de Lever & De Bruine-negotiaties door Hope stonden deze er florissant voor.³² De ommekeer werd mede veroorzaakt door de

29 NL-AmsSAA, Hope 1885, ‘Conditien eener negotiatie van een millioen (...) guldens’ (vanaf scan 149).

30 NL-AmsSAA, Hope 1173, folio 205, journaalpost 15 februari 1790.

31 NL-AmsSAA, Hope 1869, Notariële akte St. Croix, 1 december 1789.

32 NL-AmsSAA, Hope 1854, verslag bijeenkomst commissarissen en directeuren, 28 oktober 1779 (vanaf scan 83).

Amerikaanse Onafhankelijkheidsoorlog (1776-1783) en daaraan gerelateerde oorlogen. Vanwege de oorlogsomstandigheden stegen de prijzen van tropische landbouwproducten in Europa. Daarvan konden planters op St. Croix profiteren, zeker zolang Nederland een neutrale natie was. De rentebetalingen kwamen weer volop op gang en planters die in de aflofase van hun lening zaten konden ook aflossingen voldoen. Naarmate de oorlog langer duurde en ook Nederland er in 1780 bij betrokken raakte, kregen planters juist last van de oorlogsomstandigheden. In de jaren tachtig van de achttiende eeuw hadden veel Deense planters achterstallige aflossingen en rentebetalingen bij verschillende negotiaties. Het leidde tot een dreigende golf aan onteigeningen, waarbij Deense plantages in handen van Nederlandse negotatiefondsen zouden komen. De Deense regering wilde dat voorkomen. Daarom sloot de Deense Kroon een lening af bij de Amsterdamse bank Jacob Dull & Zonen, die obligaties uitgaf voor deze koninklijke lening. Houders van obligaties van negotatiefondsen die er slecht voor stonden, konden deze obligaties tegen een koers van 60 tot 90 procent inwisselen voor koninklijke obligaties (die 4 procent rente betaalden).³³ Hope & Co was echter een stabiele en kapitaalkrachtige onderneming, die tijdelijke schokken makkelijk kon opvangen. Bovendien rendeerden de negotaties A en B nog altijd, reden voor de commissarissen om het aanbod van de Deense Kroon af te slaan.

Oorspronkelijk hadden Lever & De Bruine namens negotatie A 1116 obligaties van f 1.000 uitgegeven. Vanaf 1779 loste Hope & Co voor negotatie A jaarlijks kapitaal af door obligaties uit te loten. Op hun beurt losten de planters (of hun erfgenamen) de hypothecaire leningen af. De lening voor Robert Tuite op St. Croix werd in 1786 wel geconverteerd naar een Deense Koninklijke obligatielening, omdat Tuite niet aan zijn financiële verplichtingen kon voldoen.³⁴ De Schotse leningen voor de *Ceded Islands* lijken allemaal volgens schema te zijn afgelost in de jaren tachtig van de achttiende eeuw. Alleen de afwikkeling van de lening aan Bosanquet & Fatio op onderpand van hun plantagebezit op Grenada duurde langer. De Londense firma had in 1771 enkele plantages gekocht op Grenada. Waarschijnlijk oogde het plantagebezit van Bosanquet & Fatio solide, maar kreeg de firma te maken met een gebrek aan contanten. Henry Hope was bereid om te helpen met de eerdergenoemde lening van f 180.000. De zaken verbeterden echter niet en in 1777 bereikte Richard Bosanquet een overeenkomst met zijn schuldeisers: hij gaf zijn bezittingen en effecten over aan curatoren. Daaronder viel de plantage met de wrang aandoende naam Paradise, die de curatoren feitelijk namens Hope & Co beheerden. De curatoren hielden de Amsterdamse firma uitgebreid op de hoogte van de stand van zaken op de plantage. Op Grenada was de feitelijke leiding in handen van James Baillie, zelf een slaveneigenaar en belangrijk planter. Baillie nam later zitting in

33 NL-AmsSAA, Hope 1854, verslag bijeenkomst commissarissen en directeurs, 28 oktober 1779 (vanaf scan 83).

34 NL-AmsSAA, Hope 1873, Deense akte, Kopenhagen 21 juni 1785 (scan 4).

het Britse parlement en werd een grote tegenstander van William Wilberforce, die als abolitionist de slavenhandel wilde afschaffen. Dat het eiland tussen 1779 en 1783 weer een Franse kolonie was, maakte de afwikkeling van de lening niet eenvoudiger. Pas in de jaren negentig van de achttiende eeuw kon de negotiatie worden opgeheven.³⁵

Onder de meeste historici staan negotiatieleningen vandaag de dag bekend als verlieslijdende investeringen. Door financiële crises en slecht beheer moesten beleggers grote bedragen afschrijven op veel door negotiaties uitgegeven obligaties. Hope & Co waarschuwde in 1772 zelf dat negotiaties bij veel beleggers in een kwade reuk stonden, vanwege “disasters in the West Indies & some mismanagements here”.³⁶ Toch lijken de negotatiefondsen van Hope wel degelijk winstgevend te zijn geweest. Dat beleggers destijds ook vertrouwen hadden in Hope, blijkt uit de relatieve hoge koersen van obligaties van Hope-fondsen.³⁷ Dat is grotendeels te verklaren door de strategische werkwijze van Hope: de firma liet zich niet meeslepen door zoveel mogelijk leningen te verstrekken om te profiteren van een groeiende plantage-economie, de werkwijze van enkele andere aanbieders van negotatiefondsen. Hope werkte bij voorkeur samen met plantagehouders die zich in het eigen netwerk bevonden en met wie zij een vertrouwensband hadden opgebouwd. De sterke directe en indirecte connecties van de firma met invloedrijke slavenhouders leidden ertoe dat Hope & Co winstgevende negotatiefondsen kon oprichten.

Andere slavernijgerelateerde activiteiten

Het faciliteren van leningen ten behoeve van de ontwikkeling en uitbreiding van plantages was niet de enige slavernijgerelateerde activiteit van Hope & Co in de tweede helft van de achttiende eeuw. De firma ging ook door met het verhandelen van producten die door slaafgemaakten waren bewerkt of geoogst. In veel gevallen ging het om commissiehandel: de producten werden dan tegen provisie door Hope verkocht of verzekerd voor rekening van een correspondent. Voor de jaren na 1770 is vrijwel de gehele boekhouding van de firma bewaard gebleven. Daaruit blijkt dat provisie in de laatste decennia van de achttiende eeuw de belangrijkste opbrengstenpost van Hope & Co was. Voor 1770 bestond bijvoorbeeld zestig procent van de geboekte opbrengsten uit provisie. Uit nader boekenonderzoek blijkt dat ongeveer een kwart daarvan bestond uit slavernijgerelateerde provisie, waaronder vergoedingen voor de verkoop

35 NL-AmsSAA, Hope 1868.

36 NL-AmsSAA, Hope 78, Hope & Co aan Bosanquet & Fatio, 22 december 1772 (scan 3).

37 Cornelis van der Oudermeulen, *Recherches sur le Commerce*, deel II (Amsterdam: D.J. Changuion, 1791), 267, ‘prix-courant de diverses obligations (...)’, le 6 d’Octobre 1783’.

**Anoniem, Portret Henry Hope. Olieverf op doek (twintigste-eeuwse kopie).
Collectie ABN AMRO Art & Heritage**

of verzekering van slavernijproducten als suiker en koffie. Het ging lang niet altijd om grote bedragen. In juli 1772 verzekerde Hope & Co bijvoorbeeld kleine ladingen suiker ter waarde van f 3500 die Abraham Heyliger van St. Eustatius naar Nederland verzond. Voor het afsluiten van de verzekering ontving Hope een halve procent van de verzekerde waarde (f 17,50).³⁸ Een klein bedrag, maar veel kleine bedragen samen maakten in dit geval een groot bedrag. Bovendien liet Hope ook vaak grotere ladingen verzekeren of regelde de firma de verkoop van producten. In dezelfde zomer van 1772 verkocht Hope & Co onder meer voor ruim f 3400 aan suiker van Heyliger, waarvoor de firma f 68 (2 procent) provisie berekende.³⁹ In 1790 behoorde Hope & Co tot de grootste Nederlandse ontvangers van suiker en tabak via St. Eustatius.⁴⁰ Die producten waren afkomstig van voornamelijk Franse plantagekoloniën in het Caribisch gebied.

Als correspondent van Caribische firma's en personen kreeg Hope & Co ook op een zeer persoonlijk niveau te maken met slavernij. Toen Abraham Heyliger de eerdergenoemde lening ten behoeve van zijn zonen afsloot, gaf hij een hypotheek op zijn plantagebezit op St. Eustatius en Saba. Hoewel Heyliger de schuld in 1775 afbetaalde, kreeg de lening nog een staartje. Hij had zijn zoon Nicolaas voorzien van enkele slaafgemaakten, genaamd Wintje, Prins, Lokemmy (met kinderen Molly en Liddy), Ruthie (met kind Martilda), Betseba (met kind Zabet), Sinda, Sib en Antoinetta. In 1775 stief Nicolaas plotseling, waarna zijn vader de slaafgemaakten terugkocht uit de boedel. Zijn weduwe kwam nadien echter met een onbekend testament op de proppen, waaruit zou blijken dat die aankoop onrechtmatig was. De slaafgemaakten werden inzet van een juridisch steekspel, waarvoor de weduwe naar Nederland afreisde. Hope kreeg van Heyliger het hele dossier toegestuurd, met het verzoek om een goede advocaat aan te wijzen om tegen de weduwe te procederen. Uit dergelijke zaken valt af te leiden dat de firmanten goed op de hoogte waren van het lot van slaafgemaakten in het Caribisch gebied.⁴¹

In zeldzame gevallen nam Hope & Co zelf het eigendom van een plantage over. Door de financieringsactiviteiten van Hope & Co kreeg de firma zo in 1800 de katoenplantage Bel-Air in de kolonie Berbice in bezit. Dit bezit vloeide voort uit de connectie tussen Hope en het handelshuis Runnels & Son op St. Eustatius. Die firma werd geleid door Joannes Runnels, via zijn vrouw gerelateerd aan de familie Heyliger. Dat Runnels niet de

38 NL-AmsSAA, Hope 1161, folio 1471, twee journaalposten 15 juli 1772. Hope & Co liet producten meestal verzekeren door Christiaan Cruys & Zoon, al werkte de firma in dit geval samen met Jan Hendrik & Isak Schut.

39 Ibid, folio 1723, journaalpost 15 augustus 1772. Een andere belangrijke correspondent op St. Eustatius was Richard Downing Jennings.

40 Han Jordaan, *Exports from St. Eustatius to the Dutch Republic, 1783-1795* DANS. Zie <https://doi.org/10.17026/dans-xp5-76xv> [geraadpleegd 26 januari 2022].

41 De meeste relevante stukken zijn te vinden in NL-AmsSAA, Hope 1862, vooral in de "deduction of facts with some observations" (vanaf scan 56).

eerste de beste planter was, bleek wel uit het feit dat hij in de zomer van 1792 interim-gouverneur van St. Eustatius werd. In datzelfde jaar kwam hij echter in grote zakelijke problemen na een mislukte slavenhandelstocht in het Caribisch gebied. Runnels zond een schip naar het Britse eiland Dominica om slaafgemaakten in te kopen. Daarmee moest de kapitein naar Cuba varen, om in Havana suiker in te laden. Runnels financierde de operatie door te betalen met betalingsopdrachten – wissels – aan Hope & Co in Amsterdam. Waarschijnlijk dacht de interim-gouverneur te kunnen profiteren van hoge suikerprijzen in Europa, veroorzaakt door het uitbreken van de Franse revolutie in 1789. Zijn lading suiker werd door Hope in St. Petersburg in Rusland verkocht, maar leverde veel minder op dan verwacht. Samen met enkele andere financiële tegenslagen, groeide het negatieve saldo van Runnels & Son bij Hope & Co van f 41.000 tot meer dan f 600.000 eind 1792.⁴² Uit bewaard gebleven correspondentie valt af te leiden dat Hope dit saldo alleen accepteerde, omdat Runnels als gouverneur een goede connectie leek.⁴³ Om zijn zakenimperium te redden, zond Joannes Runnels zijn zoon Pieter naar Amsterdam waar hij het complete bezit van de beide Runnels verhypothekeerde aan Hope & Co. Daarmee voorkwam hij directe opeising van de schuld en daarmee een faillissement. Het onderpand bestond uit verschillende Caribische plantages en huizen op St. Eustatius, inclusief die van Joannes (“met nog twaalf werkslaaven”) en Pieter (“negen slaven”).⁴⁴ Op die manier verkreeg Hope ook een hypotheek op de katoenplantage Bel-Air, die ze in 1800 daadwerkelijk overnamen.⁴⁵

Hope & Co trad zelf ook op als investeerder in de plantage-economie via andere directeuren van negotiatiefondsen in Nederland. In 1770 leenden ze bijvoorbeeld f 65.000 aan Lever & De Bruine om de aankoop van enkele Surinaamse plantages mogelijk te maken. In ruil daarvoor kreeg Hope onder meer hypotheekrecht op de Surinaamse plantage Saphier.⁴⁶ Toen Lever & De Bruine in de problemen kwam, nam Hope & Co deel aan een financiële reddingsactie.⁴⁷ Ook daardoor verkreeg de firma indirecte hypotheekrechten op verschillende plantages, onder meer op St. Maarten en in Suriname. Een andere negotiatie waar Hope via zakelijke contracten bij werd betrokken, was die ten behoeve van de schuldeisers van Albert van Heyningen op St. Maarten. Van Heynigen (die samenwerkte met een Heyliger) had een grote handelschuld bij Hope & Co en enkele andere Amsterdamse firma's. In 1776 werden deze schulden geconsolideerd en samengevoegd in een fonds, met als onderpand onder

42 Relevante stukken in NL-AmsSAA, Hope 1876.

43 NL-AmsSAA, Hope 1876, brief Hope & Co aan Joannes Runnels, 4 augustus 1797 (scan 97).

44 Ibid, Instructions given by the notary van homrigh to P runnels Jz (scan 176).

45 NL-HaNA, Dutch Series Guyana AZ.1.15, rekest Wolfert Katz aan Hof van Civiele Justitie, 12 april 1802 (vanaf scan 247).

46 NL-AmsSAA, Notariële archieven, akte Van Homrigh, 1 november 1770 (scan 22).

47 Zie bijvoorbeeld NL-AmsSAA, Hope 1857, notitie over aandeel in plantage Hofwijk (scan 9).

meer Van Heyningens plantages Keybaay en De Hoop op St. Maarten.⁴⁸ Hope & Co bezat ook obligaties in negotiatiefondsen van derden, waaronder die voor de Surinaamse plantages Eendragt, Schoonoort & Welgelegen en Nieuw Wedergevonden.

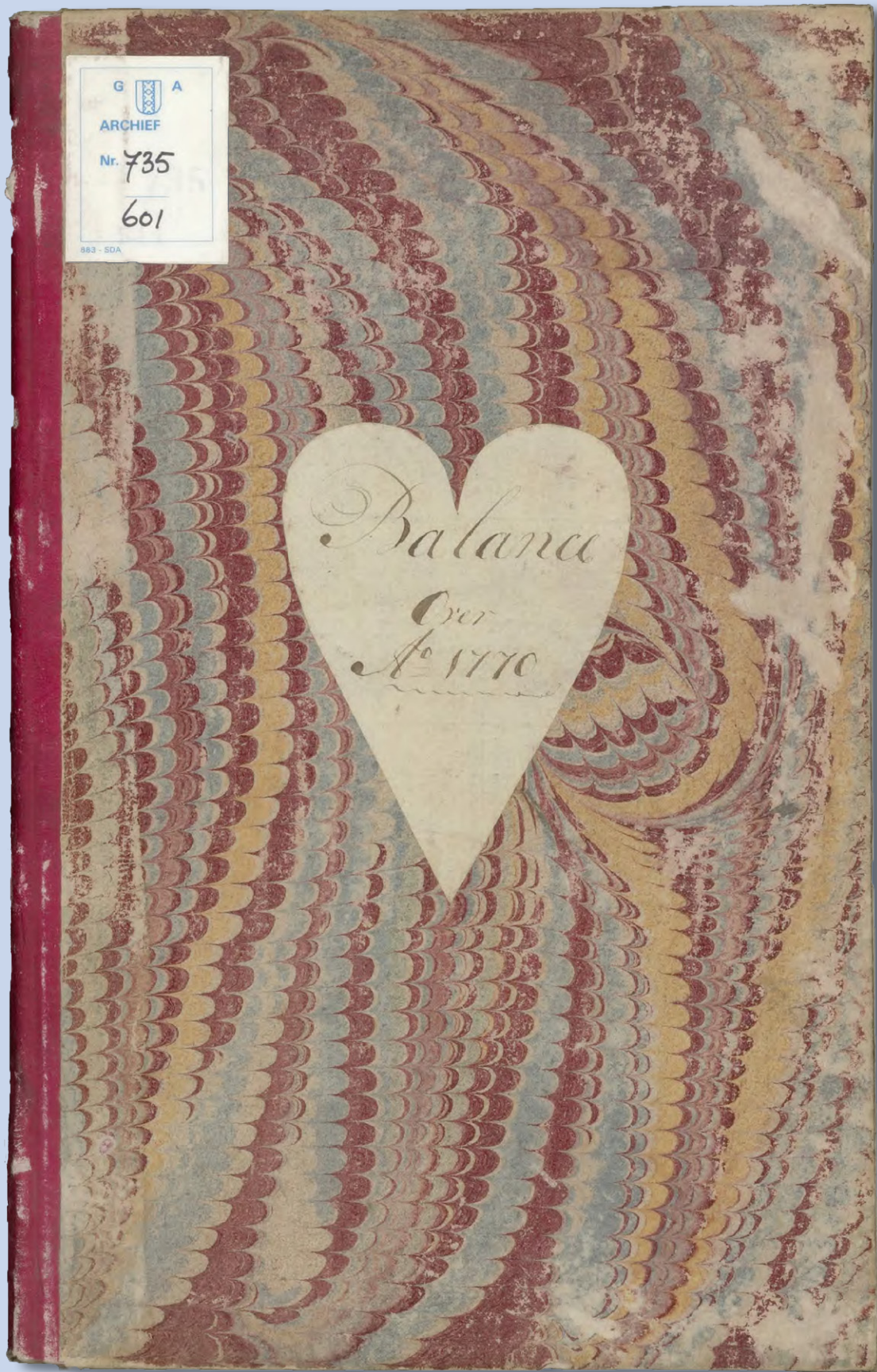
De firma Hope & Co had dus op veel manieren te maken met de op slavernij draaiende plantage-economie. Deze connecties waren veel belangrijker dan tot nu toe aangenomen (zie de inzet met cijfermatige uitwerking: “Het belang van slavernij-activiteiten voor Hope & Co”). Vanwege dit grote belang is het niet verwonderlijk dat Henry Hope, de belangrijkste firmant, geen voorstander was van wetgeving die het slavernijstelsel zou verzwakken. Eind achttiende eeuw kreeg de abolitionistische beweging – die in eerste instantie de trans-Atlantische slavenhandel wilde afschaffen – politieke voet aan de grond in Groot-Brittannië. In een openhartige brief aan zijn zakenpartner Francis Baring in Londen noemde Henry Hope deze afschaffingsbeweging in 1794 “vrome oplichterij”. De afschaffing van de slavenhandel ging volgens Henry in tegen het gezonde verstand. Hij omschreef abolitionisten als fanatici die handelden vanuit een misplaatst gevoel van rechtvaardigheid en medemenselijkheid. De brief maakt ook duidelijk waarom Henry Hope er zo over dacht: de slavernij-economie was *booming business*. De Caribische koloniën vormden volgens hem een “belangrijke tak van welvaart”.⁴⁹

48 NL-AmsSAA, Hope 1855, Negotiatie op de effecten van A. Heyningen (scan 33).

49 The Baring Archive, Londen, Northbrook Business Papers, NP1A.3.5, Henry Hope aan Francis Baring, 4 maart 1794 (scan 3).

Conclusies hoofdstuk 2

- Een uitgebreide reconstructie van de boekhouding in het representatieve jaar 1770 toont aan dat naar alle waarschijnlijkheid minstens een kwart tot ongeveer een derde deel van alle opbrengsten van de firma Hope & Co in dat jaar voortkwamen uit voornamelijk Caribische slavernijgerelateerde activiteiten. Een ruime steekproef in de boekhouding van 1790 suggereert dat ondanks de groeiende activiteit in staatsleningen, het relatieve gewicht van slavernijgerelateerde activiteiten in de totale opbrengsten niet afnam en de absolute omvang daarvan zelfs toenam.
- De slavernijgerelateerde activiteiten van Hope & Co richtten zich voornamelijk op het Atlantisch gebied. Een deel van de handel in producten afkomstig uit Azië vond haar oorsprong wel in slavernij. Het gaat bijvoorbeeld om de handel in door slaafgemaakten geproduceerde nootmuskaat en foelie van de Banda-eilanden. Ook speculeerde Hope & Co rond 1770 in aandelen van de verschillende Oost-Indische Compagnieën. In bovengenoemde berekening van het gewicht van slavernijgerelateerde opbrengsten is deze incidentele aandelenspeculatie niet meegenomen.
- Hope & Co vervulde een spilfunctie in de achttiende-eeuwse internationale slavernij-economie. De omvang en aard van de betrokkenheid bij de slavernij was vergelijkbaar met die van verschillende andere grote Amsterdamse handels- en financiershuizen. Bijzonder was dat Hope & Co hoge ondanks verschillende crises hoge opbrengsten bleef halen uit slavernij. De firma was daarmee een continue factor in de slavernijeconomie. Bij de invoering van nieuwe wetgeving om de investeringen in de eigen plantagekoloniën op peil te houden, refereerde het Britse parlement zelfs expliciet aan het voorbeeld van Hope & Co. De firma was de schakel tussen de Amsterdamse kapitaalmarkt en plantages in Nederlandse, Britse en Deense koloniën. Ze beschikte over een groot netwerk van planters, investeerders en (koloniale) ambtenaren, en zette dit netwerk in om invloed uit te oefenen op de gehele slavernijgerelateerde productie- en handelsketen.

Kaft van de balansrekening van Hope & Co, 1770. Stadsarchief Amsterdam, Archief van de Firma Hope & Co, 735, no. 601

Het belang van slavernijactiviteiten voor Hope & Co

Hope & Co had op veel manieren te maken met de op slavernij draaiende plantage-economie. Deze connecties waren voor de firma veel belangrijker dan tot nu toe aangenomen. Het precieze aandeel van slavernijgerelateerde activiteiten in het jaarlijkse resultaat van Hope is lastig te bepalen. Dat komt vooral door de grote omvang van de boekhouding voor ieder jaar en de diffuse grens tussen slavernijgerelateerde activiteiten en overige activiteiten. Voor het jaar 1770 is daarom een omvangrijke reconstructie gemaakt die het financiële belang van de slavernijsector voor Hope & Co zo goed mogelijk benadert. Vergelijking met een gedeeltelijke reconstructie voor het jaar 1790 laat zien dat de resultaten voor 1770 een goed beeld geven voor de mate van betrokkenheid in de daaropvolgende periode. Een uitgebreide verantwoording van de gevolgde methode is te vinden in Bijlage B.

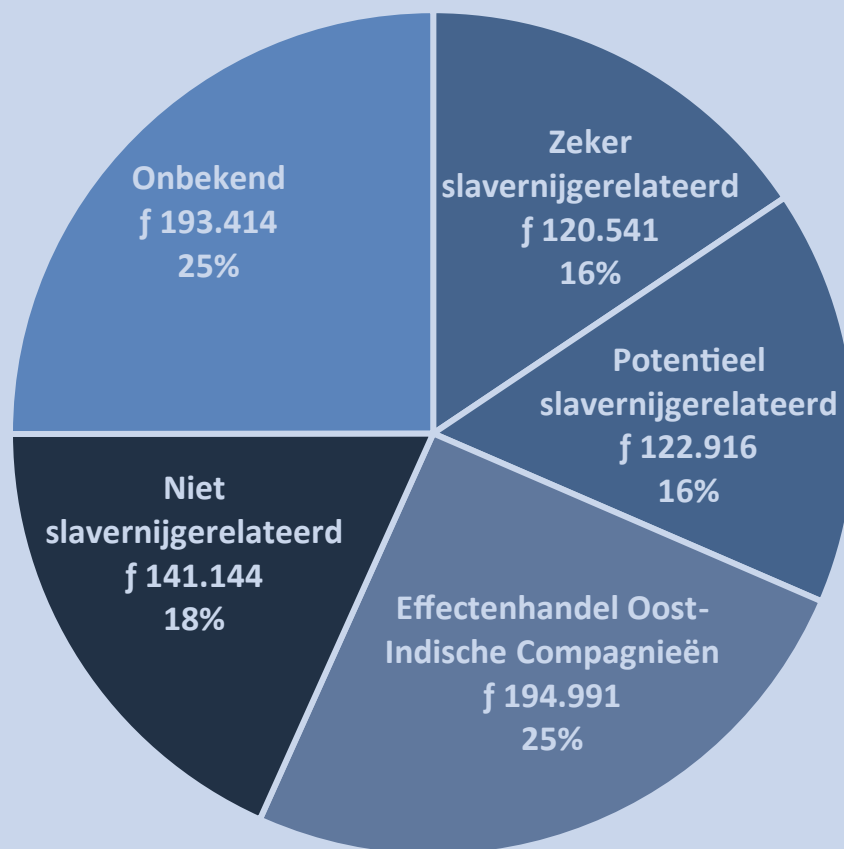
De totale opbrengsten uit alle activiteiten voor de firma Hope & Co bedroegen in 1770 *f* 773.006, waar tegenover *f* 207.346 aan kosten stonden. Daarmee behaalde de firma een winst van *f* 565.660, een gemiddeld winstniveau voor de periode tussen 1765 en 1775.¹

Verdeling opbrengsten Hope & Co, 1770

Om te bepalen hoe groot het gewicht in de boekhouding was van slavernijgerelateerde activiteiten, zijn in totaal 3400 boekingen nagekeken. Van 16 procent van alle opbrengsten kan met zekerheid gezegd worden dat zij slavernijgerelateerd waren. Het gaat bijvoorbeeld om een provisie van *f* 11.000 voor het verstrekken van een plantagelening aan de Schotse planter William Macintosh. Ook opbrengsten uit transacties die samenhangen met de handel in door slaafgemaakten geogoste of bewerkte producten vallen onder deze categorie. Nog eens 16 procent van de opbrengsten werd geboekt in verzamelposten waarbij duidelijk is dat een deel van deze post slavernijgerelateerd was, maar niet precies kan worden vastgesteld welk deel. Het gaat bijvoorbeeld om grote transacties met firma's die actief waren in de Caribische plantage-economie, de koloniale handel vanuit Azië en de Europese handel. Daarnaast gaat het om grote partijen specerijen en andere producten uit Azië die soms met behulp van slavernij gewonnen waren en soms niet. Al deze posten zijn gemarkeerd als potentieel slavernijgerelateerd. Bij een groot deel van deze posten was een slavernijconnectie zeer waarschijnlijk. Een aparte categorie in de diagram hierboven vormen de opbrengsten uit speculatie in aandelen van diverse Oost-Indische compagnieën. Rond 1770 verhandelde de firma

¹ De gemiddelde winst bedroeg in die periode *f* 555.448. NL-AmsSAA, Hope 592.

Verdeling opbrengsten Hope & Co, 1770

Bron: NL-AmsSAA, Hope 892 en 1153.

Deze grafiek is voorbereid door Patrick van der Geest.

op grote schaal aandelen in Engelse fondsen, met name die van de Britse East India Company (EIC). Een deel van deze speculatie was gericht op de beïnvloeding van bewindhebbersverkiezingen van de EIC door Schotse connecties van Hope. Transacties die betrekking hadden op de handel in EIC-aandelen zijn apart gepresenteerd. Het is duidelijk dat EIC in Azië op verschillende manieren betrokken was bij slavernij en onvrije arbeid. Daar staat tegenover dat deze specifieke transacties een speculatief en tijdelijk karakter hadden. Deze post bij de zeker slavernijgerelateerde of potentieel slavernijgerelateerde opbrengsten voegen, zou het beeld van het (structurele) gewicht van slavernijgerelateerde activiteiten in de bedrijfsvoering van Hope & Co vertekenen. Voor 18 procent van de opbrengsten is duidelijk dat er geen slavernijconnectie was, omdat het bijvoorbeeld ging om de handel in Europese goederen en in Europese wateren. Nog eens een kwart van de opbrengsten viel niet te categoriseren. Het gaat om grote verzamelposten waarvan de precieze samenstelling niet duidelijk blijkt uit de boekhouding. Meer zekerheid over deze posten zou vele maanden extra onderzoek kosten. Ondanks al deze onzekerheden, is het een veilige schatting

dat voor 1770 tussen een kwart en een derde van de opbrengsten van Hope & Co voortkwamen uit slavernij.

Het belang van slavernijgerelateerde activiteiten voor Hope & Co nam in de jaren na 1770 waarschijnlijk nog toe. De firma verstreekte in de jaren zeventig van de achttiende eeuw meer plantagefinanciering. Bovendien bleef Hope zeer actief in de (commissie-)handel in slavernijgerelateerde producten als tabak en suiker. In 1790 behaalde de firma een winst van *f* 720.000 en waren de totale opbrengsten *f* 972.418. Voor dit jaar zijn 707 posten op de provisierekening in detail getraceerd. Deze posten waren samen goed voor een derde deel van de gehele provisie en een zevende deel van de totale opbrengsten. Er is geen reden om aan te nemen dat in de 707 onderzochte posten slavernij vaker voorkwam dan in het niet onderzochte deel van de provisierekening. De gedeeltelijke reconstructie maakt aannemelijk dat het aandeel van slavernijgerelateerde activiteiten in de totale opbrengsten in 1790 niet kleiner was dan in 1770, ondanks de toenemende activiteiten van Hope op het gebied van staatsleningen. De absolute hoogte ervan was waarschijnlijk zelfs toegenomen.²

2 Zie voor een toelichting van de gevolgde methodologie Bijlage B.

3. De wereld van de plantages

Dit hoofdstuk laat zien hoe beslissingen van Hope & Co-firmanden op hun Amsterdamse kantoor direct van invloed waren op het leven op de plantages. Hope & Co liet zich in detail op de hoogte houden van de ontwikkelingen ten aanzien van de plantages waarbij zij betrokken was en hun slaafgemaakte bevolking.

Vanuit hun kantoor aan de Amsterdamse Keizersgracht dirigeerden de firmanden van Hope & Co internationale investerings- en betalingsstromen. Hun beslissingen hadden soms grote gevolgen aan de andere kant van de Atlantische Oceaan, in de wereld van de plantages. Zo verplaatste de administrateur van plantage Woodford op Grenada in 1777 tachtig slaafgemaakten naar de plantage Paradise op hetzelfde eiland, als pionnen in een spel. De verhuizing was een eis geweest van de “messrs Hope”, nadat de eigenaar van Paradise en Woodford failliet was gegaan. Ongetwijfeld was het motief om de waarde van Paradise – het onderpand voor een lening – veilig te stellen. Het was een gedwongen verhuizing, één die zeer tegen de zin van de slaafgemaakten was. Sommigen van hen hadden slechte ervaringen gehad op de suikerplantage. Een aantal besloot weg te lopen van Woodford, in de hoop aan de verhuizing te ontkomen. Het bleek tevergeefs: de plantagebeheerder meldde dat alle ontsnapte slaafgemaakten binnen enkele dagen terug waren zodat hij de verhuizing er alsnog door kon drukken.

In de achttiende eeuw had Hope & Co relaties met tientallen plantages in het Caribisch gebied, van St. Croix tot Suriname en van Grenada tot St. Maarten. Soms was die relatie heel direct, zoals het geval was bij Paradise. Soms was de relatie indirecter, zoals bij veel Surinaamse plantages. Maar in feite bepaalden de handelingen van Nederlandse slavernijfinanciers als de Hopes de levens van duizenden slaafgemaakten. De plantages lagen misschien ver weg van Amsterdam, maar de financiële band overbrugde die afstand moeiteloos. Door brieven, mondelinge verslagen en via kranten waren de Hopes uitstekend op de hoogte van de wereld overzee. In dit hoofdstuk staan de plantages en de slaafgemaakten die er woonden centraal. Om hoeveel plantages en personen ging het eigenlijk? Wat waren de omstandigheden op de plantages? En bieden de bronnen ook voorbeelden van openlijk verzet? Oudere beschrijvingen van de rol van financiers in het slavernijsysteem richtten zich vaak uitsluitend op de boekhoudkundige kant. Daarmee nemen ze impliciet de ontmenselijkende benadering van

die boekhouding over, waarin de slaafgemaakte personen slechts terugkomen als cijfers op de balans. Dit hoofdstuk toont ook de (on)menselijke realiteit achter die cijfers.

De plantages van Hope & Co

In de achttiende eeuw had Hope & Co via diverse leningen een connectie met ten minste 73 slavenplantages. Die relaties zijn in te delen in twee hoofdcategorieën:

1. Plantages die het onderpand vormden voor een lening die door Hope & Co was verstrekt of werd gefaciliteerd. Minstens vijftig plantages hebben in de tweede helft van de achttiende eeuw op deze manier gediend als financiële garantie voor een Hope-lening. In ieder geval in twee gevallen kwamen plantages en de slaafgemaakten die zich daarop bevonden ook voor korte tijd direct in handen van Hope & Co.
2. Plantages waar Hope & Co zelf in investeerde, bijvoorbeeld door een obligatie te kopen van een negotiatiefonds beheerd door een ander kantoor, maar die niet in onderpand kwamen van Hope & Co of een door Hope geleid negotiatiefonds. Het aandeel van Hope is in dat soort gevallen relatief klein. Het ging hierbij vooral om Surinaamse plantages. Ook weten we van enkele plantages (met name op Grenada) die werden aangeschaft met kapitaal dat verstrekt was door Hope & Co, maar die niet als onderpand golden voor een lening van Hope & Co.

De betrokkenheid van Hope & Co bij Caribische plantages, 1760-1800

	Onderpand		
	Lening	Overig	Totalen
Nederlandse koloniën			
Berbice	5	0	5
Essequibo/Demerara	2	0	2
Sint Eustatius	3	0	3
Sint Maarten	6	1	7
Suriname	8	11	19
Andere koloniën			
Grenada	4	6	10
St. Croix	17	3	20
Tobago	5	2	7
Totalen	50	23	73

Tabel: Brecht Nijman en Daniël Tuik. Zie bijlage A.

1. Chester, a Driver	500...	30. Charlotte	300
2. Adam, a Cooper	450...	31. Dinah, a Washer	45
3. Luffy . . do	500...	32. Angelique	300
4. Cornia, a Carter	300...	33. Clarissa	25
5. Chesire	400...	34. Christianna	20
6. Dublin	450...	35. Linda	40
7. Harry	400...	36. Christman	25
8. Terning	100...	37. Esther	25
9. London	250...	38. Fanny	35
10. Mercury	350...	39. Harriet	20
11. Ned	350...	40. Lucy	35

NL-AmsSAA, Hope 1869, taxatierapport plantage Southgate Farm, 1789

Het hoogste aantal plantages waarmee Hope & Co. verbonden was (20) bevond zich op het Deense eiland St. Croix. Ook in Suriname waren er relaties met relatief veel plantages (19). In het geval dat een plantage diende als onderpand voor een Hope-lening, bestond dat onderpand niet alleen uit grond en gebouwen. De slaafgemaakten die op de plantages woonden en werkten, waren onderdeel van het onderpand. Zij kwamen met een individuele waardering voor in de taxatierapporten van plantages, waarop de waarde van het onderpand gebaseerd werd. Tussen 1770 en 1780 hebben op deze manier waarschijnlijk zo'n 4500 slaafgemaakten onderdeel uitgemaakt van het onderpand van een door Hope & Co geregelde lening, terwijl er nog enkele duizenden slaafgemaakten op plantages zaten waar de firma een ander soort relatie mee had.¹ Op St. Croix had Hope & Co een buitengewoon belangrijke positie. Dat gold vooral voor de jaren na 1777, toen de firma twee grote investeringsfondsen overnam van de firma Lever & De Bruine. Het ging om het zogenoemde Fonds A, dat leningen had verstrekt ten behoeve van zeven plantages. Het iets kleinere Fonds B had uitstaande leningen voor vijf plantages. Onder het onderpand voor de leningen van beide fondsen vielen ook slaafgemaakten. Verstoep als onderpand in Fonds A zaten 900 tot 1000 slaafgemaakten rond 1777, terwijl er toen 400 tot 450 onder Fonds B vielen. Onder hen waren rond de 400 kinderen jonger dan 16 jaar. Ook zij golden als onderpand voor de leningen: de wetgeving bepaalde dat ieder kind dat geboren werd bij een slaafgemaakte moeder per definitie zelf ook als slaaf op de plantage moest leven. Hope & Co was een grote factor

¹ Zie voor een toelichting van deze schatting Bijlage A.

Nieuwe speciaalkaart van de Kolonie Suriname, 1801.

Collectie ABN AMRO Art & Heritage

in de economie van deze kleine Deense slavernijkolonie. In totaal was tussen de 7,5 en de 10 procent van alle slaafgemaakten op St. Croix tussen 1777 en 1790 verbonden met Hope & Co, vooral als onderpand voor een lening. De meeste plantages waren niet direct in eigendom van de Amsterdamse firma. Wel werd de plantage Southgate Farm in 1786 ingekocht namens Hope, voor rekening van fonds B. Op deze plantage bevonden zich destijds tussen de 70 en 80 slaafgemaakten. Na enkele jaren werd een koper gevonden die de exploitatie van de plantage voortzette.² Ook de betrokkenheid van Hope & Co bij Surinaamse plantages hing vooral samen met de activiteiten van Lever & De Bruine. Deze firma financierde de aanschaf van enkele plantages door geld te lenen van de Hopes. Hope & Co eiste daarvoor hypotheekrecht op diverse plantages van Lever & De Bruine.

In 1800 kwam Hope rechtstreeks in bezit van een katoenplantage in de Nederlandse kolonie Berbice. Het ging om de plantage Bel-Air, die door de Caribische firma Runnels & Co verhypothekeerd was aan Hope. Nadat Runnels failliet was gegaan, kreeg Hope

² NL-AmsSAA, Hope 1869, Notariële akte St. Croix, Notariële akte St. Croix, 1 december 1789 (scan 30).

& Co de plantage in eigendom.³ De lokale planter Wolfert Katz werd namens Hope beheerder van de plantage, waarop een onbekend aantal slaafgemaakten woonde. Het beleid van de Amsterdamse firma was om de plantage zo snel mogelijk te verkopen, maar met zo min mogelijk verlies. Eigenaarschap over een plantage betekende dat Hope & Co. zich direct bemoeide met de bedrijfsvoering, en dus ook met de omgang met de slaafgemaakten. Een firmant van Hope & Co schreef in 1797 over Bel-Air dat de plantage waardevol kon zijn “if it had a stock of negroes”.⁴ Katz kreeg dan ook de opdracht van Hope om zoveel slaafgemaakten in te kopen voor de plantage als hij nodig achtte.⁵ Vanwege de toen heersende oorlogsomstandigheden in Europa was het inkopen van voldoende voedsel in Berbice zeer prijzig. Katz verzekerde Hope & Co echter dat, “your negroes know of no want”, een uitspraak die moeilijk te controleren is.⁶ Katz heeft in deze periode minstens 24 slaafgemaakten ingekocht voor rekening van Bel-Air, en daarmee voor rekening van Hope & Co.⁷ Enige tijd later besloot hij om de plantage zelf te kopen.⁸

Leven van slaafgemaakten

Het koloniale slavernijsysteem had één hoofddoel: de productie van tropische landbouwproducten voor de Europese markt. De overgrote meerderheid van slaafgemaakten in de koloniën woonde en werkte daarom op plantages. Meestal ging het om plantages die suikerriet of koffiebonen verbouwden. Het is lastig om de levens van slaafgemaakten te reconstrueren op basis van Europese bronnen, zoals het archief van Hope & Co. Die bronnen gaan vooral over de werkzaamheden die slaafgemaakten konden verrichten en over de financiële waarde die de firma aan hen toeschreef. Ze schetsen daarom een eendimensionaal beeld van een complexe en onderdrukkende werkelijkheid. Toch bieden ze de mogelijkheid om iets meer te zeggen over de levens van slaafgemaakten die als gevolg van financiële transacties van Hope & Co gedwongen werden te werken op de plantages. Hun omstandigheden konden verschillen van plantage tot plantage en van kolonie tot kolonie. Over het algemeen waren de levens van achttiende-eeuwse slaafgemaakten in verschillende Caribische koloniën echter zeer vergelijkbaar.

3 NL-HaNA, Dutch Series Guyana AZ.1.15, rekest Wolfert Katz aan Hof van Civiele Justitie, 12 april 1802 (vanaf scan 247).

4 NL-AmsSAA, Hope 1876, brief Hope & Co aan Alexander Baring, 4 augustus 1797 (scan 113).

5 NL-AmsSAA, Hope 142, Wolfert Katz aan Hope & Co, 17 juli 1804. “

6 NL-AmsSAA, Hope 142, Wolfert Katz aan Hope & Co, 28 mei 1804.

7 NL-AmsSAA, Hope 107, “A sketch of the different sums constituting my demand against Bel Air” (scan 116).

8 NL-AmsSAA, Hope 1890, Note of the west india debtors extracted from the books: Wolfert Katz (scan 37). Katz werd later de grootste slaveneigenaar in Berbice.

Op suikerplantages bestond het belangrijkste werk uit het planten, oogsten en verwerken van suikerriet. De slaafgemaakten oogstten het suikerriet met houwens en brachten het dan naar de suikermolen. Daar persten zij het suikerriet, zodat er een dik sap uitkwam. Dat sap werd enkele malen gekookt, totdat er ruwe suiker ontstond. Het ging om een halffabricaat, dat Europese suikerraffinaderijen verwerkten tot geraffineerde suiker. Op koffieplantages stonden de koffieboemen centraal. Als de bessen rijp waren, moesten slaafgemaakten die voorzichtig plukken. Daarna moesten ze de bessen pellen, wassen, kneuzen en drogen. Zowel het werk op suiker- als op koffieplantages was zeer arbeidsintensief. Werkzaamheden varieerden van het kappen van suikerriet tot het tweemaal daags omscheppen van drogende koffiebonen. Daarnaast was er op plantages altijd wel reparatiewerk, moesten er afvoerkanalen worden gegraven, bossen geveld of vaten gemaakt. De werkdag op een plantage begon vroeg, vaak al om vijf uur 's morgens. In de middag rustten de slaafgemaakten een uur of twee, waarna ze tot zes uur 's avonds moesten werken. De slaafgemaakten werkten zes dagen per week op de plantages. Op zondag werkten zij vaak ook nog op hun eigen "kostgrondjes", waar zij een deel van hun benodigde voedselvoorziening verzorgden.⁹

Plantagewerk was niet alleen zwaar, maar vereiste ook kennis en kunde. Zo bevonden zich op de meeste plantages gespecialiseerde slaafgemaakte timmerlieden en metselaars. Ook waren er kuipers, die in staat waren om houten vaten te produceren. Op suikerplantages was het werk van suikerkokers en vuurstokers cruciaal. Zij overzagen het kookproces van het rietsap en ze moesten een perfecte timing hebben. Als het vuur te hoog was of de rietsap te lang doorkookte, mislukte de suikerbereiding. Maar te kort koken leidde tot het verlies van suiker. Veel werkzaamheden waren bovendien gevaarlijk: op suikerplantages verloren slaafgemaakten bijvoorbeeld regelmatig een hand of arm tijdens het persen van suikerriet in een suikermolen.

De taxatierapporten die de firmanten van Hope & Co regelmatig onder ogen kregen, laten de schokkende waarheid zien dat slaafgemaakten ieder individueel een boekwaarde kregen. Ze werden immers gezien als productie-eenheden en golden als onderpand voor leningen. Daarnaast laten de rapporten echter ook zien hoe belangrijk het werk van gespecialiseerde slaafgemaakten voor de plantage-eigenaren was. Een voorbeeld is de taxatie van de suikerplantage Jerusalem op St. Croix in april 1776, een plantage met 145 slaafgemaakten. Een slaafgemaakte op die plantage kreeg in de boekhouding een gemiddelde financiële waardering van 357 pesos. Diegenen die een ambacht uitoefenden werden duidelijk het hoogst gewaardeerd. Het ging bijvoorbeeld om Livia (timmerman, 1000 pesos), Gosong (kuiper, 900 pesos), Hercules (distilleerder,

9 Ruud Beeldsnijder, *Om werk van jullie te hebben. Plantageslaven in Suriname, 1730-1750* (Leiden: proefschrift, 1994), 135-176. Gert Oostindie, *Roosenburg en Mon Bijou. Twee Surinaamse plantages, 1720-1870* (Dordrecht: Floris Publications, 1989), 17-66, 203-226. Neville A. T. Hall, *Slave Society in the Danish West Indies* (Mona, Jamaica: The University of the West Indies Press 1992), 70-86.

850 pesos) en Johannes (suikerkoker, 800 pesos).¹⁰ Aan de andere kant kregen slaafgemaakten die door de eigenaren niet werden gezien als “nuttige” krachten voor de plantageproductie een lagere waarde toegekend. Zo kregen Louange Petie en Lucretia van de Surinaamse plantage Crawassibo een waardering van nul gulden, met als bijvoeging: “van geen dienst”.¹¹ De lijsten laten ook zien dat het werk van slaafgemaakten gevaarlijk kon zijn. Op plantage Saphier stond achter de naam van Pluto, “heeft zig gekapt aan de voet”, een verwonding die hem in ogen van de taxateur minder waardevol maakte.¹² Een goed voorbeeld van de absolute controle die plantage-eigenaren uitoefenden over de levens van de slaafgemaakten, is dat zij in veel gevallen niet eens hun eigen namen mochten houden. Om een indruk te krijgen, staan in tabel 3.2 enkele namen van slaafgemaakten die als onderpand golden voor leningen van Hope & Co.

Naamcategorie	Voorbeelden
Afrikaanse namen	Cumbasie, Mathamba, Quashy, Adjuba, Mingo, Cuffy, Yaba, Eba Tracey
Europese namen	Liesa, Elisabeth, Willem, Bob, Crispijn, Sabina, Luke, Franky Little, Gregg, Catherine, Lijsje, Peggy, Annette, Finnetta, Pedro
Klassieke namen	Jupiter, Cupido, Minerva, Lucretia, Flora, Pollidoro, Virgill, Cato, Caesar
Beroepen	Secretary, Kokkie, Pastor, Matadoor, Barber
Plaatsnamen	Norfolk, Oronoquo, Glasgow, Amsterdam, Gelderland, Hamburg, Bristol, Liverpool
Momenten	Christmass, July, February, Maandag, Nieuw Jaar
Eigenschappen	Oranje, Allert, Favoriet, Patientie, Charmantje, Ondank, Mamatje
Overig	Judy 2, Pimpernel, Amerentie, Revenue, Avans, Mademoiselle, Piano

Tabel: Brecht Nijman. De namen zijn afkomstig van de plantages Sion Farm en Jerusalem (St. Croix), en Waterland (Suriname). NL-HaNA, Notariële archieven Suriname 248, Staat en inventaris van de plantage Waterland, 28 en 30 maart 1778. Riksarkivet Kopenhagen, West Indian Government, land tax register forms for 1775, A list of negroes on Sion Farm Estate, January 1776. NL-AmsSAA, Hope 1865, Appraisal of Jerusalem estate, 7 november 1791.

De plantage was voor slaafgemaakten niet alleen de plek waar ze moesten werken, maar ook hun gedwongen thuis. Zonder toestemming van de eigenaar of beheerder was het niet toegestaan om de plantage te verlaten. Op een middelgrote plantage woonden al snel zeventig tot honderdvijftig slaafgemaakten. Zij woonden

¹⁰ NL-AmsSAA, Hope 1865, taxatie plantage Jerusalem, 24 april 1776 (vanaf scan 28).

¹¹ NL-HaNA, Notariële archieven Suriname 698, prisatie Crawassibo, 26 oktober 1769 (scan 105).

¹² NL-HaNA, Notariële archieven Suriname 266, prisatie Saphier, 18 november 1767 (scan 531).

in slavenhuisjes, vaak kleine en vierkante woninkjes. Soms waren die gemetseld, maar vaker opgetrokken van latten en bedekt met palmladeren. Op Jerusalem waren zestig huisjes voor slaafgemaakten. Die plantage had ook een eigen ziekenhuis en een beltoren, waarmee de opzichter de slaafgemaakten 's ochtends naar het werk maande. Een belangrijk deel van het voedsel moesten de slaafgemaakten zelf verbouwen. Op Jerusalem was daarvoor een perceel van zeven hectare beschikbaar, ongeveer zeven procent van de totale grootte van de plantage. Voedingsgewassen die ze daar konden verbouwen waren onder meer tayer, bananen, cassave en maïs. Vrijwel alle bewoners van de plantage moesten werken, ook zwangere vrouwen en kinderen. De zwarte bewoners op plantages hadden veel plichten, waarvan de belangrijkste was dat ze altijd onderdanigheid moesten tonen aan witte kolonisten. Op St. Croix had de slavenwet van gouverneur Gardelin uit 1733 veel invloed in de achttiende eeuw. Vanwege het grote aantal Nederlandstalige bewoners op de Deense Caribische eilanden, werd die wet ook in het Nederlands uitgevaardigd. De inleidende tekst ervan maakte duidelijk dat de slaafgemaakten, "die van Godt selfs tot slaaven gemaakt zijn", volkomen gehoorzaamheid moesten tonen. Uit koloniale regelgeving blijkt steeds een groot wantrouwen tegen de zwarte bevolking in het algemeen en hun culturele praktijken in het bijzonder. Slaafgemaakten hadden officieel ook rechten, die hen tegen al te zware mishandeling moesten beschermen. In Suriname vaardigde de koloniale overheid daartoe verschillende reglementen uit, zoals het reglement voor plantagebedienden uit 1759. Daarin stond dat het verboden was om slaafgemaakten met stokken te slaan. Plantagedirecteuren mochten daarentegen wel straffen uitdelen met de zweep, "volgens de gewoonte", tot maximaal tachtig zweepslagen. Koloniale overheden probeerden te grove mishandeling van slaafgemaakten tegen te gaan om opstanden te voorkomen. Volgens een memorie uit 1769 moesten Surinaamse planters hun slaafgemaakten echter wel regelmatig straffen. De anonieme auteur stelde dat het dienen als slaaf "zelfs de beste mensen kwaad maakt", maar voegde daaraan toe dat zwarte mensen bij uitstek kwaadaardig en onbetrouwbaar waren. Het was daarom in de ogen van de auteur veiliger voor de planter om te streng te zijn dan "te goedaardig". In de praktijk overtraden veel plantage-eigenaren koloniale reglementen en liepen slaafgemaakten grote lichamelijke risico's.

Dat de plantagereglementen de mishandeling van slaafgemaakten niet voorkwamen, blijkt wel uit de gebeurtenissen op de Surinaamse plantage Saphier in de jaren zeventig van de achttiende eeuw. De plantage was destijds als onderpand verbonden aan een lening van Hope & Co. Saphier had in december 1771 een nieuwe directeur gekregen, die de slaafgemaakten op de plantage mishandelde. Hij liet hen tegen de regels in op zondagen werken en deelde strenge straffen uit. Een van die straffen was de Spaanse bok, waarbij een slaafgemaakte met opgetrokken knieën

tussen samengebonden armen werd gegeeseld. Een groep slaafgemaakten, onder leiding van Snaak, kwam in verzet tegen de wrede directeur. Ze besloten een tocht van ruim dertig kilometer naar Paramaribo te maken, om daar bij de koloniale overheid te klagen over de overtredingen van plantagereglementen. Het was een hachelijke onderneming, want slaafgemaakten mochten de plantage niet verlaten zonder toestemming van de planter. Toen die planter erachter kwam dat enkele slaafgemaakten misten, was hij dan ook woest. Hij bedreigde nog een slaafgemaakte man in de hoop erachter te komen waar de groep heen was gevlucht. Snaak en zijn medestanders waren inmiddels al lang in Paramaribo, waar ze hun beklag deden bij de Raad van Politie. De koloniale overheid bleek in dit geval bereid goed te luisteren naar de klachten van Snaak, David, Coffij, Thee en de andere slaafgemaakten uit de groep. In dezelfde periode voerden de kolonisten een felle strijd tegen Marrons, mensen die van de plantages waren ontsnapt en in het binnenland eigen gemeenschappen hadden gesticht. De overheid wilde koste wat kost voorkomen dat meer slaafgemaakten zich bij de Marrons zouden aansluiten. Na een kort onderzoek bleken de klachten van Snaak en de anderen gegrond, waaruit blijkt dat de planter schuldig moet zijn geweest aan zelfs voor Surinaamse begrippen ernstige mishandeling. De veroordeelde planter kreeg een boete van f 500 en werd de toegang tot zijn plantage ontzegd. Uiteindelijk was het ook een vonnis uit koloniaal eigenbelang: een te wrede behandeling van slaafgemaakten zou ongetwijfeld leiden tot nog meer verzet.

Verzet van slaafgemaakten

Binnen de restrictieve kaders die plantagehouders en koloniale overheden hen oplegden, probeerden slaafgemaakten hun leven op te bouwen en soms een gezin te stichten. Het plegen van openlijke verzetsdaden was een van de manieren om meer controle over het eigen leven te krijgen. Veel kleinschalige en meer alledaagse vormen van verzet bleven vrijwel zeker onder de radar – zoals de bedoeling was – en hebben daardoor nauwelijks sporen nagelaten in de archieven. Het gaat bijvoorbeeld om opzettelijk trager werken, het saboteren van werktuigen of het veinzen van een ziekte, maar ook om het tegen alle koloniale verboden in vasthouden aan eigen culturele gebruiken. Er waren echter ook vormen van verzet die wel doordrongen tot de boekhouding en correspondentie van Hope & Co, zoals wegvlugten van de plantage of in openlijke opstand komen. De meeste opstanden beperkten zich tot een enkele plantage, maar een grote eilandbrede opstand vond onder meer plaats op Grenada in 1795. Bij die opstand doodden vrijgevochten slaafgemaakten planter en Hope-lener Alexander Campbell. Vluchten van de plantages kwam vaker voor dan grootschalige opstand. Soms vluchtten slaafgemaakten voor een korte tijd, maar regelmatig probeerden ze ook hun

vrijheid te herwinnen door te ontsnappen (marronage). Ook vanaf plantages die verbonden waren aan Hope & Co slaagden slaafgemaakten er op deze manier in om zichzelf te bevrijden. Op eilanden als St. Eustatius en St. Croix was het ontsnappen van plantages extra riskant. Het ging om relatief kleine eilanden met zeer beperkte mogelijkheden voor slaafgemaakten om zich te verstoppen. De slavenwet van St. Croix liet er geen twijfel over wat er kon gebeuren met “boosardige en ongetrouwe slaaven” die de leiding namen over een ontsnappingspoging: ze werden eerst op drie verschillende plaatsen op het eiland met gloeiende tangen bewerkt en daarna opgehangen.

Toch kwam marronage regelmatig voor. Op de Caribische eilanden hadden slaafgemaakten de beste kans op een succesvolle ontsnapping door een boot te maken of te stelen en daarmee te vluchten over zee. Het Spaanse Porto Rico, een eiland met nauwelijks plantages in de achttiende eeuw, bood een ontsnappingsmogelijkheid. De Spaanse autoriteiten waren bereid om slaafgemaakten die zich bekeerden tot het rooms-katholicisme een vrije status te geven. Om het Spaanse eiland te bereiken was vanaf St. Croix wel een gevaarlijke boottocht van minstens 100 kilometer nodig, vanaf St. Eustatius zelfs 300 kilometer. Dat weerhield velen er niet van om te proberen via deze route aan slavernij te ontkomen. Als representant van Stadhouders Willem IV bij de WIC ondernam Thomas Hope hoogstpersoonlijk politieke actie om deze vluchtroute via diplomatieke druk op Spanje te proberen af te sluiten.

De Spaanse regering ondernam weinig actie, waardoor de ontsnappingsroute naar Porto Rico nog lang open bleef. Dat op St. Croix met grote regelmaat slaafgemaakten ontsnapten aan slavernij, blijkt wel uit het veelvuldig voorkomen van zogenoemde ‘runaway-ads’ in de Engelstalige *Royal Danish American Gazette*. Die op St. Croix uitgegeven krant bevatte regelmatig advertenties over weggelopen slaafgemaakten op plantages met een Hope-connectie. In de editie van 8 januari 1777 stond bijvoorbeeld een advertentie over negen weggelopen personen van suikerplantage Jerusalem.¹³ De eigenaar mistte ook een kano en veronderstelde daarom dat de negen mannen over zee waren gevlucht. Onder de gevluchte personen waren Johannes de suikerkoker, Hercules de distilleerder en Gosong de kuiper, eerder genoemd omdat zij wegens hun specialistische kennis voor zeer hoge waarden in de boekhouding stonden. Voor belastingdoeleinden moesten plantage-eigenaren op St. Croix jaarlijks een opgave maken van alle slaafgemaakten op hun plantages. De eigenaar van Jerusalem diende begin januari 1778 zijn opgave over het voorgaande jaar in. Naast de namen van de negen ontsnapte slaafgemaakten tekende hij een ‘R’ (voor ‘runaway’).¹⁴ De lijst voor het jaar 1778 geeft een aanwijzing wat er met hen gebeurd is: alle ontsnapte slaafgemaakten

13 *Royal Danish American Gazette*, 8 januari 1777.

14 Danish National Archives (Rigsarkivet), Matrikulering (Vestindien), Matrikelskemaer, for plantagerne 1778 (scan 403).

R U N A W A Y,
 Last Monday night, from MAJOR DE NULLY,

A NEGROE TAYLOR, named OSMOND; he is about 5 feet high, and has a contraction in one of his hands. Any person that can apprehend said Negroe, and bring him home, shall have 5 Pieces of Eight reward. All Owners and Managers of plantations are desired not to harbour him, otherwise they may depend on being prosecuted according to law.

R UN AWAY from the subscriber, A SAILOR NEGRO MAN, named AMSTERDAM, a middle size, well made fellow, of a black complexion, speaks good English, and wants some of his toes; he was formerly the property of Mr. Franklin, and may be with some of the negroes that were his. Whoever apprehends him and delivers him to Samuel Thompson, Esq. at his estate, Bettyshope, Mr. Skerrett, or the subscriber in Bass-End, shall be genteely rewarded.
 JOHN NUGENT,
 St. Croix, March 9, 1776.

R UN AWAY from the estate JERUSALEM, in the night of the 25th inst. NINE ABLE NEGROES, namely, *Johannis, Quamina, Kingcole, Hercules, Primas, Mibbell, Tom Long, Quacos, and Gosong*; it is supposed that they are gone off the island in a certain canoe which lay on the bay, contiguous to said estate: but should any of them be yet on the island, a reward of 5 Ps. of Eight for each negro will be given by the subscriber on said estate, Skerrett, Tucker and Co. in Christiansted, or Cornelius Sullivan at Fredericksted, to any person who shall apprehend and deliver either of them as above.
 JOHN FERRALL,
 December 31, 1776.

Berichten over slaafgemaakten die zijn weggelopen van plantages met een Hope-connectie. Uit The Royal Danish American Gazette, 20 oktober 1770, 16 maart 1776, 8 januari 1777

staan er weer op.¹⁵ Geen van hen was geëxecuteerd, mogelijk omdat de planter hen gratie had verleend wegens hun voor de plantage onmisbare werkzaamheden. Het document laat echter nog iets bijzonders zien: de sterfte op de plantage was in 1778 zeer hoog. Er stierven zeventien personen, meer dan tien procent van alle slaafgemaakten en veel meer dan in andere jaren. Vier van hen stierven op 6 maart, negen anderen in de maand erop. Eén was Quakoe, die tot de groep ontsnapten had behoord. De plantage moet onrustig zijn geweest en mogelijk waren de sterfgevallen het gevolg van een opstand. In de zomer van 1778 liepen weer drie slaafgemaakten weg.¹⁶ Nog was de onrust niet over. In februari 1779 ontsnapte een groep van vijf mensen, volgens de planter “waarschijnlijk naar Porto Rico”, inclusief enkelen die al eerder hadden geprobeerd te ontsnappen.¹⁷ Al deze personen waren officieel onderpand voor een door Hope & Co beheerde lening. Daar hadden ze zelf duidelijk geen boodschap aan.

15 Ibid, for platagerne 1779 (scan 320).

16 *Royal Danish American Gazette*, 9 juli 1777.

17 Danish National Archives (Rigsarkivet), Matrikulering (Vestindien), Matrikelskemaer, for plantagerne 1780 (scan 393). Volgens de toenmalige plantage-eigenaar waren de slaafgemaakten “supposed to be to Porto Rico”.

Ook in Suriname en de nabijgelegen Nederlandse koloniën Berbice en Essequibo/Demerara kwam marronage veelvuldig voor. Op de koffieplantage Vauxhall & Westminster in Demerara waren in 1801 maar liefst 20 van de in totaal 188 slaafgemaakten aangemerkt als ‘runaways’. Sommigen van hen waren al sinds 1794 verdwenen, het jaar waarin Hope & Co nog de aanschaf van 46 slaafgemaakten voor die plantage had gefinancierd.¹⁸ In 1804 – toen de plantage met een hypotheek aan Hope verbonden was – organiseerde de plantagebeheerder een “expedition (...) against the runaway negroes in the woods”.¹⁹ Rond zijn plantage bevonden zich Marrons die handelden met slaafgemaakten. Volgens de beheerder waren het “gevaarlijke rebellen”, die van plan waren witte kolonisten te doden. Hij liet zich op de expeditie assisteren door een groep slaafgemaakten. Ze wisten zeven Marrons te vangen, verschillende anderen zwaar te verwonden en de “belhamel of captain” dood te schieten. Prompt kreeg de beheerder een premie van de koloniale overheid als dank voor zijn expeditie. Hij had tijdens die expeditie bovendien drie jonge kinderen (“bosch-creolen”) gevangen genomen, die hij graag wilde houden als extra beloning.²⁰ Het moet vooral voor die kinderen een traumatische gebeurtenis zijn geweest.

18 NL-AmsSAA, Hope 1876, brief Pieter Runnels aan Hope, 31 juli 1794 (scan 147).

19 NL-HaNA, Dutch Series Guyana AB 1.5, vergadering Court of Policy, 1 februari 1804 (scan 135).

20 NL-HaNA, Dutch Series Guyana AB 3.69, rekest J.C.H. Kuster (vanaf scan 206).

Conclusies hoofdstuk 3

- Hope & Co was financieel betrokken bij tenminste 73 Caribische plantages. Voor 50 van deze plantages geldt dat de firma plantages, inclusief slaafgemaakten, accepteerde als onderpand voor leningen. De andere 23 waren plantages waarvan Hope & Co obligaties in handen had of die zijn aangeschaft met door Hope & Co uitgeleend kapitaal. Het aantal mensen dat gelijktijdig als slaaf diende als onderpand voor door Hope & Co gefaciliteerde leningen bereikte in de jaren 1770-1780 naar schatting rond de 4500 personen. Als gevolg van wanbetaling verkreeg Hope & Co het rechtstreekse eigendom over minstens twee plantages en de slaafgemaakten die zich op deze plantages bevonden.
- Hope & Co vergaarde actief informatie over de bedrijfsvoering op de plantages waar zij bij betrokken was, en greep in waar zij haar belangen in het geding achtte. Dergelijke ingrepen konden grote gevolgen hebben voor de dagelijkse levens van de slaafgemaakten. Het hoofdstuk toont concrete voorbeelden van dergelijk ingrijpen, waarbij de firma bijvoorbeeld druk uitoefende op de plantage-eigenaren om slaafgemaakte personen te kopen of verkopen, of te verplaatsen van de ene plantage naar de andere.
- De slaafgemaakten ondergingen deze behandeling niet passief. De archieven van Hope & Co beschouwen het dagelijks leven van de slaafgemaakten vrijwel alleen maar vanuit bedrijfsmatig oogpunt. Toch tonen zelfs deze zeer beperkte bronnen vormen van verzet. Dit verzet varieerde van protest tegen verplaatsing van de ene plantage naar de andere tot marronage (wegvluchten van de plantages).
- In één geval, dat van de Surinaamse plantage Saphier, klaagden slaafgemaakten de plantagehouder aan wegens ernstige mishandeling. De eigenaar werd hiervoor veroordeeld, een grote zeldzaamheid in Suriname die aantoont hoe slecht de behandeling zelfs voor Surinaamse standaarden geweest moet zijn.

4. Hope & Co en negentiende-eeuwse slavernij

Dit hoofdstuk beschrijft de slavernijgerelateerde activiteiten van Hope & Co in de negentiende eeuw. Net zoals gold voor de Nederlandse financiële sector als geheel, was de betrokkenheid bij de slavernij van Hope & Co in de negentiende eeuw geringer van omvang dan in het tweede helft van de achttiende eeuw. Dit wil echter niet zeggen dat Hope & Co zich actief afkeerde van de slavernij. Hoewel in de negentiende eeuw in steeds meer Europese landen sterke bewegingen opkwamen voor de afschaffing van de slavernij, bleef Hope & Co investeren in nieuwe expansiegebieden van de slavernij.

De periode rond het begin van de negentiende eeuw was een tumultueuze tijd, zowel voor Nederland als voor Hope & Co. Eind 1794 vielen Franse legers Nederland binnen en het land was tussen 1795 en 1813 een Franse satellietstaat. De firmanten Henry Hope en John Williams Hope waren Britten en Hope & Co had goede banden met de door de Fransen gehate stadhouder Willem V. Om politiek geweld voor te zijn, verhuisden de Hopes tussen oktober 1794 en januari 1795 naar Londen. Toen de Franse generaal Pichegru in januari 1795 Amsterdam binnentrok, kon hij dan ook verblijven in het grotendeels ontruimde huis en kantoor van de Hopes aan de Amsterdamse Keizersgracht.¹ Toch verdween de firma niet helemaal uit Amsterdam, al werden de activiteiten daar drastisch ingeperkt.

Bij zijn vlucht had Henry Hope zoveel mogelijk kapitaal meegenomen naar Londen. Voor een deel van dat kapitaal zocht Hope nieuwe, rendabele investeringsmogelijkheden. Hij vond die onder meer in speculatieve investeringen in door slaafgemaakten geogoste suiker. Vanwege de oorlogsomstandigheden schommelden de prijzen van koloniale producten, wat een investering risicovol maar potentieel lucratief maakte. De verhuizing naar Londen had grote gevolgen voor de bank, omdat in de Engelse hoofdstad de contacten tussen Hope en de bevriende bank Baring Brothers & Co

¹ *Leidsche Courant*, 23 januari 1795.

intensiveerden. Eén van de zonen van oprichter Francis Baring, Alexander, was in 1794 kortstondig werkzaam geweest op het kantoor van Hope & Co. In 1795 vertrok Alexander Baring in opdracht van zijn vader naar de Verenigde Staten om zakelijke kansen te onderzoeken. Hope & Co nam een aandeel van driekwart in investeringen die de jongeman in Amerika zou doen. Alexander deed vooral een speculatieve investering in een grote hoeveelheid land in de staat Maine, waar slavernij al was afgeschaft.² De investering werd geen financieel succes, maar Alexander legde in de Verenigde Staten wel nieuwe contacten die voor Hope & Co zeer belangrijk werden.

In 1814 waren de Fransen uit Nederland vertrokken en een jaar later werd het Koninkrijk der Nederlanden uitgeroepen. De in Engeland wonende familie Hope had zich inmiddels teruggetrokken uit Hope & Co door de firma in 1813 aan Alexander Baring te verkopen. In 1815 kreeg Hope & Co een officiële herstart in Amsterdam, met enkele nieuwe firmanten. Hoewel de firma qua kapitaalcracht in de negentiende eeuw kleiner was dan in de late achttiende eeuw, bleef het op de Nederlandse markt de belangrijkste bank. Ook bleef Hope zich voornamelijk bezighouden met het faciliteren van staatsleningen, met name aan Rusland, maar ook aan Amerikaanse overheden en instellingen. Eigenlijk klopt het beeld dat Hope & Co een voornamelijk op staatsleningen en financiële dienstverlening gerichte firma was dus pas voor de periode na 1815. Ook in de negentiende eeuw bleef Hope & Co echter op verschillende manieren betrokken bij de slavernij. Deze betrokkenheid duurde tot de (late) afschaffing van de slavernij in de Nederlandse koloniën en de Verenigde Staten.

De Louisiana Purchase en 'Franse' leningen

Staatsleningen zijn in de kwantitatieve argumentatie van dit onderzoek nooit meegerekend als slavernijgerelateerd. Op allerlei manieren konden ze echter indirect of direct wel degelijk met slavernij te maken hebben. Dit is het geval wanneer staatsleningen (gedeeltelijk) gebruikt werden om expansie van de slavernij te faciliteren, of als plantageproducten en andere slavernijgoederen een kerncomponent vormden van de aflossingsregeling. Aan het begin van de negentiende eeuw was Hope & Co betrokken bij een grote transactie tussen de Verenigde Staten en Frankrijk, de zogenoemde *Louisiana Purchase*. Het grondgebied van de Verenigde Staten was in 1800 lang niet zo groot als vandaag de dag. De belangrijke havenstad New Orleans was in Spaanse handen en ook een groot stuk grond in het midden van Noord-Amerika werd sinds 1763 geclaimd door Spanje. In 1800 dreigden deze Spaanse gebieden in Franse handen te komen. Dat was

2 Vergelijk, Frederick S. Allis, *William Bingham's Maine Lands, 1790-1820* (Portland, Maine: The Anthoensen Press, 1954).

voor de Verenigde Staten niet te verkroppen, onder meer omdat ze met de Spanjaarden goede afspraken hadden gemaakt over vrije toegang tot New Orleans. Na diplomatiek overleg in Parijs deed de Franse staat een voorstel aan de Amerikaanse afgevaardigden: de Verenigde Staten konden het hele gebied kopen voor \$ 15 miljoen. Met dat voorstel stemde de Amerikaanse delegatie direct in. De *Louisiana Purchase* werd financieel in goede banen geleid door Baring Brothers & Co en Hope & Co. De Verenigde Staten betaalden een groot deel van de aanschafprijs, \$ 11,25 miljoen, in staatsobligaties met 6 procent rente. De aflossing daarvan zou pas na minimaal vijftien jaar plaatsvinden, maar Barings en Hope namen de obligaties direct over van de Franse staat tegen een voor hen gunstige koers. Hope & Co financierde het eigen deel door een negotiatie op te richten van f 12,5 miljoen (\$ 5 miljoen), die obligaties van f 1.000 uitgaf. Hoewel het aandeel van Hope bij de *Louisiana Purchase* niet slavernijgerelateerd was, droeg Hope & Co op deze wijze wel bij aan een van de belangrijkste keerpunten in de ontwikkeling van de slavernij in de Verenigde Staten. Terwijl de meeste van de oorspronkelijke dertien staten de slavernij al hadden afgeschaft, voegde de Louisiana Purchase nieuw territorium met tienduizenden slaafgemaakten toe aan de jonge staat. Dit legde de basis voor de expansie van slavernij in het Amerikaanse Zuiden.

Een andere indirecte connectie met slavernij in deze periode liep via staatsleningen aan Portugal en Spanje. De leningen aan beide landen hingen samen met de Franse dominantie in Europa in die periode. Spanje stond sinds 1795 volledig onder Franse controle en Portugal werd in 1801 gedwongen tot een bondgenootschap met Frankrijk. Bij die vrede moesten de Portugezen een hoge oorlogsschatting betalen. Dat geld moest de regering in Lissabon lenen en Hope & Co was bereid om de benodigde transacties te verzorgen. Hope & Co kreeg de toezegging dat Portugal een groot deel van deze lening zou terugbetalen in de vorm van het exclusieve recht op diamanten uit Minas Gerais in Brazilië.³ De firma had al jarenlange ervaring met de handel in deze door slaafgemaakten gewonnen diamanten en kon dankzij deze lening de Portugese diamantenhandel voor een periode domineren.⁴ Vanaf 1803 eiste Napoleon Bonaparte ook grote bedragen van Spanje om zijn oorlogen te financieren. Pierre Caesar Labouchère, destijds de belangrijkste Hope-firmant in Nederland, tuigde een gecompliceerde structuur om het Zuid-Amerikaanse zilver te kunnen gebruiken voor Europese betalingen. Hij rekruteerde enkele veelbelovende jonge kooplieden en stuurde die naar Veracruz, New Orleans en Philadelphia. Het was de bedoeling dat Hope & Co via hen een vrijwel volledig monopolie zou krijgen op de handel vanuit Europa met de Spaanse koloniën. Hoewel dat door omstandigheden niet lukte, vloeide tussen 1805 en 1808 een combinatie van zilver en goederen rijkelijk tussen Amerika en Europa.⁵

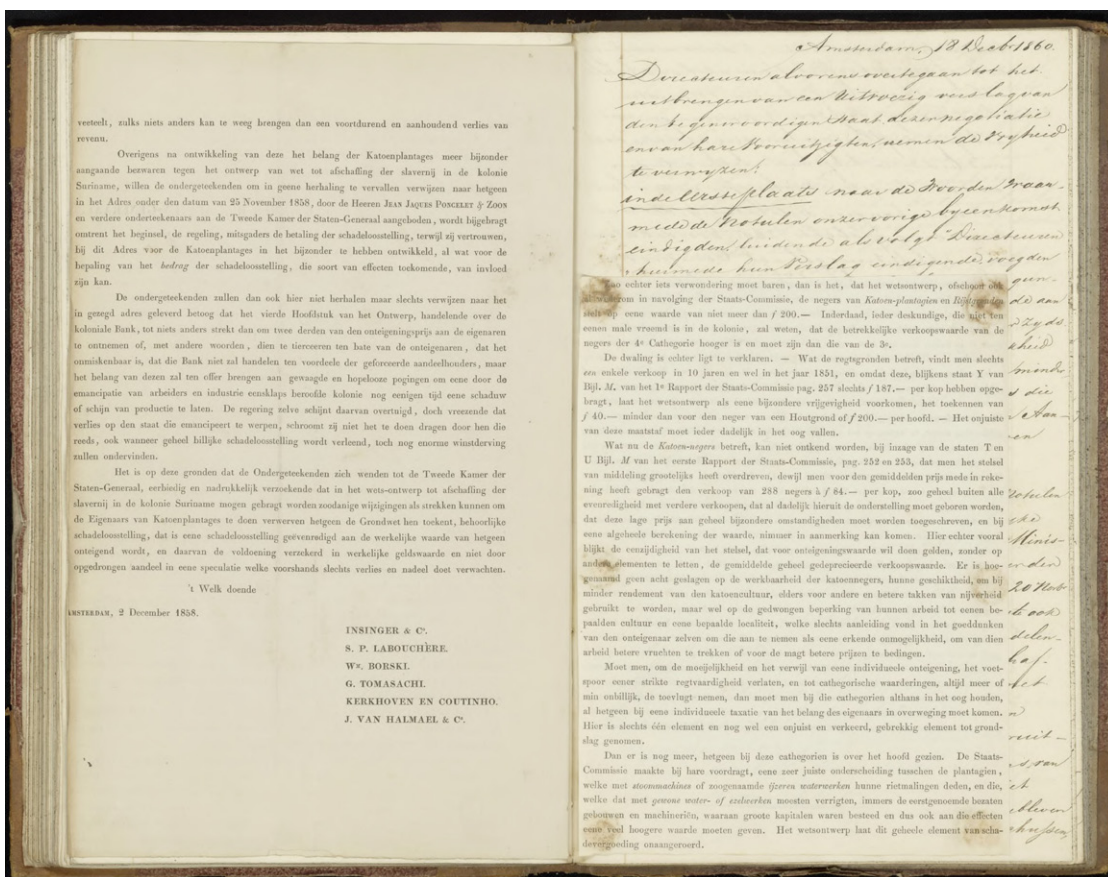
3 Buist, *At spes non fracta*, hoofdstuk 14.

4 Jonker, "Haute Banque II", 72.

5 Adrian J. Pearce, "The Hope-Baring Contract: Finance and Trade between Europe and the Americas, 1805-1808, in: *The English Historical Review* CXXIV/511 (december 2009), 1324-1352.

Afwikkeling van de zaken op St. Croix

Toen Hope & Co naar Londen verhuisde, waren de in 1777 van Lever & De Bruine overgenomen negotiaties nog niet afgewikkeld. Daardoor had Hope & Co nog steeds relaties met planters op het Deense Caribische eiland St. Croix. Ondanks de oorlogsomstandigheden konden de meeste van deze planters doorgaan met het aflossen van hun schuld en het betalen van rente, die Hope in Amsterdam uitbetaalde aan obligatiehouders. Het zogenoemde fonds A voor St. Croix was in 1805 bijna afgewikkeld, hoewel er nog een planter met een openstaande schuld was. De Deense regering bleek bereid deze schuld over te nemen, waardoor Hope fonds A in 1806 volledig kon afwikkelen.⁶

Samuel Pierre Labouchère als ondertekenaar van een adres aan de Tweede Kamer voor compensatie voor plantage-eigenaren. Stadsarchief Amsterdam, Archief van de Bank Insinger en Co, 1455, no. 1445

6 NL-AmsSAA, Hope 1878, rekening-courant Stephen Ferrall met Hope, 27 juli 1805 (scan 61). NL-AmsSAA, Hope 1878, rekening-courant van de negotiatie letter A met Hope tot ultimo januari 1806 (scan 64).

Voor fonds B en Montpellier verliep de afwikkeling trager. Van fonds B stonden er in 1798 nog drie hypothecaire leningen open.⁷ Montpellier had in 1797 nog een onafgelost kapitaal van f 56.000.⁸ De inning van die gelden vergde een zeer lange adem. Het contact tussen Hope & Co en de Caribische eilanden kon in het begin van de negentiende eeuw door oorlogsomstandigheden niet goed worden onderhouden. Ook nadat de vrede in 1814 was teruggekeerd in Europa, bleef het voor Hope lastig om contact te onderhouden met planters. De plantage Windsor Forest veranderde enkele malen van eigenaar, maar de nieuwe eigenaren konden of wilden de oude schuld bij de negotiatie niet afbetalen. De toenmalige eigenaar van Southgate Farm zat in 1831 zodanig in de financiële problemen dat hij “zichzelve met een pistoolschot om het leven” bracht.⁹ De beleggers in beide fondsen kregen sporadisch nog rentebetalingen uitgekeerd, maar financieel stelde dit niet veel meer voor. In 1853 besloot Hope & Co om alle belanghebbenden een laatste uitkering te doen uit de binnengekomen gelden. Daarmee waren de negotiaties die Hope beheerde voor de Deense Cariben tot een einde gekomen.¹⁰

Hoewel Hope & Co dus langdurig betrokken bleef bij Caribische plantages, vormde deze betrokkenheid een veel minder belangrijk onderdeel van de bedrijfsvoering dan in de achttiende eeuw. Dit was echter eerder het gevolg van de economische omstandigheden dan van een principiële keuze. Ondernemingen die in deze periode wel belangen hielden in de Caribische plantages waren er zeker niet per definitie op gericht om deze investeringen kwijt te raken. Integendeel, velen bemoeiden zich actief met het reilen en zeilen op de plantages om door middel van nieuwe productiemethoden de opbrengst te verhogen, bijvoorbeeld door de invoering van stoommachines.¹¹ Een voorbeeld hiervan is de firma Insinger & Co. Deze firma was in de achttiende eeuw opgericht door Hermanus Insinger, nadat hij eerst voor Hope & Co had gewerkt op het Deense eiland St. Croix. Insinger gebruikte de hier opgedane ervaring en connecties om bij terugkeer in Amsterdam een zelfstandige onderneming op te richten die op grote schaal betrokken was bij de handel in plantagegoederen en het beheer van plantagefondsen. Een aantal van de hieronder vallende plantages werd door faillissementen van de planters eigendom van de bank. Hope & Co-firmant Samuel Pierre Labouchère

7 NL-AmsSAA, Hope 1878, rekening-courant van de negotiatie letter B met Hope tot ultimo januari 1806 (scan 65).

8 NL-AmsSAA, Hope 1879, staat der negotiatie Montpellier ultimo mei 1797 (scan 12).

9 NL-AmsSAA, Hope 1885, Memorie wegens de negotiatiën St. Croix (scan 158).

10 NL-AmsSAA, Hope 1878, staat der negotiatie Montpellier 18 april 1836 (scan 116). *Opregte Haarlemsche Courant*, 6 mei 1853. Er is geen verband gevonden met de afschaffing van slavernij op St. Croix in 1848 en de uitbetaling van compensatiegelden aan plantage-eigenaren daarbij.

11 Voor een concreet voorbeeld, zie Joost Jonker, “Roeien tegen de stroom, 1813-1860. De geschiedenis van Insinger & Co”, *Jaarboek Amstelodamum* 96 (2004) 135-155.

was een van de directeuren van de Sociëteit van Eigenaren van de Insinger-plantages Anna Catharina en Jagtlust.¹²

Pas de afschaffing van de slavernij in de Britse koloniën in 1834 en in de Franse koloniën in 1848 leidden tot een groeiend besef dat de slavernij ook in de Nederlandse koloniën op termijn zou worden afgeschaft. Daar ging echter nog een tergend traag proces van politieke onderhandelingen aan vooraf, die vooral draaiden om de vragen hoe ervoor te zorgen dat de productie op de plantages niet te lijden zou hebben van een uiteindelijke afschaffing, en wat de hoogte zou moeten zijn van de financiële compensatie voor de slavenbezitters. Investeerders in de slavenplantages reageerden op verschillende manieren op de aankomende afschaffing. Sommigen verkochten hun slavernijgerelateerde waardepapieren, of streken lang voor 1863 compensatie op voor plantages in niet-Nederlandse koloniën. Anderen eisten luidruchtig een zo hoog mogelijke compensatie voor het verloren “eigendom”. Weer anderen schaarden zich formeel achter het streven naar emancipatie, maar pleitten voor een zo lang mogelijke overgangperiode van gedwongen arbeid omdat zij betoogden dat de voormalige slaafgemaakten nog niet klaar zouden zijn voor de vrijheid.¹³ Hope-firmant Samuel Pierre Labouchère viel in de tweede categorie. Hij staat vermeld als ondertekenaar onder een door de Firma Insinger & Co geïnstigeerde petitie aan de Tweede Kamer van 2 december 1858 voor verhoging van de compensatieregeling ten gunste van Surinaamse katoenplanters.¹⁴

Amerikaanse leningen en slavernij

Hope & Co raakte bij Amerikaanse zaken betrokken via hun partnerbank Baring Brothers & Co in Londen. De Barings legden zich in de negentiende eeuw steeds meer toe op de Verenigde Staten en nodigden Hope & Co regelmatig uit voor gezamenlijke projecten. Via het netwerk van Baring had Hope contact met de invloedrijke New Yorkse bank Prime, Ward & King en met bankier Edmund Forstall in New Orleans. De Verenigde Staten kenden in de negentiende eeuw een sterke economische groei en territoriale expansie. Overheden en particulieren staken grote hoeveelheden kapitaal in de aanleg van kanalen en spoorwegen en in het vestigen van banken. Een groot

12 Stadsarchief Amsterdam, 1455, Archief van de Bank Insinger en Co, no. 1431. Zie ook Joost Jonker, “Roeien tegen de stroom, 1813-1860. De geschiedenis van Insinger & Co”, *Jaarboek Amstelodamum* 96 (2004) 135-155.

13 Voorbeelden voor deze drie benaderingen in Stadsarchief Amsterdam, 302, Inventaris Familie Schumacher-Creighton, no. 11 en 12; Pepijn Brandon en Karin Lurvink, ““With the Power of Language and the Force of Reason”: An Amsterdam Banker’s Fight for Slave Owners’ Compensation”, in Pepijn Brandon, Sabine Go en Wybren Verstegen (red.), *Navigating History: Economy, Society, Knowledge and Nature. Essays in Honour of Prof. Dr. C.A. Davids* (Leiden / Boston: Brill, 2018) 228-248; Marcel Boumans, “Over de betekenis van Pierson in de geschiedenis van de economische discipline”, *TPE Digitaal* 15:2 (2021) 42-52.

14 Stadsarchief Amsterdam, 1455, Archief van de Bank Insinger en Co, no. 1455.

deel van dat kapitaal was afkomstig van Britse investeerders, maar vanaf ongeveer 1830 spraken de Amerikanen ook rechtstreeks de Nederlandse kapitaalmarkt aan. Leningen aan Amerikaanse staten brachten Hope & Co op verschillende manieren in contact met slavernij. Ten eerste indirect, door obligaties te verkopen voor leningen van de zuidelijke slavenstaten. Maar er was ook sprake van een veel directere betrokkenheid, doordat Hope ook kapitaal ophaalde voor financiële instellingen die op hun beurt katoen- of suikerplantages financierden.

In 1828 bezocht een neef van Alexander Baring, Thomas, het zuiden van de Verenigde Staten. Thomas was in de jaren ervoor firmant van Hope & Co geweest en was overgestapt naar Baring Brothers & Co. In New Orleans zag Thomas Baring een stad die een gouden toekomst tegemoet ging vanwege de suikerteelt en in mindere mate de katoenteelt langs de Mississippi. Het was een economie die draaide op de arbeid van slaafgemaakten op de vele plantages in de regio. Voor de verdere groei van de plantagesector hadden planters en handelaren behoefte aan kapitaal en krediet. Wat ze vooral nodig hadden waren banken die hun diensten aanboden aan de landbouwsector. Eén van de initiatiefnemers voor nieuwe banken was Edmund Forstall, inmiddels een goede vriend van Thomas Baring. Forstall stond aan de wieg van enkele zogenaemde *property banks*, een nieuw banktype dat speciaal was ontworpen voor de plantage-economie. Planters beschikten over waardevolle plantages en grote aantallen kostbare slaafgemaakten. In ruil voor hypotheekrecht op hun huizen, plantages en slaafgemaakten, konden geïnteresseerden aandeelhouder worden van een *property bank*. Als aandeelhouder hadden ze het recht om een langdurig krediet op te nemen ter grootte van maximaal de helft van de waarde van hun onderpand. Het kapitaal voor deze leningen financierde de bank door obligatieleningen in Europa te plaatsen.

De eerste Europese obligatieleningen voor Amerikaanse *property banks* werden verstrekt door Baring Brothers & Co, maar al snel werd ook Hope & Co ingeschakeld om obligaties te verkopen op de Nederlandse markt. Zo verhandelde Hope onder meer obligaties op de Union Bank of Louisiana, de Union Bank of Florida en de Bank of Pensacola (Florida). De belangrijkste bemoeienis van Hope vond plaats in de vijf jaar na 1836, toen de bank zelf een lening van f 17,5 miljoen op de markt plaatste om de grootste *property bank* van Louisiana te financieren: de Citizens Bank. Naast het uitgeven van die obligaties, handelde Hope – soms samen met Baring – in obligaties van Amerikaanse overheden in de zuidelijke slavenstaten. Het ging onder meer om obligaties op South Carolina en de stad Mobile (Alabama).¹⁵ In 1840 haalde Hope & Co via twee obligatieleningen een bedrag van f 10 miljoen op voor de Bank of the United

15 Een deel van deze obligaties werd aangeschaft door het door Hope & Co beheerde administratiekantoor voor buitenlandse fondsen, dat certificaten uitgaf aan investeerders. Het administratiekantoor regelde de inning van aflossingen en rentebedragen en keerde dat in Amsterdam uit aan certificaathouders.

States in Philadelphia. Twee jaar later ging deze bank failliet, waarna Hope voor rekening van de obligatiehouders de beschikking kreeg over het onderpand voor de lening. Dat waren vooral obligaties in staatsleningen voor de slavenstaten Maryland, Louisiana en Mississippi. Ook via deze weg kreeg Hope & Co indirect te maken met de slavernij-economie van de zuidelijke Verenigde Staten.

Citizens Bank of Louisiana

Van alle bemoeienissen van Hope & Co met leningen aan Amerikaanse staten en instituten, was de lening aan de Citizens Bank in Louisiana het duidelijkst verbonden aan de slavernijsector. Louisiana had naast katoenplantages veel suikerplantages. Vanwege het expanderende slavernijstelsel hadden planters in de staat een ongekende behoefte aan krediet in de vroege jaren dertig van de negentiende eeuw. In 1833 richtten enkele personen de Citizens Bank of Louisiana op, waarvan Edmund Forstall een van de directeuren werd. De directie van de Citizens Bank stuurde vertegenwoordigers naar Europa om daar een obligatielening te plaatsen. Een eerste poging via de Amsterdamse bankier Willink mislukte, waarna Hope & Co in 1836 geïnteresseerd bleek. Hope wilde de aangeboden obligaties alleen kopen als de staat Louisiana een overheidsgarantie gaf op de afbetaling ervan. Uiteindelijk kocht Hope & Co tussen 1836 en 1842 voor \$ 7 miljoen (f 17,5 miljoen) aan obligaties van de Citizens bank, die de Amsterdamse firma vervolgens doorverkocht aan geïnteresseerde beleggers. Die beleggers konden een obligatie kopen van f 1200, waarmee ze – wellicht zonder erbij na te denken – een financiële injectie gaven aan de slavernij-economie van de Verenigde Staten. In ruil daarvoor werd hen een jaarlijks rendement van 5 procent beloofd, gegarandeerd door de staat Louisiana. Feitelijk verzorgde Hope & Co met het verstrekken van deze lening het hele werkkapitaal van de Citizens Bank.

Dat de firmanten van Hope & Co goed op de hoogte moeten zijn geweest van de activiteiten van de Citizens Bank, blijkt uit het vele papierwerk dat ze uit Louisiana ontvingen. Daaronder bevond zich ook de oprichtingswet, waarin het doel van de bank stond aangegeven. Ook stond er duidelijk in dat aandeelhouders een aandeel konden krijgen in ruil voor hypotheekrecht “upon lands in a state of cultivation, and the slaves attached to the same and employed thereon” (“op gecultiveerde gronden en de daaraan verbonden slaven die op die gronden werken”).¹⁶ Zo meldden de planter Robert Smith en zijn vrouw Celeste Neda zich in de zomer van 1837 bij een notaris in de parish St. Landry in Louisiana. In ruil voor 1200 aandelen Citizens Bank verhy-pothekeerden zij onder meer een groep slaafgemaakten, “Ester 23 jaar, Milly 30 jaar,

¹⁶ NL-AmsSAA, Hope 2614, *Charter of the Citizens Bank of Louisiana*, section 7, 7-8.

CITIZENS' BANK OF LOUISIANA.
E No. 1. Bond No. 770
 £0, 12 s. 6 d. - 7.50 Guilders, being six months
 dividend on Twenty-Five Pounds Sterling due
 1st February 1849, payable in Amsterdam at
 the Counting House of Messrs. Hope & Co.

M. Hope
 Cashier.

CITIZENS' BANK OF LOUISIANA.
E No. 2. Bond No. 770
 £0, 12 s. 6 d. - 7.50 Guilders, being six months
 dividend on Twenty-Five Pounds Sterling due
 1st February 1850, payable in Amsterdam at
 the Counting House of Messrs. Hope & Co.

M. Hope
 Cashier.

CITIZENS' BANK OF LOUISIANA.
E No. 3. Bond No. 770
 £0, 12 s. 6 d. - 7.50 Guilders, being six months
 dividend on Twenty-Five Pounds Sterling due
 1st February 1851, payable in Amsterdam at
 the Counting House of Messrs. Hope & Co.

M. Hope
 Cashier.

CITIZENS' BANK OF LOUISIANA.
E No. 4. Bond No. 770
 £0, 12 s. 6 d. - 7.50 Guilders, being six months
 dividend on Twenty-Five Pounds Sterling due
 1st February 1852, payable in Amsterdam at
 the Counting House of Messrs. Hope & Co.

M. Hope
 Cashier.

CITIZENS' BANK OF LOUISIANA.
E No. 5. Bond No. 770
 £0, 12 s. 6 d. - 7.50 Guilders, being six months
 dividend on Twenty-Five Pounds Sterling due
 1st February 1853, payable in Amsterdam at
 the Counting House of Messrs. Hope & Co.

M. Hope
 Cashier.

CITIZENS' BANK OF LOUISIANA.

E. N. 270

\$ 111.11. £ 25 STERLING. 200 Guilders.

know all Men by these Presents, That the
CITIZENS' BANK OF LOUISIANA,
 acknowledges to be indebted to the BEARER of this **BOND** in the sum of **Twenty-Five Pounds Sterling**, (\$ 111,11—200 GUILDERS) which sum the said **BEARER** promises to pay at the Counting House of **MESSRS. HOPE & CO.** in AMSTERDAM, on the **FIRST OF AUGUST, ONE THOUSAND EIGHT HUNDRED AND FIFTY-THREE**, with interest at the rate of Five per centum per annum, payable semi-annually, on presentation of INTEREST COUPONS, hereto annexed, on the 1st February and 1st August of each year; And for the further security of the payment by said **BANK** of SEVEN HUNDRED THOUSAND DOLLARS, the aggregate amount of this and other BONDS issued under the same guarantee, the **MAYOR** and **MAYORS** and **MAYORS** of SAID BANK have, by their Resolution of 29d. April 1848, set apart as a **Special Fund**, wherewith to meet and redeem said **BONDS**, the following Assets, to wit:

1st. All the Obligations enumerated and amounting as per Account of BILLS and NOTES DISCOUNTED, under date of said Resolution, to the sum of	\$ 716,194. 56.
2d. Forty-three BONDS of ONE THOUSAND DOLLARS each, of the Municipality No. Three of the City of New-Orleans, payable on 1st October 1847, and bearing interest at the rate of seven per centum per annum.	43,000. 00.
3d. One Hundred and Ten BONDS of FIVE HUNDRED DOLLARS each of the Postchartrain Rail-Road Company of New-Orleans, due 1st February 1848, interest being paid thereon up to August 1847, at the rate of eight per centum per annum.	55,000. 00.
4th. The Buildings known as the St. LOUIS HOTEL, EXCHANGE, BALL ROOM, ROTUNDA, etc., in the City of New-Orleans, purchased by the Bank in November 1847, at	200,000. 00.
Making a total according to the books of the Bank, of	\$ 1,014,194. 56.

Which ASSETS, or the PROCEEDS thereof, shall not be diverted from the **Special Fund** aforesaid. And, in so much as this and other Bonds, amounting together to **Seven Hundred Thousand Dollars**, were issued in settlement of **DEBTED WARRANTS** for which the **STATE OF LOUISIANA** is responsible, the latter have been deposited in the hands of **MESSRS. HOPE & CO.** in AMSTERDAM; and in case of default of payment, the **HOLDER** of this and other Bonds similarly secured, one month after protest of the same or of any Interest Coupons thereto attached, shall have the right, upon the exhibition of said Protest, to withdraw a number of **DIVIDEND WARRANTS** for which the **STATE OF LOUISIANA** is responsible, corresponding to the amount of Bonds held by him; and the said **MESSRS. HOPE & CO.** or his successor in office, is hereby, in such case, authorized to deliver to any **Holder**, in return of said Bond or Bonds, a corresponding amount of such **DIVIDEND WARRANTS** deposited in his hands, as aforesaid.

Provided, that the said **Holder** shall have the right to retain any matured coupons, appertaining to the Bonds exchanged by him for **DIVIDEND WARRANTS**.

Provided also, that upon the exhibition by this **BANK** or its agents, of this or any number of the Bonds issued under the same guarantee, duly paid and cancelled, the said **MESSRS. HOPE & CO.** or his successor in office, shall likewise return to said **BANK** or its agents, a number of **DIVIDEND WARRANTS** for which the **STATE OF LOUISIANA** is responsible, corresponding to the amount of BONDS paid and cancelled.

Provided also, That nothing in this Bond contained shall be construed to release or discharge any right of the **Holder** to the **RENTS** granted under and by virtue of the **Act of Incorporation** of the **CITIZENS' BANK OF LOUISIANA**, and Acts amendatory thereof.

In Testimony Whereof, the **PRESIDENT** of the **CITIZENS' BANK OF LOUISIANA** has signed, and the **Cashier** of said Bank has countersigned these Presents at New-Orleans, the first day of May, in the year of our Lord One Thousand Eight Hundred and Forty-Eight.

M. Hope
 PRESIDENT.

M. Hope
 CASHIER.

A. Bruslé, printer, corner Chartres and Custom-House Sts.

CITIZENS' BANK OF LOUISIANA.
E No. 6. Bond No. 770
 £0, 12 s. 6 d. - 7.50 Guilders, being six months
 dividend on Twenty-Five Pounds Sterling due
 1st August 1849, payable in Amsterdam at
 the Counting House of Messrs. Hope & Co.

M. Hope
 Cashier.

CITIZENS' BANK OF LOUISIANA.
E No. 4. Bond No. 770
 £0, 12 s. 6 d. - 7.50 Guilders, being six months
 dividend on Twenty-Five Pounds Sterling due
 1st August 1850, payable in Amsterdam at
 the Counting House of Messrs. Hope & Co.

M. Hope
 Cashier.

CITIZENS' BANK OF LOUISIANA.
E No. 6. Bond No. 770
 £0, 12 s. 6 d. - 7.50 Guilders, being six months
 dividend on Twenty-Five Pounds Sterling due
 1st August 1851, payable in Amsterdam at
 the Counting House of Messrs. Hope & Co.

M. Hope
 Cashier.

CITIZENS' BANK OF LOUISIANA.
E No. 8. Bond No. 770
 £0, 12 s. 6 d. - 7.50 Guilders, being six months
 dividend on Twenty-Five Pounds Sterling due
 1st August 1852, payable in Amsterdam at
 the Counting House of Messrs. Hope & Co.

M. Hope
 Cashier.

CITIZENS' BANK OF LOUISIANA.
E No. 10. Bond No. 770
 £0, 12 s. 6 d. - 7.50 Guilders, being six months
 dividend on Twenty-Five Pounds Sterling due
 1st August 1853, payable in Amsterdam at
 the Counting House of Messrs. Hope & Co.

M. Hope
 Cashier.

Obligatie van de Citizens' Bank of Louisiana, 1848. Stadsarchief Amsterdam, Archief van de Firma Hope & Co, 735, no. 2612

Maria 16 jaar, Charlotte 18 jaar, Matilda 20 jaar, Harriet 20 jaar, Susan 30 jaar, James 12 jaar, Henry 3 jaar, Nelson 3 jaar, Auguste 6 jaar, Mary 10 jaar, Henriette 8 jaar, Catherine 6 jaar, Louisa 3 jaar, een babymeisje, Julie 2 jaar, Clarissa 2 jaar”.¹⁷ In totaal bezat de Citizens Bank het hypotheekrecht op meer dan 9.000 slaafgemaakten in de periode tot het begin van de Amerikaanse Burgeroorlog in 1860. Bovendien heeft de bank in sommige gevallen gebruikgemaakt van het hypotheekrecht en zo honderden slaafgemaakten rechtstreeks in bezit gekregen om te laten veilen.¹⁸

De Citizens Bank was de grootste *property bank* in Louisiana. Het uitlenen van gelden aan aandeelhouders was een belangrijke activiteit en in 1841 stond een bedrag van \$ 5,1 miljoen open.¹⁹ Tussen de aandeelhouders zaten de grootste planters in Louisiana. Onder hen was Valcour Aime, een rijke suikerplanter. In een dagboek dat hij bijhield beschreef hij regelmatig zijn ervaringen met slaafgemaakten op de plantage *Oak Alley*. Hij vermeldde regelmatig sterfgevallen van volwassenen en kinderen. De dood van baby's weet hij doorgaans aan de “slechte zorgen van de moeder”.²⁰ In 1842 bezocht een Labouchère, waarschijnlijk de zoon van Hope-firmant Henri Mattieu Labouchère, een plantage van Aime.²¹ Hij moet daar ongetwijfeld met eigen ogen de slaafgemaakten hebben gezien. Ook de Franse suikerplanter Bernard de Marigny, eigenaar van de plantage Fontainebleau, was aandeelhouder van de Citizens Bank. Toen hij in 1837 een hypotheekakte liet opstellen, werden de namen en leeftijden van 98 verhypothekerde slaafgemaakten nauwkeurig genoteerd. Onder hen bevonden zich maar liefst 33 kinderen, die een leven in slavernij tegemoet konden zien.²² Soms kregen planters betalingsproblemen. Omdat de Citizens Bank het hypotheekrecht had op veel slaafgemaakten, heeft die bank honderden mensen rechtstreeks in bezit gehad en laten veilen.

17 Naar de hypotheekakte wordt verwezen in notariële akte voor Theodore Seghers, notaris in New Orleans, 2 augustus 1837, getranscribeerd door Mike Miller. Beschikbaar op <http://files.usgwarchives.net/la/state/court/afriamer/notarialc.txt> [geraadpleegd december 2021].

18 Zie hiervoor het rapport van het onderzoek door HAI dat JP Morgan Chase in 2005 liet verrichten naar historische slavernijconnecties. Via overnames was de erfenis van Citizens Bank bij Morgan Chase terechtgekomen. Het rapport is niet meer online beschikbaar. De belangrijkste bijlagen ervan konden echter worden getraceerd via de website van de *Office of the City Clerk* van de stad Chicago, waar Morgan Chase in 2010 als externe financier betrokken was bij de bouw van sociale huurwoningen. In die hoedanigheid diende de bank de bijlagen in als verplichte *slavery disclosure*.

19 Bodenhorn, *State Banking in Early America*, 259.

20 Damian Pargas, *Weathering different storms : regional agriculture and slave families in the non-cotton South, 1800-1860* (Leiden: proefschrift, 2009), 107-108.

21 NL-AmsSAA, Hope 2615, Forstall aan Hope & Co, 25 december 1870.

22 Jackson Catrell, Leanne Cantrall, *The Enslaved Families of Fontainebleau*, 5-6. Raadpleegbaar via https://crt.state.la.us/Assets/Parks/parks/fontainebleau/Enslaved_Peoples_of_Fontainebleau.pdf [bezoekt in december 2021].

Oswichee Bend plantage in Alabama

Een nog directere connectie tussen Hope & Co en de slavernijsector in de Zuidelijke Verenigde Staten, was een lening aan de Amerikaanse politicus James Hamilton in 1840. Deze Hamilton had in de Verenigde Staten een naam opgebouwd, onder meer door als burgemeester van Charleston (South Carolina) streng op te treden tegen een dreigende opstand van slaafgemaakten in 1822. Hij was voorstander van zeer strenge behandeling van slaafgemaakten en de vrije zwarte bevolking. Door zijn inspanningen voerde South Carolina vergaande maatregelen in om de zwarte bevolking onder de duim te houden. Het ging bijvoorbeeld om een controversiële wet waardoor vrije zwarte zeelieden die Charleston bezochten verplicht werden opgesloten zolang hun schip zich in de haven van die stad bevond. Tussen 1830 en 1832 was Hamilton gouverneur van South Carolina en bepleitte hij de rechten van zijn staat ten opzichte van de federale overheid, mede om slavernijwetgeving in te mogen voeren. Hamilton bezat enkele plantages met honderden slaafgemaakten in South Carolina en liet zich in zijn herenhuis in Charleston bedienen door slaafgemaakten.²³ Hij was voorstander van de uitbreiding van het slavernijsysteem in de Verenigde Staten en voegde de daad bij het woord. In 1836 richtte Hamilton samen met enkele zakenpartners een compagnie op voor landspeculatie en katoenproductie. Een jaar later stichtte die compagnie een katoenplantage in Alabama, de Oswichee Bend plantage. Daarnaast zette hij zich in voor de in 1836 gestichte en toen nog onafhankelijke Republiek Texas. Hij zag die staat als een belangrijke uitbreidingsmogelijkheid voor plantageslavernij.

In 1840 reisde Hamilton in opdracht van de president van Texas naar Europa om erkenning te zoeken voor de nieuwe republiek, maar ook om een lening van \$ 5 miljoen voor Texas te regelen bij Europese financiers. Privé zocht hij tegelijkertijd voor zichzelf en zijn zakenpartners extra financiering voor de Oswichee Company. Vanzelfsprekend nam Hamilton in Amsterdam contact op met Hope & Co om zijn staatslening van de grond te krijgen. De Amsterdamse firma participeerde uiteindelijk niet in een lening voor Texas, maar was wel bereid om Hamilton's Oswichee Company aan een lening te helpen. Hope & Co leende de voormalige gouverneur een bedrag van \$ 112.500 en wist de bank van Salomon Heine in Hamburg zover te krijgen een zelfde bedrag te lenen. Om de aflossing en interest te betalen, zou Hamilton ladingen katoen naar Europa verschepen. Onderpand voor de lening waren gronden van de Oswichee Company in de zuidelijke staten Georgia, Mississippi en Alabama, in het

23 Robert Sullivan Tinker *"Ashes of Greatness". Politics and Reputation in the Antebellum World of James Hamilton* (PhD Thesis University of North Carolina, 1999), 212-213. Een deel van de plantages verkreeg hij via zijn vrouw, Elizabeth Heyward. Haar stiefvader, Nicholas Cruger, kwam uit een welgestelde familie van St. Croix. De zakenpartner van Crugers vader was eerst David Beekman (een lener van negotiatiefonds St. Croix A) en later een Kortright.

bijzonder de plantage Oswichee Bend. Deel van het onderpand waren ook maar liefst 203 slaafgemaakten op Oswichee Bend in Alabama en Ichawaynochaway in Georgia. Een lijst met al hun namen was toegevoegd aan het contract.²⁴ Voor Hope & Co was het in 1840 enkele decennia geleden dat men geld had uitgeleend met slaafgemaakten als direct onderpand, maar dat was klaarblijkelijk niet omdat de firmanten er morele bezwaren tegen hadden.

Afwikkeling van de Amerikaanse leningen

Het financiële succes van de Amerikaanse leningen van Hope & Co was zeer beperkt. Lage katoenprijzen na 1840 brachten Hamilton en zijn compagnie al snel in de problemen. In 1842 verhuisde de voormalige gouverneur van Charleston naar Oswichee om persoonlijk orde op zaken te stellen. Vandaar stelde hij in 1842 een financiële constructie voor om de plantage aan meer slaafgemaakten te helpen en daarmee de productiecapaciteit te vergroten. Hope & Co bezat obligaties van de Union Bank of Florida, die vanwege een financiële depressie veel waarde hadden verloren. Hamilton stelde voor deze waardeloze papieren (“zo dood als Julius Caesar”) in te ruilen voor “productief kapitaal”, namelijk een groep slaafgemaakten die de bank in Florida aanbod.²⁵ Hij zou die slaafgemaakten dan van Hope & Co huren voor zijn plantage. De planter liet weten dat het hem ten hoogste zou verbazen als Hope & Co dit ingenieuze aanbod afsloeg, maar firmant Adriaan van der Hoop liet weten dat hij geen goede inschatting kon maken van de uitvoerbaarheid van het plan.²⁶ Het kwam dan ook niet van de grond. Enkele jaren later kwamen Hamilton en Hope & Co tot een schuldsaneringsovereenkomst, waarbij de planter toestemming kreeg om 32 slaafgemaakten te verhuizen naar een nieuwe plantage in Texas.²⁷ In 1848 werd Hamilton wegens wanbeheer afgezet als planter op Oswichee. In datzelfde jaar schreef Hope & Co een bedrag van f 28.500 af op de Oswichee-lening.²⁸

De leningen aan de Citizens Bank en de andere *property banks* hadden voor Hope achteraf gezien ook weinig succes. Na 1837 trad een economisch neergang in, waar de Union Bank of Florida en de Citizens Bank veel last van hadden. Sommige staten, waaronder Florida, weigerden hun garantstelling op verstrekte obligaties te honoreren. Louisiana wilde zijn verplichtingen ten opzichte van Hope & Co wel voldoen, maar alleen indirect door de Citizens Bank te reorganiseren. De bank uit New Orleans ging

24 Zie voor de details NL-AmsSAA, Hope 2622.

25 NL-AmsSAA, Hope 1917, Hamilton aan Fastenrath, 11 december 1842.

26 NL-AmsSAA, Hope 1921, Van der Hoop aan Forstall, 21 augustus 1842.

27 Tinker, “*Ashes of Greatness*”, 323.

28 NL-AmsSAA, Hope 762, overzicht 1848.

in 1842 in liquidatie en werd in 1853 gereorganiseerd. Voor Hope & Co en de beleggers betekende het vooral veel vertraging in de rente- en aflossingsbetalingen. In 1860 brak de Amerikaanse Burgeroorlog uit, een oorlog waarin slavernij een cruciale rol speelde. De strijdende partijen bestonden uit de zuidelijke slavenstaten, waaronder Louisiana, en de noordelijke staten waar slavernij was afgeschaft. De noordelijke staten wonnen de oorlog en slavernij werd in de hele Verenigde Staten verboden. De oorlog en de afschaffing van de slavernij leidden tot grote verliesposten voor de Citizens Bank en verdere vertragingen in de betalingen aan Amsterdam. Hope & Co stuurde regelmatig berichten van vertegenwoordigers van de Citizens Bank in vertaling door naar de Amsterdamse obligatiehouders. Die berichten maakten zonder omhaal duidelijk waar de verliezen door werden veroorzaakt:

Door den oorlog tusschen de Staten van de Amerikaansche Unie werden Honderd vijftig Millioen Dollars aan Slavenbezittingen in Louisiana vernietigd, waarvan ongeveer 5 Millioen deel uitmaakten van de hypotheken van de Citizens Bank. Hierdoor werd de waarde van het onderpand der Obligatiën aanmerkelijk verminderd, daar deze hoofdzakelijk gelegen was in de slaven, die het land bebouwden en productief maakten. Wat in 1836, tijdens de uitgifte der Obligatiën, als ruim voldoende beschouwd werd, is alzoo, zonder dat de Bank er schuld aan heeft, maar van het groote onheil, dat het land door den oorlog getroffen heeft, ontoereikend geworden voor de betaling der Obligatiën.²⁹

Bankier Edmund Forstall uit New Orleans gaf in een brief uit 1870 aan Hope & Co uiting aan door racisme gedreven ideeën over de vrijgemaakte zwarte bevolking: “ze hebben politieke clubjes, wapenoefeningen en barbecues, etc, etc, waar ze zonder uitzondering min of meer dronken vandaan komen en dan één of twee dagen niet kunnen werken”.³⁰ De zwarte bevolking moest leren gedisciplineerd te werken, zo werd ook gesteld in de circulaires van de Citizens Bank. Hope-firmant Henri Matthieu Labouchère zette zich indirect in om dat doel te bereiken. In 1865 kreeg hij in Amsterdam bezoek van Charles C. Leigh, die in Europa was namens de Amerikaanse *National Freedmen's Relief Association*. Die organisatie had als doel om de vrijgelatenen “beschaving en christendom” te leren. Labouchère was bereid om Leigh te ondersteunen en werd lid van het Amsterdamse comité van die associatie. Hij beheerde bij hem huis een gesloten bus, waarin giften werden verzameld.³¹

29 NL-AmsSAA, Hope 8766, mededeling aan obligatiehouders, vertaalde brief Thomas D. Miller aan Hope & Co, 4 juli 1879.

30 NL-AmsSAA, Hope 2615, Forstall aan Hope & Co, 25 december 1870.

31 Zie C.C. Leigh, *De vrijgemaakte slaven van Noord-Amerika* (Amsterdam: L. Ellerman, 1865).

Na het einde van de Burgeroorlog in 1865 hoopten sommige zuidelijke planters dat ze hun plantagerijk weer konden opbouwen zonder slavernij. De betrokkenheid van Hope & Co bij de plantage-economie van de Zuidelijke Verenigde Staten was na die oorlog echter grotendeels voorbij. Forstall stelde de firma in 1870 nog voor om enkele plantages over te nemen in Louisiana, die door de vrijmaking van slaafgemaakten voor een gunstig bedrag op te kopen waren. Met behulp van Chinese contractarbeiders beloofde hij die plantages rendabel te krijgen. Volgens zijn berekening waren contractarbeiders nog goedkoper dan slaafgemaakten en bovendien hadden zij minder “privileges” dan vrije zwarte arbeiders zouden eisen.³² De firmanten van Hope & Co hebben dat voorstel echter naast zich neer gelegd.

32 NL-AmsSAA, Hope 2615, ‘Slave & free labor compared with Chinese laborers & cost thereof’.

Conclusies hoofdstuk 4

- In de negentiende eeuw nam het belang van de Caribische plantage-economie voor Hope & Co sterk af, parallel aan bredere trends in de Nederlandse financiële sector. Van een principiële keuze om zich terug te trekken uit slavernijgerelateerde activiteiten was echter geen sprake. Zo was Hope & Co-firmant Samuel Pierre Labouchère directielid van de sociëteit van eigenaren van de Surinaamse plantages Anna Catharina en Jagtlust, die in het bezit waren van de firma Insinger & Co. In 1857 ondertekende hij een petitie aan de Tweede Kamer die pleitte voor het verhogen van de compensatie die de plantagehouders bij de emancipatie per slaafgemaakte zouden ontvangen.
- Hope & Co was na 1830 sterk betrokken bij slavernij in het Zuiden van de Verenigde Staten. De firma faciliteerde een obligatielening ten behoeve van de Citizens Bank in Louisiana. Deze bank was opgericht voor de financiering van slavernijplantages. Hope & Co kochten tussen 1836 en 1842 voor \$ 7 miljoen (ƒ 17,5 miljoen) aan obligaties van de Citizens Bank, die de Amsterdamse firma vervolgens doorverkocht aan geïnteresseerde beleggers. Hope & Co deed zaken met bekende planters en pro-slavernij politici uit de zuidelijke staten. Ook verstrekke Hope & Co nog in 1840 een lening op onderpand van een plantage en slaafgemaakten in Alabama.
- Geen van de firmanten van Hope & Co in de negentiende eeuw ondersteunde expliciet het streven naar afschaffing van de slavernij. Henry Hope noemde abolitionisme zelfs een vorm van “vrome oplichterij”. Negentiende-eeuwse correspondenten uit het Amerikaanse Zuiden lieten zich in hun brieven aan Hope & Co geregeld zeer negatief uit over het abolitionisme en deelden hun raciale vooroordelen over de zwarte bevolking. Nog na de Amerikaanse afschaffing van de slavernij verspreidde Hope & Co in Nederland een circulaire waarin de Citizens Bank of Louisiana de afschaffing van de slavernij als financiële ramp presenteerde.

5. Mees & Zoonen en het Rotterdamse slavernijweb

Dit hoofdstuk richt zich op de slavernijgerelateerde activiteiten van de Rotterdamse firma R. Mees & Zoonen. R. Mees & Zoonen was een bedrijf van een heel andere aard en omvang dan Hope & Co. Waar Hope & Co al in de achttiende eeuw opereerde op wereldschaal, was R. Mees & Zoonen voornamelijk actief als dienstverlener op de Rotterdamse markt. De betrokkenheid van R. Mees & Zoonen bij slavernij hing samen met de rol van die firma in de Rotterdamse economie als kassier en makelaar. De handel in slavernijgerelateerde producten, plantagefinanciering en slavenhandel hadden net als in Amsterdam ook in Rotterdam aan het eind van de achttiende eeuw een groot gewicht binnen de lokale economie. De archieven van R. Mees & Zoonen tonen een beeld dat goed aansluit bij dat van andere Nederlandse financiële en handelsondernemingen in die tijd. De activiteiten van de firma raakten nauw verweven met de Rotterdamse slavernij-economie. Ook in de negentiende eeuw bleef R. Mees & Zoonen als verzekeringsmakelaar betrokken bij de handel in door slaafgemaakten geproduceerde goederen uit Suriname. Nieuwe handelsactiviteiten verbonden de firma ook met andere vormen van koloniale gedwongen arbeid.

De eerste vier hoofdstukken van dit rapport richtten zich op de firma Hope & Co. Het laatste hoofdstuk behandelt de firma R. Mees & Zoonen. R. Mees & Zoonen opereerde in dezelfde context als Hope & Co, maar wel op een veel kleinere schaal en met een ander type financiële werkzaamheden. Toch was ook R. Mees & Zoonen op vele manieren financieel betrokken bij de slavernijsector. Deze betrokkenheid staat in dit hoofdstuk centraal.

De Rotterdamse firma die bekend werd onder de naam R. Mees & Zoonen heette zo sinds 1786. Het bedrijf was al veel ouder. De sporen gaan terug tot koopman Michiel Baelde in de tweede helft van de zeventiende eeuw. Zijn dochter Catharina trouwde met Franco Cordelois en zijn andere dochter Maria met Rudolph Mees. Cordelois nam in 1690 de werkzaamheden van Michiel Baelde over. Dertig jaar later trad Gregorius Mees, zoon van Rudolph, toe tot het bedrijf. Omdat toen de eerste Mees toetrad, wordt

het jaar 1720 beschouwd als oprichtingsdatum. De firma heette toen Cordelois, De Vrijer & Mees. Tussen 1733 en 1753 was Gregorius Mees de enige firmant, in 1753 trad zijn zoon Rudolf toe. Deze Rudolf was de belangrijkste firmant in de achttiende eeuw, hoewel hij in veel jaren vergezeld werd door broers of zonen. De firmanaam wijzigde dan ook enkele malen, bijvoorbeeld van G. Mees & zoon naar R. Mees & Zoonen. In dit hoofdstuk wordt de naam Mees & Zoonen gebruikt.

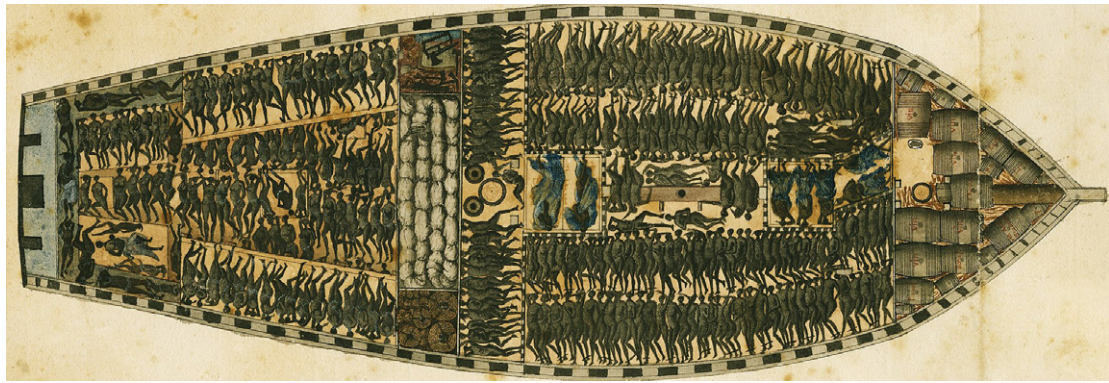
De firmanten van Mees & Zoonen waren actief als kassiers en makelaars, een combinatie van functies waarmee ze een onmisbare rol speelden in het commerciële leven van Rotterdam. Als kassiers hielden ze letterlijk de kas voor hun handeldrijvende klanten. Daar bleven de kassierswerkzaamheden niet bij, omdat ze ook voorschotten en kleine kredieten gaven aan lokale ondernemers. In hun rol als makelaars specialiseerden de Mezen zich in wisselbrieven en verzekeringen. Wisselbrieven waren betalingsopdrachten die kooplieden uit verschillende steden elkaar stuurden. Als een koopman bijvoorbeeld suiker in Bordeaux wilde kopen, kon hij die partij suiker betalen met een wisselbrief “op Bordeaux”. Hij kon een dergelijke wisselbrief kopen van een handelaar die net een partij goederen in Bordeaux had laten verkopen en daar dus geld tegoed had. Mees & Zoonen bemiddelde tussen aanbieders en kopers van wisselbrieven. Eenzelfde bemiddelende rol vervulden ze in de verzekeringsmarkt. Daar brachten ze assuradeurs (vaak kapitaalkrachtige privépersonen) en assurantiezoekers bij elkaar.

In hun faciliterende rol als kassiers en makelaars kregen de Mezen te maken met een breed scala aan economische activiteiten in Rotterdam, waaronder slavernijgerelateerde activiteiten. Rotterdamse ondernemingen namen deel in de handel in door slaafgemaakten geproduceerde producten als koffie en suiker. De stad had verschillende suikerraffinaderijen die de ruwe koloniale suiker verder verwerkten tot het geraffineerde eindproduct. Ook namen Rotterdammers deel aan de trans-Atlantische slavenhandel.¹ Mees & Zoonen verstreekte financiële diensten aan verschillende partijen die deelnamen aan deze activiteiten.

Verzekeringen voor de trans-Atlantische slavenhandel

Als makelaar in assurantiën verzorgde Mees & Zoonen regelmatig de verzekering van een slavenschip. Nadat een slavenhandelaar bij hen aanklopte voor assurantie, stelden de firmanten de gevraagde polis op volgens een vastgesteld schema, waarin de polisvoorwaarden duidelijk stonden vermeld. Vervolgens gingen ze in hun netwerk op

¹ De Kok, ‘Koloniaal connectie’ en De Kok, ‘Koloniaal impact’.

Het Franse slavenschip *La Marie Séraphique*, rond 1770. Collectie Musée d'Histoire de Nantes. Conditie op schepen waarvoor R. Mees & Zoonen verzekeringen verzorgde waren vergelijkbaar.

zoek naar assuradeurs die bereid waren een deel van het risico te dragen. Dergelijke verzekeringen vormden een variant op de gangbare praktijk van de zeeverzekering, waarbij een schip of de lading van een schip werd verzekerd. Reizen over zee was risikant, omdat er vele gevaren op de loer lagen. Stormen en navigatiefouten, windstilte en piraten, brand en lekkage, allerlei oorzaken konden leiden tot verlies van het schip of de lading. Om de financiële risico's te verkleinen lieten reders van schepen en transporteurs hun bezittingen vaak verzekeren voor specifieke reizen. Allerlei goederen werden zo verzekerd, waaronder slavernijgerelateerde producten als suiker, koffie en katoen. Ook slaafgemaakten konden worden verzekerd, al gold hiervoor een veelzeggende bijzonderheid. Volgens de Nederlandse regelgeving mochten verzekeraars namelijk geen levensverzekeringen afsluiten. Omdat de verzekeraars en slavenhandelaars de slaafgemaakten niet als mensen maar als goederen aanmerkten, konden zij toch een polis afsluiten. Formeel ging het hier dus om een schadeverzekering, niet om een levensverzekering.²

Verzekeringen van slavenshippen vormden de meest directe betrokkenheid van verzekeringsmakelaars als Mees & Zoonen bij de slavernij. Het uitreden van een slavenship was zeer kostbaar, mede omdat er waardevolle handelswaar mee ging die de kapiteins in Afrika tegen slaafgemaakten ruilden. De slavenshippen waren lang onderweg, vaak wel anderhalf jaar. In die tijd voeren ze van Nederland naar West-Afrika, waar het inkopen van slaafgemaakten maanden kon duren. Daarna vervolgde de kapitein de reis naar een kolonie op het westelijk halfrond. De gemiddelde sterfte op deze beruchte "middenpassage" lag heel hoog, en kon door bijvoorbeeld epidemieën extreme proporties aannemen. Vanwege de vele risico's kenden verzekeringen van

² Sabine Go, *Marine Insurance in the Netherlands 1600-1870. A comparative institutional approach* (Amsterdam: Amsterdam University Press, 2009), 122.

slavenschepen vaak gecompliceerde voorwaarden, zeker als het ging om het zogenoemde cargazoen (de lading). De handelsgoederen werden in West-Afrika ingeruild tegen slaafgemaakten, waardoor het cargazoen werd omgezet in een zogenoemd armazoen (de naam voor een “lading” slaafgemaakten). Zowel het cargazoen als het armazoen waren gedekt door de verzekering. Overvallen door kapers, scheepsrampen of verzet door slaafgemaakten konden ook van invloed zijn op het verloop (en de opbrengst) van de reis. Als een slavenhandelaar slaafgemaakten verloor door bijvoorbeeld brand, diefstal of oplichting, kreeg hij een vergoeding van de verzekeraars. Stierf een slaafgemaakte aan boord een “natuurlijke dood” (bijvoorbeeld door ziekte), dan keerden de assuradeurs niets uit. Opstanden vormden een grijs gebied.³

Mees & Zoonen verzorgde in de tweede helft van de achttiende eeuw ten minste 23 verzekeringen in connectie met de trans-Atlantische slavenhandel. In 16 gevallen ging het om een verzekering waarbij slaafgemaakten onderdeel uitmaakten van de verzekerde waarde (zie tabel 4.1). Daarnaast regelde de firma apart de verzekering van het casco (de romp) van twee slavenschepen en enkele ladingen tussen Nederland en Elmina (in het tegenwoordige Ghana). Bij de verzekeringen voor deze acht schepen waren slaafgemaakten geen onderdeel van de verzekerde waarde (zie tabel 4.2). De meeste slavenhandelsverzekeringen waarbij Mees & Zoonen bemiddelde, waren bedoeld voor Rotterdamse slavenschepen. In de tweede helft van de achttiende eeuw vertrok er uit Rotterdam ruim zeventig maal een slavenschip. Het overgrote deel daarvan werd uitgereed door de firma Coopstad & Rochussen, het op één-na-grootste particuliere slavenhandelsbedrijf van Nederland. Mees & Zoonen was voor die firma en de andere Rotterdamse slavenhandelaren een belangrijke verzekeringsmakelaar. De concurrerende makelaar Willem van der Sluijs was betrokken bij nog veel meer slavenhandelsverzekeringen, waaronder vrijwel alle reizen van Coopstad & Rochussen.

3 Vergelijk R. Mees, *Gedenkschrift van de firma R. Mees & Zoonen, 1720-1920* (Rotterdam: Cornelis Immig & Zoon, 1920), bijlage 23.

Tabel 4.1: slavenhandelsverzekeringen Mees & Zoonen

jaar	verzekeringnemer	vertrekplaats	schip	kapitein	object	premie
1751	Herman van Coopstad	Rotterdam	<i>Willem & Carolina</i>	Leijn di Smith	cargazoen & casco (portie)	7
1757	François Gaaswijk	Middelburg	<i>Vrouw Geertruijda</i>	Abraham Danielsen	cargazoen & casco	8
1763	Hamilton & Meijners	Rotterdam	<i>Africa</i>	Michiel de Wijs	cargazoen & casco	6
1766	Rocquette, Elsevier & Rocquette	Duinkerke	<i>La Comtesse de Brionne</i>	Le Febre	cargazoen	7
1769	Thomas Anderson	Hellevoetsluis	<i>Pembroke</i>	William Taylor	cargazoen	7
1771	Thomas Anderson	Hellevoetsluis	<i>Albany</i>	Charles Campbell	cargazoen & casco	7
1776	Jan van der Woordt	Vlissingen	<i>Sara Henrietta</i>	Servaas Rudolphus	cargazoen	6
1776	Jan van der Woordt	Vlissingen	<i>Helena</i>	Adriaan den Boer	cargazoen & casco	6
1777	M.P. Bodel	Vlissingen	<i>Jonge Samuel</i>	François de Klerk	cargazoen & casco	6,5
1777	Jan van der Woordt	Vlissingen	<i>Jonge Lambert</i>	Carl Breemer	cargazoen	6,5
1778	J.T. Wulphert & Co	Vlissingen	<i>Neptunes</i>	Have-manus Bollaerd	cargazoen & casco	8
1779	Commercie Compagnie (Middelburg)	Middelburg	<i>Nieuwe Hoop</i>	Robert Goodwill	cargazoen & casco	9
1780	Commercie Compagnie (Middelburg)	Middelburg	<i>Vigilantie</i>	Claas Borwick	cargazoen & casco	9
1789	Johannes Louijsen & Zoon	Vlissingen	<i>Vigilantie</i>	Selous	cargazoen & casco	8
1789	Van der Woordt & G. Cruijs	Amsterdam	<i>Berbice Verlangen</i>	Fredrick Hidde-meijer	cargazoen & casco	8
1790	Johannes Louijsen & Zoon	Vlissingen	<i>Verwagting</i>	Gijsbrecht Moelaerts	cargazoen & casco	8

Bron: NL-RtdGAA, Maatschappij van Assurantie 222-227, assurantieboeken.

Het eerste getraceerde slavenschip waarvoor Mees & Zoonen de verzekering regelde, was de *Willem & Carolina* van Herman van Coopstad. Van Coopstad verzekerde zijn eigen aandeel in dat schip (1/8^e) via Gregorius Mees tegen een premie van zeven procent. Tijdens oorlogen was het gevaar groter en was de premie die assuradeurs in rekening brachten hoger. In tabel 4.1 is dit te zien door de hogere tarieven tijdens de Zevenjarige Oorlog (1756-1763) en de aanloop naar de Vierde Engelse Oorlog (1780-1784). De Mezen

inden de premies bij de verzekeringnemer en sluisden die door naar de assuradeurs. In het geval van uitkeringen bij schade, regelden zij de omgekeerde geldstroom. Zelf traden ze niet op als assuradeurs, alleen als bemiddelaars. Hoe dodelijk slavenreizen konden zijn, blijkt wel uit de reis van de *Joan & Cornelis* van de Rotterdamse firma Hamilton & Meijners in de jaren 1765-1766. Het schip had in Loango-Angola (boven de monding van de Congorivier) ongeveer 290 mensen ingekocht als slaaf. Door een zeer besmettelijke ziekte waren er bij aankomst in een Zuid-Amerikaanse kolonie nog maar 89 slaafgemaakten in leven. Kort daarop stierven nog 17 van hen.⁴ In dit geval keerden de assuradeurs die via Mees & Zoonen een polis voor de *Joan & Cornelis* hadden getekend niet uit. Zij hadden alleen het risico voor het casco op zich genomen, niet voor de menselijke lading. Bovendien vielen sterfgevallen door besmettelijke ziekten onder de onverzekerbare “natuurlijke dood” en waren dus niet gedekt. Het voorbeeld tekent de gruwelijke werkelijkheid van dit soort verzekeringen.

Uniek aan het achttiende-eeuwse Rotterdam was dat ook met enige regelmaat kapiteins van Londense slavenschepen de stad aandeden. Rotterdam lag voor slavenschepen uit Londen niet ver uit de route naar Afrika. Die schepen voeren dan naar Hellevoetsluis, vanwaar de kapitein naar Rotterdam trok. Daar waren goederen om in West-Afrika tegen mensen te ruilen volop verkrijgbaar. Glaskralen, messen en andere goederen uit het Duitse achterland werden aangevoerd via de Rijn. De Rotterdamse Kamer van de VOC leverde Aziatisch textiel. Ook lokaal geproduceerd buskruit en jenever waren in de Maasstad te verkrijgen.⁵ Mees & Zoonen verleende ook Britse slavenhandelaren diensten: twee maal bemiddelde de firma bij verzekeringen voor slavenschepen uit Londen, namelijk de *Pembroke* en de *Albany* (zie tabel 4.1).

Mees & Zoonen regelde ook enkele malen de verzekering van (delen van) slavenschepen van Walcherse slavenhandelaren, zoals de Middelburgse Commercie Compagnie. Een van de laatste slavenhandelsverzekeringen die Mees heeft verzorgd, was die voor het *Berbice Verlangen* in 1789. De reder van dat schip was de Vlissingse Jan van der Woordt. Die liet via Mees & Zoonen het casco van het schip in Rotterdam verzekeren voor een bedrag van f 15.000 en het cargazoen voor f 20.000.⁶ De reis van het *Berbice Verlangen* liep helemaal verkeerd voor de reder. Kapitein Frederik Hiddemeijer voer naar Sierra Leone, maar in die rivier verongelukte het schip. Dat leidde ertoe dat “de reeds aangekogte en sig aan boord bevindende slaaven” op de vlucht konden slaan. De verzekeraars keerden in februari 1791 een eerste schadebedrag uit. Kapitein Hiddemeijer was inmiddels weer in Nederland en meende dat hij in Sierra Leone “via particuliere personen die sig (...)”

4 NL-HaNA, Gouvernementssecretarie Suriname 9, journaalpost 23 mei 1767 (scan 245).

5 De Kok, ‘Koloniale connectie’, 58-59.

6 NL-HaNA, Sociëteit van Berbice 47, rekening-courant 1/8 part in *Berbice Verlangen*, maart 1790 (scan 683). Dat was niet de hele verzekering, want Van der Woordt liet ook nog een bedrag van ruim f 82.000 verzekeren in Londen.

onder de inboorlingen ophouden” nog wel slaafgemaakten zou kunnen terugvinden.⁷ In de eerste maanden van 1791 reisde hij via Engeland terug naar Sierra Leone. Op 8 januari 1792 kwam het Amerikaanse slavenschip *The Willing Quaker* (uit Boston via Sierra Leone) aan in Paramaribo. Aan boord waren onder anderen 35 slaafgemaakten van Hiddemeijer.⁸

Tabel 4.2: slavenhandelsgerelateerde verzekeringen Mees & Zoonen

jaar	verzekeringnemer	vertrekplaats	schip	kapitein	object	premie
1752	John Dunlop & Co	Rotterdam	Anna Catharina	Lourens Holm	casco	5
1760	Gerard Blijdenberg	Elmina	Petronella & Cecilia	Coenraad de Wolf	goud of zilver	4
1761	Gerard Blijdenberg	Rotterdam	Publicola	Jacob van Bell	cargazoen	3,5
1765	Hamilton & Meijners	Rotterdam	Joan & Cornelis	Jurgen Jansen	casco	6
1767	Coopstad & Rochussen	Rotterdam	Willemina Aletta	Jan van der Sluijs	cargazoen	3
1767	Hendrik Sluijter	Rotterdam	Guineesche Vriendschap	Jacob van Bell	cargazoen	3
1773	Isaac Rochussen	Rotterdam	<i>Vrouw Maria Isabella</i>	Carsten Edebool	cargazoen	3

Bron: NL-RtdGAA, Maatschappij van Assurantie 222-227, assurantieboeken.

Slavernijgerelateerde verzekeringen

Naast het faciliteren van verzekeringen van de slavenhandel, verzorgde Mees & Zoonen ook andere verzekeringen die nauw met de slavernij samenhangen. Het ging bijvoorbeeld om ladingen goederen die bestemd waren om in West-Afrika tegen mensen te ruilen. Kooplieden stuurden vanuit Rotterdam regelmatig goederen naar het Britse eiland Man in de Ierse Zee. Slavenschepen uit Liverpool voeren langs het eiland om die Rotterdamse goederen op te halen. In 1757 trad Mees & Zoonen op als verzekeringsmakelaar voor William & James Manson, een Rotterdams handelshuis. De verzekerde goederen bestonden uit Boheemse glaskralen en kaurischelpen bestemd voor de slavenhandel. Een ander voorbeeld van een slavernijgerelateerde verzekering, zijn de verzekeringen voor Gerard Blijdenberg in tabel 4.2. Blijdenberg werkte voor de

⁷ NL-HaNA, Staten-Generaal 3854, resolutie 10 februari 1791 (scan 137).

⁸ NL-HaNA, Sociëteit van Suriname 197, notulen weeskamer Suriname 27 januari 1792 (vanaf scan 504).

West-Indische Compagnie op de Afrikaanse Goudkust (in het tegenwoordige Ghana). Vrijwel zeker was een deel van de edelmetalen aan boord van de *Petronella Cecilia*, die hij in 1760 verzekerde, door hem verdiend met de handel in slaafgemaakten.⁹

Een omvangrijkere categorie slavernijgerelateerde verzekeringen bestond uit verzekeringen van door slaafgemaakten geoogste producten als suiker en koffie. Mees & Zoonen regelden volop verzekeringen op dergelijke ladingen. Soms ging het dan om verzekeringen voor ladingen vanuit onder meer Suriname of St. Eustatius naar Nederland. Het kwam ook vaak voor dat Mees slavernijgerelateerde producten op Europese routes verzekerde. Zo kwam veel Franse suiker, afkomstig van Caribische eilanden, via Bordeaux naar Nederland. Een van de grootste Rotterdamse assuradeurs in de achttiende eeuw was de Maatschappij van Assurantie, Discontering en Beleening der Stad Rotterdam. Die maatschappij tekende waarschijnlijk in op een groot deel van de Rotterdamse polissen en het archief ervan is goed bewaard gebleven. Daardoor weten we dat de maatschappij tussen juli 1769 en juni 1770 in totaal 88 keer intekende op een polis van Mees & Zoonen, waarbij ze risico overnamen voor een bedrag van f 241.219. In 41 gevallen (totale verzekerde waarde f 117.520) ging het zeker om een slavernijgerelateerde lading, zoals rijst uit de Amerikaanse staat South Carolina of suiker uit Suriname. Daarnaast waren er nog 11 mogelijk slavernijgerelateerde ladingen (verzekerde waarde f 21.170).¹⁰ Op basis daarvan is het waarschijnlijk dat tussen de 50 en 60 procent van de door Mees & Zoonen gefaciliteerde zeeverzekeringen rond 1770 slavernijgerelateerd was.¹¹ In het boekjaar 1789-1790 tekende de maatschappij 177 maal in op een polis van Mees & Zoonen (verzekerde waarde f 505.910), waarvan 58 maal op een slavernijgerelateerde polis (verzekerde waarde f 170.000). De slavernijgerelateerde verzekerde waarde was dus in absolute zin toegenomen, maar in relatieve zin gedaald tot iets boven de 30 procent.

9 Over de privéhandel van werknemers van de WIC in West-Afrika, zie Michel Doortmont, 'The Dutch Atlantic Slave Trade as Family Business: The Case of the Van der Noot de Gietere – Van Bakergem Family', in: J. K. Anquandah, N. J. Opoku-Agyemang, en M. R. Doortmont (eds.), *The Transatlantic Slave Trade: Landmarks, Legacies, Expectations* (Accra: Sub-Saharan Publishers, 2007) 92-138.

10 De werkelijke waarde van deze ladingen was waarschijnlijk veel hoger dan de hier vermelde verzekerde waarde, doordat ook andere assuradeurs intekenden op de polissen en daarmee een deel van het risico droegen.

11 Deze schatting gaat ervan uit dat de Maatschappij van Assurantie intekende op het merendeel van de polissen die Mees & Zoonen uitgaf. In het *Gedenkschrift Mees* staan ook drie slavernijgerelateerde polissen afgedrukt (bijlagen 21 t/m 23). Eén daarvan betreft een verzekering voor het slavenschip *Verwagting* (zie tabel 1). Een ander betreft een verzekering voor het slavenschip *Publicola* uit 1765, waarvan het echter zeker is dat Mees & Zoonen niet de makelaar was (dat was Willem van der Sluijs). Er is ook een polis voor de plantage Waterland in Suriname uit 1770, maar die is opgesteld in Amsterdam en dus waarschijnlijk niet door Mees & Zoonen.

Kassiersdiensten aan slavernijgerelateerde ondernemingen

Als kassier regelde Mees & Zoonen het betalingsverkeer van veel Rotterdamse ondernemingen. Tussen die ondernemingen bevonden zich ook bedrijven die handelden in slaafgemaakten of slavernijgerelateerde producten. In die gevallen is de relatie tussen Mees & Zoonen en slavernij indirect, maar waren de kassiersdiensten van de firma wel een deel van de financiële infrastructuur van het slavernijsysteem. In het Rotterdamse netwerk van kooplieden waren de Mezen gerelateerd aan diverse families die zich bezighielden met slavernijgerelateerde zaken. 'Een dergelijke familieconnectie verbond de Mezen aan Coopstad & Rochussen. Naast de slavenhandel was Coopstad & Rochussen ook actief in plantagefinanciering via het oprichten van negotatiefondsen. Uit de bewaard gebleven achttiende-eeuwse financiële grootboeken van Mees & Zoonen blijkt dat Mees & Zoonen volop betalingen verrichtte en bedragen ontving voor Coopstad & Rochussen. Gebaseerd op het aantal uitgevoerde transacties, lijkt de slavenhandelsfirma en plantagefinancier zelfs één van de belangrijkste klanten van Mees & Zoonen te zijn geweest.¹² Het grote aantal transacties had mede te maken met de negotiatieelingen van Coopstad & Rochussen, omdat die firma daardoor volop moest deelnemen aan het internationale en lokale betalingsverkeer. Een andere directeur van negotatiefondsen waarvoor Mees & Zoonen financiële diensten verzorgde was Ferrand Whaley Hudig. Nog een klant was de firma Hamilton & Meijners, die naast de slavenhandel ook de directie voerde over negotaties. Tot slot valt de connecties tussen Mees & Zoonen en de familie Hope op. Het ging daarbij vooral om de Rotterdamse firma van Isaac & Zachary Hope, broers van de Amsterdammers Thomas en Adrian. Zij dreven – vaak samen met hun broers in Amsterdam – een uitgebreide handel op het Caribisch gebied. Ook zij schakelden Mees & Zoonen regelmatig in voor kassiers- en verzekeringsdiensten.

Firmanten en slavernij-investeringen

In tegenstelling tot Hope & Co deed Mees & Zoonen geen grote, rechtstreekse investeringen in de slavernij-economie. Toch kwam ook Mees-geld terecht in de plantage-economie. Enkele firmanten belegden namelijk een deel van hun privékapitaal in Surinaamse plantages. Ze deden dat via negotatiefondsen van Rotterdamse firma's. Het ging om firma's die ook tot de klantenkring van Mees & Zoonen behoorden. We

¹² Gebaseerd op en steekproef uit grootboeken, zie NL-RtdGA, R. Mees & Zoonen 87-123.

weten niet van alle firmanten of ze slavernij-investeringen hadden. Voor enkele jaren bestaan er wel overzichten van investeerders in enkele fondsen of vermogenslijsten van firmanten.

In de jaren zestig van de achttiende eeuw startte de eerder genoemde Ferrand Whaley Hudig enkele negotiatiefondsen voor Surinaamse plantages, met een totale omvang van meer dan een miljoen gulden. Rudolf Mees, zijn broer Adriaan en diens vrouw Johanna behoorden tot de vroegste investeerders in deze fondsen. Rudolf en Adriaan waren destijds beiden firmant van Mees & Zoonen. Via de negotiatiefondsen van Hudig investeerden ze in verschillende koffie- en suikerplantages in Suriname (zie tabel 4.3).

Tabel 4.3: Mees-investeringen in negotiatiefondsen van F.W. Hudig

	Soort plantage	Rudolf Mees	Adriaan Mees	Johanna v/d Berg
Fonds voor plantage(s)		f	f	f
Anna's Zorg (1765)	Koffie	1000	1000	2000
Twijfelachtig (1765)	Koffie	1500	1500	
Janslust en Block & Bosch (1767)	Koffie	1000	1000	1000
Somerszorg en Duuringen (1767)	Suiker/koffie	1000	1000	1000
Somerszorg (1769)	Suiker	1000	1000	1000

Bronnen: Eline Rademakers, “Men beloofde en volbracht niet”. De negotiatiefondsen van Ferrand Whaley Hudig 1759-1797 (MA-scriptie Universiteit Leiden 2015), 71-83. Saskia den Hartig, Rotterdam and the transatlantic slave trade (MA-scriptie Erasmus Universiteit), 79-82.

Veel negotiatiefondsen voor Surinaamse plantages kwamen door een crisis in de jaren zeventig van de achttiende eeuw in financiële problemen. De fondsen van Hudig vormden daarop geen uitzondering. Voor veel investeerders betekende dat een tijdelijk einde aan hun rente-inkomsten en een (soms ook tijdelijke) daling van de waarde van hun obligaties. Voor de slaafgemaakten op de plantages was de crisis veel ingrijpender. De beheerder van plantage Driesveld schreef in 1778 bijvoorbeeld dat de slaafgemaakten op die plantage vanwege geldgebrek al tijden geen nieuwe kleding hadden ontvangen, “de meeste hebben nauwelijks zoo veel, om hun schaamte te dekken”.¹³

Uit een in 1796 opgestelde vermogenslijst blijkt dat Rudolf Mees destijds nog steeds obligaties had van Hudig-negotiaties. Dat waren niet zijn enige slavernij-investeringen. Hij had namelijk ook geïnvesteerd in negotiatiefondsen van Hamilton & Meijners

¹³ NL-RtdGA, Coopstad & Rochussen 128, brief Rocheteau aan Hudig, 14 maart 1778.

en Joan Osy & Zoon (tabel 4.4). Zijn investering in de plantage Visserszorg was het waardevolst. Deze plantage was rond 1800 een van de grootste suikerplantages van Suriname. Eén post kwam onder de naam ‘diverse planters in Suriname’ voor in zijn vermogenslijst. Vrijwel zeker betreft dit negotiaties van Coopstad & Rochussen, die eind achttiende eeuw waren overgenomen door de Rotterdamse firma Pieter Wachter & Zoonen. Het is waarschijnlijk dat Rudolf Mees ook de obligaties van de negotiatiesfondsen die in 1796 nog in zijn bezit waren al sinds de jaren zeventig van de achttiende eeuw had. De totale waarde van zijn investeringen in negotiatiefondsen voor Suriname in 1796 bedroeg *f* 9.147. Dat was overigens slechts een fractie van het totale vermogen van Rudolf, een bedrag van ruim *f* 709.000.¹⁴

Tabel 4.4: Plantage-investeringen van Rudolf Mees (1796)

Fonds voor plantage(s)	Eerste oprichter fonds	Waarde investering
		<i>f</i>
Visserszorg	Hamilton & Meijners	3.278
Goede Verwachting	Hamilton & Meijners	630
Maasstroom	Hamilton & Meijners	1.000
Janslust	Ferrand Whaley Hudig	500
Somerszorg	Ferrand Whaley Hudig	500
Driesveld	Ferrand Whaley Hudig	500
Belair & Corisane	Joan Osy & Zoon	500
Diverse planters in Suriname	Coopstad & Rochussen	2.239

Bron: Gedenkschrift Mees, bijlage 14.

Waarschijnlijk zijn veel Suriname-investeringen lang in de familie gebleven. Rudolf kreeg in 1761 een zoon Adriaan, die later ook firmant werd. Diens vrouw, Catharina Elisabeth van Oordt, bezat in 1854 nog steeds een aandeel in de plantage Janslust. Ook had zij in de periode tussen 1837 en 1848 obligaties in de negotiaties van Pieter Wachter & Zoonen (oorspronkelijk opgericht door Coopstad & Rochussen in 1766 en 1767).¹⁵ Het eerste fonds (met een totale grootte van *f* 600.000) werd in 1844 opgeheven, het laatste (van *f* 1,4 miljoen) heeft tot 1867 bestaan. De twee fondsen hadden in totaal geld geleend aan minstens dertig Surinaamse plantages. Vanaf de jaren twintig van de negentiende eeuw bezat de negotiatie van *f* 1,4 miljoen alleen nog de plantage Maagdenburg.¹⁶ Firmant Jan Rudolf Mees, een andere zoon van Rudolf Mees, had bij zijn overlijden in 1839 ook nog een obligatie in het negotiatiefonds voor deze plantage.¹⁷

¹⁴ Mees, *Gedenkschrift Mees*, bijlage 14.

¹⁵ NL-RtdGA, Familie Mees 146, grootboek van Catharina Elisabeth Mees-van Oordt, 1837-1855.

¹⁶ Gerhard de Kok, ‘De koloniale impact’, 115-117.

¹⁷ NL-RtdGA, Familie Mees 129, afwikkeling nalatenschap Jan Rudolf Mees (totaal *f* 980.000).

Negentiende-eeuwse slavernij-activiteiten

Ook voor Mees & Zoonen veranderde de betrokkenheid bij slavernij in de negentiende eeuw. Vanwege de faciliterende rol van Mees & Zoonen volgden de activiteiten van de firma grotendeels die van de Rotterdamse economie als geheel. De slavenhandel was vanaf 1814 verboden, hoewel er toen al ongeveer twintig jaar geen slavenschip vanuit Rotterdam was vertrokken. Van een einde aan de slavernij in Nederlandse koloniën op het westelijk halfrond was toen nog lang geen sprake. Het slavernijsysteem was pas in 1863 in de Nederlandse West-Indische koloniën afgeschaft, waarna de voormalige slaafgemaakten in Suriname nog tien jaar moesten werken onder staatstoezicht. Gedurende een groot deel van de negentiende eeuw ontving de Nederlandse markt dus nog door slaafgemaakten geogste producten uit onder meer Suriname. Dat gold ook voor Rotterdam. De scheepvaart vanuit de Maasstad op Suriname nam na 1814 aanvankelijk toe en Mees & Zoonen kreeg daar ook mee te maken. De firma verzorgde regelmatig verzekeringen voor producten die in Suriname met slavenarbeid waren verkregen. In 1830 liet de firma bijvoorbeeld een lading suiker verzekeren voor rekening van de Rotterdamse firma Pieter Wachter & Zoonen, waarschijnlijk afkomstig van de plantage Maagdenburg.¹⁸ Over het algemeen was het belang van slavernijgerelateerde zaken voor Mees & Zoonen in de negentiende eeuw echter veel kleiner dan in de achttiende eeuw.¹⁹

Mees & Zoonen heeft ook geprofiteerd van het groeiende belang van Nederlands-Indië in de negentiende eeuw. Het aandeel van Suriname in de Rotterdamse scheepvaart nam na 1830 snel af, terwijl Nederlands-Indië een enorme opmars beleefde. Die opmars was mogelijk door de invoering van het Cultuurstelsel op Java, waardoor miljoenen Javanen als vorm van belastingheffing een deel van hun tijd moesten besteden aan de verbouw van producten ten behoeve van de staat. De Nederlandsche Handel-Maatschappij (NHM) regelde het vervoer van die door gedwongen arbeid verkregen producten naar Nederland. Daarbij verzekerde de NHM de meeste scheepsladingen tegen hoge tarieven, mede mogelijk gemaakt door de Nederlandse exploitatie van Java. Van die hoge tarieven heeft ook Mees & Zoonen geprofiteerd. Een kwart tot een derde van de winst halverwege de negentiende eeuw was afkomstig van verzekeringsactiviteiten en daarvan was weer een groot deel te danken aan de NHM.²⁰

18 NL-RtdGA, Maatschappij van Assurantie 234, 27 februari 1830.

19 Het onderzoek naar De Nederlandsche Bank besteedt uitgebreid aandacht aan DNB-president Willem Cornelis Mees, die voor zijn indiensttreding bij DNB een prominente rol speelde in de beweging voor afschaffing van de slavernij. Willem Cornelis Mees was geen firmant van R. Mees & Zoonen, en zijn standpunt over slavernij valt daarmee buiten de eigenlijke scope van dit onderzoek. Wel is relevant om te constateren dat de argumenten tegen slavernij binnen de familie dus bekend moeten zijn geweest. Karwan Fatah-Black, Lauren Lauret en Joris van den Tol, *Dienstbaar aan de keten? De Nederlandsche Bank en de laatste decennia van de slavernij, 1814-1863* (Leiden: Leiden University Press, 2022) 103-112.

20 Jonker, *Schakel tussen verleden en toekomst*, 28.

Marten Mees, negentiende-eeuws firmant R. Mees & Zoonen. Portret Hendrik Johannes Haverman, olieverf op doek, 1906. Collectie ABN AMRO Art & Heritage

Een zaak die Mees & Zoonen in de tweede helft van de negentiende eeuw betrok bij een vorm van gedwongen arbeid die wel heel veel leek op klassieke slavernij, was de door Lodewijk Pincoffs gestichte Afrikaansche Handelsvereniging (AHV). Pincoffs en zijn neef Henry Kerdijk dreven vanaf 1857 met eigen schepen handel op het gebied rond de Kongo-mond in West-Afrika. Het ging daarbij (in ieder geval officieel) niet om slavenhandel, maar om legitieme handel in producten. Onno Zwier van Sandick werkte in 1879 voor de AHV in West-Afrika en hij gaf een uitgebreide beschrijving van de werkwijze van de onderneming. Uit zijn beschrijving valt op te maken dat de AHV minstens enige honderden Afrikanen heeft ingekocht en als “dienaren” op de eigen Afrikaanse factorijen heeft gebruikt. Deze dienaren heetten geen slaven, maar

zo werden ze wel behandeld. Ze zaten vast aan een ketting en werden 's nachts vaak opgesloten. Van Sandick noteerde onder meer in zijn verslag:

In October 1879 woonde ik bij, hoe er één niet ophield te gillen en te schreeuwen: “senhór landaáz, grácia-grácia” (heer Hollander, erbarming). De chef gelastte toen om hem door geeselen tot zwijgen te brengen, hetgeen gebeurde. Geheel bebloed, bleef hij gevoelloos liggen en schreeuwde niet meer.²¹

Mees & Zoonen was vanaf het begin nauw betrokken bij de AHV, al hebben de firmanten zich niet bemoeid met de gang van zaken in Afrika. Hoewel de boekhouding van Mees & Zoonen voor de tweede helft van de negentiende eeuw niet bewaard is gebleven, weten we dat de firma geld verstrekte aan Kerdijk & Pincoffs (de voorganger van de AHV). Ook regelde Mees verzekeringen voor schepen naar West-Afrika. Toen Kerdijk & Pincoffs in 1862 werd omgezet in een commanditaire vereniging was firmant Marten Mees een van de investeerders. In 1869 werd de onderneming ondergebracht in een naamloze vennootschap. Daarin nam Marten Mees een aandeel van f 200.000, waarmee hij (op Lodewijk Pincoffs en Henry Kerdijk na) de grootste aandeelhouder werd. Hij werd ook commissaris van de nieuwe NV. Firmant Rudolf Mees investeerde f 50.000.²² De Mezen waren dus zowel door dienstverlening als door rechtstreekste investeringen betrokken bij de AHV. De vennootschap ging in 1879 failliet door fraude van Pincoffs. Mees & Zoonen had destijds nog een vordering op de AHV van minstens f 411.846.²³ In totaal verloren Mees & Zoonen en de familie Mees ongeveer f 1,2 miljoen door de ondergang van de AHV, een indicatie van de grote betrokkenheid van de Mezen bij de AHV.²⁴

21 Onno Zwier van Sandick, *Herinneringen aan de Zuid-Westkust van Afrika. Eenige bladzijden uit mijn dagboek* (Deventer: Ter Gunne & Plantinga, 1881), 98.

22 *Nederlandsche Staatscourant*, 5 maart 1869.

23 Zie NL-RtdGA, Familie Mees 2724, erkende schuldvordering R. Mees & Zoonen op Afrikaansche Handels-Vereeniging, juli 1880.

24 W.C. Mees, *Man van de daad. Mr. Marten Mees en de opkomst van Rotterdam* (Rotterdam: Nijgh & Van Ditmar, 1946), 425.

Conclusies hoofdstuk 5

- In de tweede helft van de achttiende eeuw regelde R. Mees & Zoonen als verzekeringsmakelaar zestien maal een verzekering van slaafgemaakten aan boord van een slavenschip. Daarnaast bemiddelde de firma ook regelmatig bij verzekeringen van casco's van slavenschepen en ladingen slavernijgerelateerde producten. Rond 1770 was waarschijnlijk ruim de helft van de door R. Mees & Zoonen gefaciliteerde zeeverzekeringen slavernijgerelateerd. In de daaropvolgende decennia steeg de slavernijgerelateerde verzekerde waarde in absolute zin, maar nam het relatieve belang ervan af.
- Enkele firmanten staken privé een deel van hun vergaarde kapitaal in Rotterdamse negotiatiefondsen ten behoeve van Surinaamse plantages. Het ging daarbij om persoonlijke investeringen van tussen de f 5.000 en f 10.000.
- Ook in de negentiende eeuw was Mees & Zoonen betrokken bij het afsluiten van verzekeringen op door slaafgemaakten geproduceerde ladingen, maar op kleinere schaal dan in de achttiende eeuw. Daartegenover namen dienstverlenende activiteiten die samenhangen met de handel op Nederlands-Indië en het Cultuurstelsel sterk toe. Ook was de firma intensief betrokken bij de West-Afrikaanse activiteiten van de Afrikaansche Handels-Vereeniging (AHV). Deze firma kwam al in de negentiende eeuw in opspraak vanwege praktijken die sterk op slavernij leken.

Samenvatting en conclusies

Veel instellingen en grote bedrijven in Nederland en daarbuiten onderzoeken hoe slavernij een rol speelde in hun eigen voorgeschiedenis. Dit vormt de context voor de opdracht die ABN AMRO in december 2020 gaf aan het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis (IISG) voor een onderzoek naar de slavernijconnecties van historische voorlopers. Het onderzoek spitste zich toe op Hope & Co en R. Mees & Zoonen. Deze twee firma's met wortels in de achttiende eeuw maken sinds 2010 via een lange geschiedenis van fusies en overnames deel uit van het huidige ABN AMRO. Voor beide firma's was reeds bekend dat er sprake was van historische connecties met de slavernij, maar deze connecties waren nog nooit in de volle breedte onderzocht. De aanwezigheid van grote hoeveelheden archiefmateriaal voor de relevante periode maakte diepteonderzoek naar het slavernijverleden van beide firma's mogelijk. Indirect werpt het onderzoek daarmee ook licht op de slavernijconnecties van andere historische voorlopers van ABN AMRO, die wel al eerder onderzocht zijn. Dit rapport vat de resultaten van het nieuwe, grootschalige onderzoek samen.

De aard van de betrokkenheid bij slavenhandel, slavernij, en de handel in door slaafgemaakten geproduceerde goederen was heel anders voor Hope & Co dan voor R. Mees & Zoonen. Voor allebei de bedrijven vormden slavernijgerelateerde activiteiten echter een opvallend groot aandeel van de achttiende-eeuwse bedrijfsvoering. Van Hope & Co, het grootste handels- en financiershuis van Nederland aan het eind van de achttiende eeuw, kan zelfs gezegd worden dat zij fungeerde als spil in het internationale slavernijstelsel. De omvang van de slavernijgerelateerde activiteiten nam voor beide firma's af in de loop van de negentiende eeuw. Zowel Hope & Co als R. Mees & Zoonen bleven echter tot de afschaffing actief in de slavernij-economie. Zo verzorgde Hope & Co de verstrekking van het werkkapitaal van de Citizens Bank of Louisiana. Deze bank was opgezet om de expansie van de plantagesector in het Zuiden van de Verenigde Staten te faciliteren. Naast slavernij, waren Hope & Co en R. Mees & Zoonen ook betrokken bij andere vormen van (koloniale) gedwongen arbeid.

Slavernij is een extreme vorm van gedwongen arbeid. Mensen die in een koloniale context in slavernij werden gebracht ervoeren dwang niet alleen tijdens het werk op de plantages en in huishoudens. De plantagehouders claimden het eigendom over de slaafgemaakte mens zelf, die zij behandelden als verhandelbaar goed of als vee. Daarom wordt deze slavernij ook wel aangeduid met de term "chattel slavery". Ontmenselijking ging hand in hand met de ontwikkeling van raciale vooroordelen. In 2006 deed het Amerikaanse History Associates Incorporated (HAI) onderzoek naar de

slavernijconnecties van toenmalige voorlopers van ABN AMRO. Hope & Co en R. Mees & Zoonen vielen daar toen niet onder. Het HAI-onderzoek constateerde betrokkenheid bij de slavernij van onder andere de Rotterdamse bankiersfirma Chabot (verzekeraar van slavenhandel), de Amsterdamse firma Ketwich & Voombergh (beheerder van plantageleningen), en op kleine schaal ook van ABN AMRO's bekendste negentiende-eeuwse voorloper, de Nederlandsche Handel-Maatschappij (handel in Caribische plantagegoederen). De HAI-onderzoekers keken daarbij specifiek naar Afrikaanse slavernij in de Amerika's, bestudeerden de connecties vanuit het boekhoudkundige perspectief van de onderzochte bedrijven, en plaatsten de gevonden connecties niet in bredere context. Een dergelijke puur inventariserende benadering past niet bij de huidige stand van kennis over het slavernijverleden. Het nieuwe onderzoek naar de slavernijconnecties van Hope & Co en R. Mees & Zoonen richtte zich op alle mogelijke connecties met koloniale productieslavernij in het Atlantisch gebied en Azië. Het plaatste deze binnen het geheel van de bedrijfsvoering van Hope & Co en R. Mees & Zoonen en bekeek de relatie tot de bredere economische en politieke context ten aanzien van slavernij en andere vormen van koloniale gedwongen arbeid. Ten slotte besteedde het onderzoek expliciet aandacht aan de effecten van bedrijfsmatige keuzes in Amsterdam en Rotterdam voor de dagelijkse levens van de slaafgemaakten op de slavenschepen en plantages, en betrok daarin ook de momenten waarop slaafgemaakten in verzet kwamen. Door deze diepgravende aanpak biedt dit onderzoek niet alleen kennis over de slavernijconnecties van Hope & Co en R. Mees & Zoonen, maar geeft het rapport ook een beter beeld van de betrokkenheid bij de slavernij van de Nederlandse financiële sector in de achttiende en negentiende eeuw. De uitkomsten van het onderzoek helpen daarmee ook om de eerder in het HAI-rapport geconstateerde slavernijconnecties van andere ABN AMRO-voorlopers beter te duiden.

Het onderzoek

De in dit rapport gepresenteerde resultaten zijn de uitkomst van een omvangrijk, onafhankelijk wetenschappelijk onderzoek dat ruim een jaar in beslag heeft genomen. In wisselende samenstelling namen in totaal zeven onderzoekers en vijf stagiairs aan dit onderzoek deel. Dr. Pepijn Brandon was projectleider, Dr. Gerhard de Kok had de dagelijkse leiding binnen het onderzoeksteam. Het onderzoek is gebaseerd op bestudering van vele duizenden pagina's origineel archiefmateriaal. De meeste aandacht ging daarbij naar Hope & Co, de grootste van de twee onderzochte firma's met veruit de omvangrijkste bewaard gebleven archieven. Deze en een groot aantal aanvullende archieven zijn gebruikt voor kwalitatief onderzoek naar de bedrijfsvoering van de twee firma's, de correspondentie van beide bedrijven en individuele firmanten,

hun sociaal-politieke netwerken en de dagelijkse realiteit voor de slaafgemaakten op plantages waarmee zij financieel verbonden waren. Daarnaast bevat het onderzoek een omvangrijke boekhoudkundige reconstructie van het gewicht van slavernijgerelateerde activiteiten in de bedrijfsvoering van Hope & Co in het jaar 1770, aangevuld met een schatting op basis van een gedeeltelijke reconstructie van de boekhouding van 1790. Voor 1770 bekeken de onderzoekers hiervoor nauwkeurig 3400 verschillende boekingen, voor 1790 ruim 700. Een zo gedetailleerde en omvangrijke reconstructie van de boekhouding van een grote bij slavernij betrokken Nederlandse firma is nog niet eerder uitgevoerd.

Hope & Co en R. Mees & Zoonen waren in de slavernijperiode bedrijven van een zeer verschillende aard en omvang. Het in 1762 opgerichte Hope & Co vond zijn oorsprong in de handelsactiviteiten van de Schots-Nederlandse familie Hope. Al vanaf het begin van de achttiende eeuw omvatten deze handelsactiviteiten ook de handel in door slaafgemaakten geproduceerde goederen uit het Caribisch gebied. In de jaren 1750 en 1760 nam deze handel voor de gebroeders Thomas en Adrian Hope een grote vlucht, en begonnen zij ook leningen te verstrekken aan plantagehouders. De door hen opgerichte firma groeide uit tot een kernspeler in het internationale financiële bestel. De jaarlijkse opbrengst bedroeg in 1790 net iets minder dan een miljoen gulden, een voor die tijd ongekend hoog bedrag. In de negentiende eeuw nam de omvang en wereldwijde invloed van de firma af, maar ze bleef het grootste internationaal opererende financiële bedrijf op de Amsterdamse markt. R. Mees & Zoonen was een veel kleinere firma. Ze fungeerde in de achttiende eeuw als kassier en makelaar voor Rotterdamse handelaren, financiers en verzekeraars. In die hoedanigheid waren de activiteiten van R. Mees & Zoonen volledig verknoopt met de lokale Rotterdamse economie, inclusief de koloniale en slavernijgerelateerde handel die daar plaatsvonden. De betrokkenheid van Hope & Co bij de internationale slavernij-economie plaatst het bedrijf wat betreft de omvang en het grensoverschrijdende karakter aan de top van het bouwwerk van de Caribische slavernij. Die van R. Mees & Zoonen illustreert juist hoe connecties met slavenhandel en slavernij dwars door het Nederlandse economische leven van deze periode heen liepen.

Belangrijkste bevindingen

De verschillende aard van de twee onderzochte bedrijven maakte het logisch om de bevindingen van het onderzoek voor ieder afzonderlijk te presenteren. Hoofdstukken 1-4 behandelen de slavernijconnecties van Hope & Co, hoofdstuk 5 die van R. Mees & Zoonen. Hier volgen de belangrijkste conclusies per firma.

Slavernijconnecties Hope & Co

Slavernij speelde al een rol in de vroege voorgeschiedenis van Hope & Co.

De Amsterdamse broers Thomas en Adrian Hope waren lang voor de oprichting van de firma Hope & Co in 1762 actief in de handel in Caribische plantageproducten. Ze deden dit onder andere in samenwerking met onderaannemers van het Spaanse monopoliecontract in de slavenhandel, het *Asiento de Negros*. Vanaf de jaren 1760 combineerde Hope & Co grootschalige Caribische handel met het verstrekken van plantageleningen. Hope & Co profiteerde zo van de sterke expansie van de Caribische slavernij, die van grote invloed was op de Amsterdamse economie in de tweede helft van de achttiende eeuw.

Hope & Co was niet alleen economisch, maar ook politiek en bestuurlijk verbonden met de slavernij.

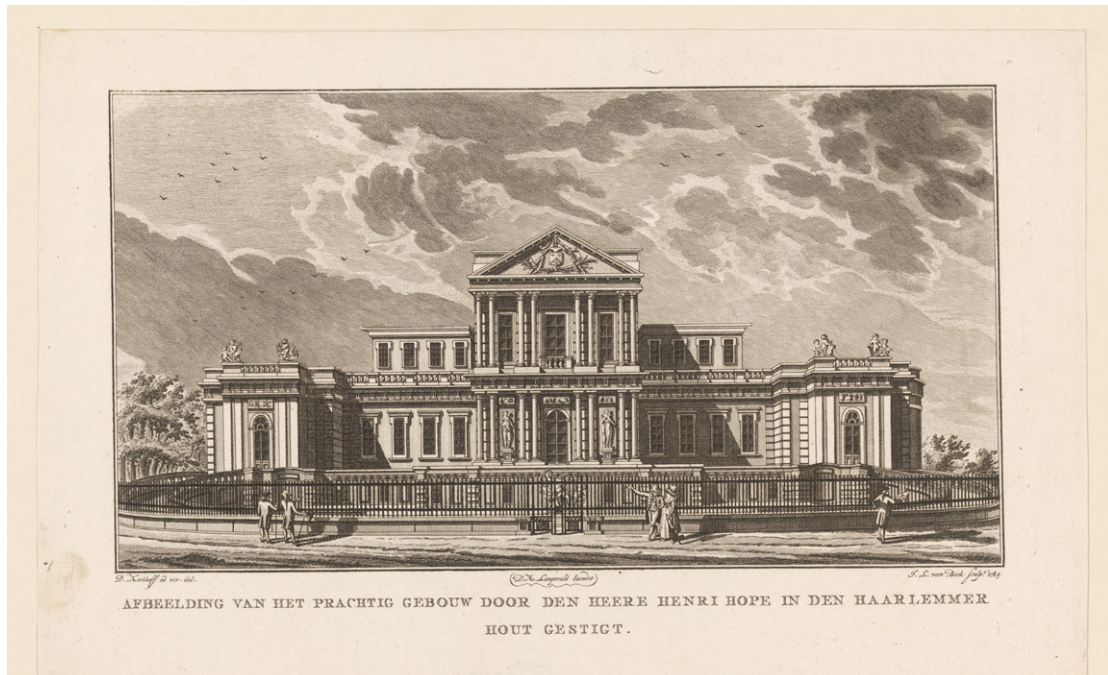
In 1750 benoemde stadhouder Willem IV Thomas Hope tot zijn representant in de vergadering van bewindhebbers van de West-Indische Compagnie (WIC). In die hoedanigheid voerde hij onder andere onderhandelingen met Zeeuwse slavenhandelaren over belastingverlaging, en pleitte hij voor diplomatieke druk op Spanje om slaafgemaakten die van St. Eustatius naar Porto Rico wisten te ontsnappen terug te brengen naar de Nederlandse kolonie. In 1755 werd Thomas Hope tevens bewindhebber bij de Verenigde Oost-Indische Compagnie en in 1766 ook daar vertegenwoordiger van de stadhouder. Het is onvermijdelijk dat hij in die functie heeft meegepraat over ontwikkelingen rond de slavernij in Azië.

Ongeveer een kwart tot een derde deel van de totale opbrengsten van Hope & Co in het representatieve jaar 1770 kwam voort uit slavernij.

Dit blijkt uit de gedetailleerde reconstructie van de boekhouding van Hope & Co voor het jaar 1770, en vergelijking van de resultaten uit 1770 met een ruime dwarsdoorsnede van de opbrengsten in het jaar 1790. Onder slavernijgerelateerde activiteiten vallen in deze reconstructie alle eigen leningen aan plantages en handel in door slaafgemaakten geproduceerde goederen, plus transacties met derden die bedoeld waren voor de financiering van plantages en de handel in door slaafgemaakten geproduceerde goederen. Activiteiten die indirecter samenhangen met slavernij, zoals de speculatie in aandelen van de Britse East India Company of staatsleningen die te maken hadden met de expansie of instandhouding van slavernij, zijn in deze berekeningen buiten beschouwing gelaten. Voor de achttiende-eeuwse slavernijactiviteiten van Hope & Co waren 1770 en 1790 geen uitzonderlijke jaren.

Hope & Co was financieel betrokken bij ten minste 73 Caribische plantages, verspreid over de Nederlandse, Britse en Deense koloniën.

Hope & Co verstreekte zelf leningen of beheerde bestaande leningen voor 50 plantages.

J.L. van Beek, Gezicht op Paviljoen Welgelegen, gebouwd door Henry Hope, 1789.
Collectie Rijksmuseum Amsterdam

Van 23 andere plantages had Hope & Co obligaties in handen of verstreekte de firma kapitaal voor de aanschaf ervan zonder deze in onderpand te nemen. Voor de plantages waarvoor Hope & Co zelf leningen verzorgde, dienden de plantages inclusief de vaak met naam en toenaam genoemde slaafgemaakten wel als onderpand. Het aantal slaafgemaakten dat gelijktijdig diende als onderpand voor door Hope & Co gefaciliteerde leningen bereikte in de jaren 1770-1780 naar schatting rond de 4500 personen. Hope & Co verkreeg het rechtstreekse eigendom over minstens twee van de door haar beleende plantages en de daarop wonende slaafgemaakten.

Hope & Co vervulde een spilfunctie in de internationale slavernijeconomie. De firma verbond de Amsterdamse kapitaalmarkt met plantages in Nederlandse, Britse en Deense koloniën. Ze bouwde een groot netwerk op van planters, investeerders en (koloniale) ambtenaren, en zette dit netwerk in om invloed uit te oefenen op alle onderdelen van de productie- en handelsketen van de plantage-economie. De omvang en aard van de betrokkenheid bij slavernij van Hope & Co was vergelijkbaar met die van verschillende andere grote Amsterdamse handels- en financiershuizen. Bijzonder was dat Hope & Co hoge opbrengsten bleef halen uit de slavernij, dwars door een aantal grote crises aan het eind van de achttiende eeuw heen. Daarmee was ze een constante factor in de slavernijeconomie. Bij het maken van wetgeving over buitenlandse investeringen in de eigen slavernijkoloniën besprak het Britse Parlement in 1772 expliciet het voorbeeld van Hope & Co.

Hope & Co leende niet alleen geld aan plantagehouders, maar bemoeide zich ook actief met de bedrijfsvoering.

Net als andere achttiende-eeuwse investeerders verzamelde Hope & Co actief informatie over de bedrijfsvoering op de plantages, en greep in waar zij haar belangen in het geding achtte. Dergelijke ingrepen konden grote gevolgen hebben voor de dagelijkse levens van de slaafgemaakten. De correspondentie toont verschillende concrete voorbeelden van dergelijk ingrijpen. Zo oefende de firma bijvoorbeeld druk uit op plantage-eigenaren om slaafgemaakte personen te kopen of verkopen, of te verplaatsen van de ene plantage naar de andere.

Op plantages waarbij Hope & Co betrokken was, was sprake van verzet door de slaafgemaakten.

De archieven van Hope & Co behandelen het leven op de plantages vrijwel uitsluitend vanuit bedrijfsmatig oogpunt. Toch tonen zelfs deze zeer beperkte bronnen vaak een inkijkje in de gruwelijke omstandigheden op de plantages. Daartegenover staan ook voorbeelden van verzet. Slaafgemaakten protesteerden bijvoorbeeld tegen verplaatsing van de ene plantage naar de andere, vluchtten weg van de plantages, en klaagden op één aan Hope gelinkte plantage in Suriname zelfs met succes de plantage-eigenaar aan wegens ernstige mishandeling.

Hope & Co was op indirectere wijze ook betrokken bij slavernij in Azië

Het onderzoek leverde geen voorbeelden op waarbij Hope & Co direct participeerde in slavenhandel of investeerde in productie door slaafgemaakten in Azië. Wel vond een deel van de handel in producten afkomstig uit Azië haar oorsprong in slavernij. Het gaat bijvoorbeeld om de handel in door slaafgemaakten geproduceerde nootmuskaat en foelie van de Banda-eilanden. Van veel andere Aziatische producten waarin Hope & Co handelde is het mogelijk dat slaafgemaakten betrokken waren bij de productie, maar valt dit niet met zekerheid vast te stellen omdat bij de productie van deze goederen soms wel slavernij werd gebruikt, en soms niet.

In de negentiende eeuw namen de belangen van Hope & Co en de firmanten in de Caribische slavernij af, maar verdwenen niet volledig.

Na de Franse periode ging Hope & Co zich steeds meer gedragen als puur financiële firma, met een sterke concentratie op internationale staatsleningen. De firma wikkelde de bestaande Caribische leningen af, maar ging geen nieuwe aan. De afname volgde bredere trends in de betrokkenheid van de Nederlandse financiële sector bij de Caribische slavernij-economie. Toch waren er ook later in de negentiende eeuw nog enkele connecties. Hope & Co-firmant Samuel Pierre Labouchère was directielid van de sociëteit van eigenaren van de Surinaamse plantages Anna Catharina en Jagtlust.

Deze plantages waren in het bezit van de qua oorsprong met Hope & Co verbonden firma Insinger & Co.

Hope & Co was na 1830 sterk betrokken bij slavernij in het Zuiden van de Verenigde Staten.

Hope & Co kocht tussen 1836 en 1842 voor \$ 7 miljoen (f 17,5 miljoen) aan obligaties van de Citizens Bank of Louisiana, die de Amsterdamse firma vervolgens doorverkocht aan geïnteresseerde beleggers. Hiermee leverde Hope & Co het werkkapitaal voor de Citizens Bank, die was opgericht om de expansie van de plantagesector in het Zuiden van de Verenigde Staten te faciliteren. Hope & Co deed zaken met bekende planters en pro-slavernij politici uit de zuidelijke staten. Ook verstreekte Hope & Co nog in 1840 een lening op onderpand van een plantage en slaafgemaakten in Alabama.

Hope & Co-firmanten lieten zich negatief uit over het streven naar afschaffing van de slavernij.

De beroemdste Hope-firmant, Henry Hope, noemde de Britse beweging voor afschaffing van de slavernij in een van zijn brieven aan het eind van de achttiende eeuw een vorm van “vrome oplichterij”. Samuel Pierre Labouchère ondertekende in 1857 op persoonlijke titel een petitie waarin belanghebbenden bij de slavernij in Suriname pleitten voor hoge vergoedingen voor de plantage-eigenaren bij de Emancipatie. In de zakelijke correspondentie van Hope & Co met planters uit het Amerikaanse Zuiden werd geregeld in negatieve en sterk geracialiseerde termen gesproken over de zwarte Amerikanen. Nog na de Amerikaanse afschaffing van de slavernij verspreidde Hope & Co in Nederland een circulaire waarin de Citizens Bank of Louisiana de afschaffing van de slavernij als financiële ramp presenteerde.

Slavernijconnecties R. Mees & Zoonen

De conclusies over de slavernijgerelateerde activiteiten van R. Mees & Zoonen zijn beperkter dan die voor Hope & Co. Dit heeft zowel te maken met de omvang van het bedrijf en de indirectere aard van de betrokkenheid bij de slavernij-economie, als met de beperktere omvang van het bewaard gebleven archief. Toch toont ook het hoofdstuk over Mees & Zoonen aanzienlijke slavernijconnecties.

R. Mees & Zoonen was als verzekeringsmakelaar actief in het verzekeren van slavenhandel en de handel in door slaafgemaakten geproduceerde goederen.

R. Mees & Zoonen regelde in de tweede helft van de achttiende eeuw minstens zestien maal een verzekering van slaafgemaakten aan boord van een slavenschip. In

uitgebreide polissen werd toegelicht onder welke condities de verzekeraars zouden uitbetalen. Daarbij behandelden deze polissen de slaafgemaakten als goederen die schade konden oplopen, niet als mensen. De firma bemiddelde ook bij verzekeringen van casco's van slavenschepen en ladingen slavernijgerelateerde producten. Rond 1770 was waarschijnlijk ruim de helft van de door R. Mees & Zoonen gefaciliteerde zeeverzekeringen slavernijgerelateerd. In de daaropvolgende decennia steeg de slavernijgerelateerde verzekerde waarde in absolute zin, maar nam het relatieve belang ervan af.

Firmanten van R. Mees & Zoonen belegden in plantages.

Enkele firmanten staken privé een deel van hun vergaarde kapitaal in Rotterdamse negotiatiefondsen ten behoeve van Surinaamse plantages. Het ging daarbij om persoonlijke investeringen van tussen de f 5.000 en f 10.000.

In de negentiende eeuw was R. Mees & Zoonen naast slavernij betrokken bij andere vormen van koloniale gedwongen arbeid.

R. Mees & Zoonen bemiddelde ook in de negentiende eeuw bij het afsluiten van verzekeringen op door slaafgemaakten geproduceerde ladingen. De omvang van deze betrokkenheid was kleiner dan in de achttiende eeuw. Daartegenover namen dienstverlenende activiteiten die samenhangen met andere takken van de koloniale handel sterk toe. R. Mees & Zoonen was zeer actief in de dienstverlening voor de handel in producten uit Nederlands-Indië, die via het op dwangarbeid gebaseerde Cultuurstelsel door de NHM naar Nederland werden vervoerd. Daarnaast investeerde de firma de West-Afrikaanse activiteiten van de Afrikaansche Handels-Vereeniging (AHV). Deze firma kwam al in de negentiende eeuw in opspraak vanwege praktijken aan de monding van de Congo-rivier die erg op slavernij leken.

Betekenisvol verleden

Bedrijven schetsen hun eigen voorgeschiedenis doorgaans in positieve termen. De lange geschiedenis van Hope & Co en R. Mees & Zoonen fungeerde in gedenkboeken en officiële bedrijfsgeschiedenissen vooral om te laten zien dat hun moderne opvolgers konden voortbouwen op eeuwenoude zakelijke connecties en expertise. Dit onderzoek toont aan dat de opkomst van Hope & Co en R. Mees & Zoonen in de achttiende eeuw onlosmakelijk verbonden was met slavernij. Ongeveer een kwart tot een derde van de jaarlijkse opbrengsten van Hope & Co in de laatste decennia van de achttiende eeuw had een duidelijke slavernijherkomst. Ruim de helft van de zeeverzekeringen waarbij R. Mees & Zoonen in Rotterdam bemiddelde was slavernijgerelateerd. Voor elk van de bedrijven geldt dat de betrokkenheid aanzienlijk verder ging dan het hebben van obligaties in plantages als onderdeel van de portfolio. Hope & Co beheerde of verstrekte leningen aan minstens vijftig plantages waarbij slaafgemaakten dienden als

het onderpand. R. Mees & Zoonen sloot polissen af op de levens van slaafgemaakten op zeker zestien slavenreizen tussen West-Afrika en het Caribisch gebied. Beide bedrijven bleven in de negentiende eeuw actief in de slavernijeconomie, ondanks het feit dat slavernij in deze periode ook in Europa op grote publieke weerstand stuitte. Hope & Co breidde haar slavernijconnecties in geografisch opzicht zelfs uit door nieuwe investeringen in het Zuiden van de Verenigde Staten. R. Mees & Zoonen raakte in Azië en West-Afrika sterk betrokken bij andere stromen van koloniale gedwongen arbeid.

Door de omvangrijke connecties met slavernij van Hope & Co en R. Mees & Zoonen bloot te leggen, voegt dit onderzoek belangrijke kennis toe aan het bestaande beeld van de historische voorlopers van het hedendaagse ABN AMRO. Ook wetenschappelijk gezien zijn de resultaten vernieuwend. Recent onderzoek naar slavernijconnecties van de directieleden van De Nederlandsche Bank bevestigde opnieuw de nauwe connecties tussen de Nederlandse financiële sector en de Atlantische plantage-economie. Gezien de aard van DNB als dienstverlenende instelling, en gezien de oprichting in 1814, het jaar van de afschaffing van de slavenhandel, ging het in dit onderzoek echter voornamelijk om indirecte connecties en om erfenissen van slavernijbetrokkenheid die terugging tot ver voor de oprichting. De slavernijconnecties van Hope & Co en R. Mees & Zoonen zijn van een heel andere aard en omvang. Beide bedrijven hebben hun wortels in de achttiende eeuw, toen het economische gewicht van de plantageslavernij voor de Europese economie op zijn grootst was. Hope & Co was in deze periode een van de belangrijkste spelers in de internationale financiële wereld. Die rol is in het verleden vrijwel uitsluitend verklaard uit de activiteiten van de firma in internationale staatsleningen. Dit onderzoek laat zien hoe belangrijk slavernijgerelateerde leningen en handelsactiviteiten waren in de bedrijfsvoering van deze achttiende-eeuwse internationale financiële gigant. Het laat ook zien dat de betrokkenheid van grote bedrijven als Hope & Co veel dieper ging dan het beheren van een financiële portfolio. Hope & Co bemoeide zich actief met de bedrijfsvoering op de plantages en de organisatie van de op slavernij gebaseerde productie- en handelsketens. Voor R. Mees & Zoonen laat het onderzoek juist de alledaagsheid zien waarmee ook een primair dienstverlenende firma op de Rotterdamse markt met slavenhandel en slavernij te maken had. Het onderzoek bekeek de slavernijconnecties niet alleen vanuit het perspectief van de onderneming maar ook vanuit de effecten van bedrijfsmatige beslissingen op het dagelijks leven van de slaafgemaakten, en hun verzet tegen de onmenselijke omstandigheden op de plantages. De bevindingen doorbreken het idee dat de realiteit van de slavernij ver buiten het blikveld lag van de achttiende-eeuwse investeerders en handelaren.

Het doel van dit onderzoek was kennisvergaring. De besluitvorming wat met die kennis te doen in het hier en nu ligt bij de opdrachtgevers en lezers van dit rapport. Kennis staat daarbij in dienst van het streven om recht te doen aan het verleden, zowel door dit verleden accuraat weer te geven, als door de gevolgen van dit verleden in het heden onder ogen te zien en te adresseren. De onderzoekers hopen dat het rapport daartoe bijdraagt.

Bijlage A: Caribische plantages met een relatie tot Hope & Co

De onderstaande tabel geeft een overzicht van Caribische plantages waarmee Hope & Co een zakelijke relatie had, doordat ze als onderpand voor een (negotiatie-)lening fungeerden, doordat ze waren aangeschaft met geld dat Hope had verstrekt of doordat Hope obligaties bezat in negotiatiefondsen ten behoeve van deze plantages. De tabel is gebaseerd op onderzoek in een groot aantal archieven. De belangrijkste hiervan waren het archief van Hope & Co en het Amsterdams notarieel archief (beide in het Stadsarchief Amsterdam), het archief van het Deense West-Indische Gouvernement (Rijksarchief Kopenhagen), het archief van de Sociëteit van Suriname, het oud archief van St. Maarten en de Dutch Series Guyana (Nationaal Archief Den Haag). In gevallen waarbij het door de slaafgemaakten geproduceerde product duidelijk was, staat dat vermeld in de kolom 'product'. In sommige gevallen waren één of meerdere inventarislijsten (met daarop aantallen slaafgemaakten) of voor belastingdoeleinden opgestelde lijsten met slaafgemaakten aanwezig. In die gevallen hebben we het hoogst genoemde aantal slaafgemaakten genoteerd in de kolom 'aantal slaafgemaakten'.

Op de plantages die Hope & Co in de jaren zeventig van de achttiende eeuw accepteerde als onderpand voor leningen bevonden zich gemiddeld 143 slaafgemaakten. Voor sommige plantages is niet bekend wanneer de relatie ervan met Hope eindigde, waardoor een precieze reconstructie van het aantal slaafgemaakten dat op enig moment onderpand was voor de firma niet te maken is. Tijdens de grootste bemoeienis van Hope met plantageleningen, in de jaren zeventig van de achttiende eeuw, waren waarschijnlijk 35 plantages, inclusief slaafgemaakten, gelijktijdig onderpand voor een lening. Ervan uitgaande dat op de zes plantages op St. Eustatius en St. Maarten ongeveer de helft van het gemiddeld aantal slaafgemaakten woonden, ging het op dat moment om ruim 4500 slaafgemaakten. In totaal hebben meer mensen gediend als onderpand voor een Hope-lening, omdat de plaats van gestorven slaafgemaakten werd ingenomen door nieuwe slaafgemaakten. Ook was Hope & Co ook na 1780 actief op het gebied van plantageleningen.

Nr	Naam	Kolonie	Product	Aantal slaaf-gemaakten	Soort relatie	Eerste benoeming connectie
1	Belair	Berbice	Katoen		Hypotheek	1800
2	L'Attente	Berbice			Hypotheek	1800
3	Nr 17	Berbice			Hypotheek	1792
4	Nr 31	Berbice			Hypotheek	1792
5	De Vigulantie	Berbice			Hypotheek	1787
6	Vauxhall & Westminster	Demerara	Koffie	188	Hypotheek	1792
7	Vlissing	Demerara			Hypotheek	1770
8	Achalles Estate	Grenada			Financiering aanschaf	1773
9	Le Plaisance	Grenada			Obligaties	1778
10	Mendon	Grenada			Financiering aanschaf	1770
11	Mount Liban Estate	Grenada			Financiering aanschaf	1773
12	Paradise	Grenada			Hypotheek	1771
13	Port Royal	Grenada			Hypotheek	1770
14	Rose Hill Plantation	Grenada			Financiering aanschaf	1773
15	St. Cyr Estate	Grenada			Financiering aanschaf	1773
16	Tivoli	Grenada	Suiker		Negotiatie-lening	1773
17	Union	Grenada			Hypotheek	1770
18	Betty's Hope	Saint Croix	Suiker	266	Negotiatie-lening	1777
19	Bodkin's Fountain	Saint Croix			Negotiatie-lening	1777
20	Bodyslob & Beverhoudt	Saint Croix	Suiker	153	Hypotheek	1764
21	Bon Esperance	Saint Croix		110	Obligaties	1771
22	Catharina's Rest	Saint Croix		24	Negotiatie-lening	1777
23	Clifton Hill	Saint Croix		114	Negotiatie-lening	1777
24	Glynne	Saint Croix		170	Negotiatie-lening	1777
25	Guardhouse	Saint Croix			Negotiatie-lening	1777
26	Hermitage	Saint Croix		133	Hypotheek	1766
27	Jerusalem	Saint Croix	Suiker	150	Negotiatie-lening	1777

Nr	Naam	Kolonie	Product	Aantal slaaf- gemaakten	Soort relatie	Eerste benoeming connectie
28	Montpellier	Saint Croix	Suiker	109	Negotiatie- lening	1777
29	Mount Pleasant	Saint Croix		66	Obligaties	1771
30	Mount Stewart	Saint Croix		178	Negotiatie- lening	1767
31	Nr 7	Saint Croix			Negotiatie- lening	1777
32	Pieter's Rest	Saint Croix		139	Negotiatie- lening	1777
33	Profit	Saint Croix		111	Financiering aanschaf	1772
34	Sion Farm	Saint Croix	Suiker	331	Negotiatie- lening	1773
35	Southgate Farm	Saint Croix		92	Negotiatie- lening	1777
36	Windsor Forest	Saint Croix	Suiker	219	Negotiatie- lening	1777
37	Figtree Hill	Saint Croix	Suiker	61	Hypotheek	1792
38	Goudsteen	Sint Eustatius			Hypotheek	1772
39	Witte Hoek	Sint Eustatius	Suiker		Hypotheek	1772
40	Zorg en Rust	Sint Eustatius			Hypotheek	1792
41	Barton's Plantage	Sint Maarten	Suiker	83	Hypotheek	1768
42	De Hoop	Sint Maarten			Hypotheek	1776
43	Donker's Dal	Sint Maarten			Hypotheek	1770
44	Keybaay	Sint Maarten			Hypotheek	1768
45	Sint Pieter	Sint Maarten			Obligaties	1773
46	Zorg en Rust	Sint Maarten			Hypotheek	1770
47	Friar's Bay	Sint Maarten			Hypotheek	1788
48	Adrichem	Suriname	Koffie	137	Hypotheek	1770
49	Berseba	Suriname	Koffie	59	Obligaties	1773
50	Constantia	Suriname	Koffie	101	Obligaties	1773

Nr	Naam	Kolonie	Product	Aantal slaaf-gemaakten	Soort relatie	Eerste benoeming connectie
51	Crawassibo	Suriname	Suiker	138	Obligaties	1773
52	Eendragt	Suriname	Suiker	191	Obligaties	1774
53	Félicité	Suriname	Koffie	102	Obligaties	1773
54	Hofwijk	Suriname	Koffie	171	Obligaties	1773
55	Lustrijk	Suriname	Koffie		Obligaties	1773
56	Niew Wedergevonden	Suriname			Obligaties	1784
57	Palmeneribo & Surimombo	Suriname	Onbe-werkt		Hypotheek	1770
58	Saphier	Suriname	Koffie	113	Hypotheek	1770
59	Schoonoort	Suriname		311	Obligaties	1774
60	St. Saphorin	Suriname	Koffie	62	Obligaties	1773
61	Waterland	Suriname	Suiker	141	Hypotheek	1770
62	Welgelegen	Suriname			Obligaties	1774
63	Klein Hoop	Suriname	Koffie; Suiker		Hypotheek	1789
64	L'Assistance	Suriname	Koffie		Hypotheek	1789
65	Leverpool	Suriname			Hypotheek	1772
66	Patientie	Suriname	Koffie	75	Hypotheek	1772
67	Buccoo	Tobago	Suiker		Hypotheek	1773
68	Burleigh Castle	Tobago			Negotiatie-lening	1772
69	Felixhall	Tobago			Obligaties	1774
70	Grange	Tobago	Suiker		Hypotheek	1773
71	New Grange	Tobago	Suiker		Hypotheek	1773
72	Spring Garden	Tobago			Negotiatie-lening	1772
73	Vriendschap	Tobago	Suiker		Obligaties	1774

Bijlage B: Methodologische verantwoording reconstructie boekhouding Hope & Co

Uit de in dit rapport besproken kwalitatieve bronnen blijkt dat Hope & Co in de tweede helft van de achttiende eeuw betrokken was bij een breed scala aan slavernijgerelateerde activiteiten. Om het relatieve belang van deze activiteiten voor de bedrijfsvoering van de firma te bepalen, is een reconstructie gemaakt van de boekhouding voor twee steekjaren. De twee gekozen jaren representeren twee belangrijke punten in de ontwikkeling van Hope & Co. Het jaar 1770 kan beschouwd worden als een doorbraakfase en valt middenin een periode waarin de firma een grote groei vertoonde. In het tweede steekjaar 1790 was deze onstuimige groei enigszins gestabiliseerd. Voor wat betreft de betrokkenheid bij de slavernij-economie waren 1770 en 1790 geen bijzondere jaren. Met tien eerste vermeldingen voor plantageconnecties in 1770 (zie bijlage A) was 1770 wel een jaar van expansie. Er werd echter maar één grote negotiatielening afgesloten, namelijk voor William Macintosh ten behoeve van drie plantages. In de overige zeven gevallen ging het om relatief kleine leningen in vergelijking met latere jaren in het decennium 1770-1780. In 1790 ging Hope & Co geen nieuwe plantageleningen aan.

Algemene opmerkingen

Door gebruik te maken van de boekhouding van Hope & Co kan de beste indruk verkregen worden van het kwantitatieve belang van slavernijgerelateerde activiteiten voor Hope & Co. Voor vrijwel alle jaren na 1770 is minstens een jaarrekening, grootboek en journaalboek bewaard gebleven. Zelfs met behulp van die zeer gedetailleerde serie bronnen blijft elke bepaling van het financiële belang van slavernijgerelateerde activiteiten voor de firma het karakter van een schatting houden. Dat komt vooral door de enorme omvang en complexiteit van de boekhouding, waaruit de grens tussen slavernijgerelateerde activiteiten en niet-slavernijgerelateerde activiteiten lang niet altijd eenduidig valt af te lezen. In 1770 had Hope & Co bijvoorbeeld een grootboek met meer dan 450 afzonderlijke rekeningen en bevatte het journaal meer dan 3000 folio's vol met veelal gecompliceerde boekingen. Tegenover de complexiteit van deze

bronnen staat echter het feit dat ze een volledig overzicht geven van alle activiteiten van de firma en ook van de financiële impact daarvan op het bedrijf. De hier gepresenteerde reconstructie geeft daarmee een veel nauwkeuriger beeld van het kwantitatieve gewicht van slavernijgerelateerde activiteiten dan de sporadische gegevens over de opbrengst uit afzonderlijke transacties die doorgaans worden gebruikt om het belang van slavernij voor individuele firma's te illustreren. Daarmee biedt dit rapport ook een eerste benchmark voor toekomstig onderzoek naar de slavernijbetrokkenheid van grote achttiende-eeuwse Nederlandse firma's.

De reconstructie van de boekhouding is gebaseerd op de jaarlijkse opbrengsten van Hope & Co, zoals die geboekt zijn op de grootboekrekening 'Winst en verlies'. In 1770 bedroegen de totale opbrengsten *f* 773.006, waarmee de firma (na aftrek van kosten) een winst boekte van *f* 565.660. Voor iedere opbrengstenboeking is een aantekening gemaakt van de betrokken grootboekrekening en de hoogte van de opbrengst. Om meer duidelijkheid te krijgen over de aard van de boeking, is deze in veel gevallen getraceerd in het journaal. Deze werkwijze was niet altijd mogelijk, omdat opbrengsten soms verstopt zaten in een grote verzamelpost of omdat het traceren van de precieze aard van de individuele opbrengstenposten in het journaal onmogelijk bleek. Al met al leverde deze werkwijze voor 1770 een databestand op met ruim 3400 individuele opbrengstenposten.

Om een beeld te geven van ontwikkelingen in de tijd, is ook een reconstructie gemaakt voor het jaar 1790. De totale opbrengsten van Hope & Co bedroegen in 1790 *f* 972.418. Daarvan bestond ruim 40 procent, namelijk *f* 397.786, uit provisie die de firma in rekening bracht aan zakelijke relaties. Waar het uitgangspunt voor de reconstructie van 1770 een zo volledig mogelijke weergave van de opbrengsten was, is voor 1790 gekozen voor een ruime deelselectie van opbrengstenposten. Een volledige reconstructie zoals gemaakt is voor het jaar 1770 was wegens het zeer tijdrovende karakter van het in kaart brengen van alle individuele posten binnen de korte looptijd van dit onderzoek onmogelijk. De aan het eind van deze bijlage gepresenteerde schatting voor 1790 is daardoor ook minder nauwkeurig dan die voor 1770. De belangrijkste functie van de reconstructie voor 1770 was het toetsen of de geconstateerde grote slavernijbetrokkenheid in het eerste jaar slechts een toevallige momentopname was, of geldigheid had voor de laatste decennia van de achttiende eeuw. Hoewel beperkter van aard, biedt de reconstructie voor 1790 overtuigend bewijs voor de representativiteit van het gekozen steekjaar 1770.

Slavernijgerelateerde activiteiten

Het doel van de boekhoudkundige reconstructie was het bepalen van het aandeel van slavernijgerelateerde opbrengsten in de totale opbrengsten van Hope & Co. Onder slavernijgerelateerde opbrengsten vallen:

- Opbrengsten uit de eigen deelname van Hope & Co aan de plantagesector (leningen, obligatiebezit, eigenaarschap, verzekeringsactiviteiten), de slavenhandel en de handel in door slaafgemaakten geproduceerde goederen uit Noord- en Zuid-Amerika en Azië;
- opbrengsten uit dienstverlening van Hope aan compagnieën, firma's en privépersonen gericht op hun activiteiten in slavenhandel, slavernij, en de handel in door slaafgemaakten geproduceerde goederen.

Alle 3400 opbrengstenposten uit de reconstructie voor 1770 zijn ingedeeld in de volgende categorieën:

1. Zeker slavernijgerelateerd
2. Potentieel slavernijgerelateerd
3. Effectenhandel Oost-Indische Compagnieën
4. Niet slavernijgerelateerd
5. Onbekend

1. Zeker slavernijgerelateerd

Onder deze categorie vallen alle opbrengstenposten waarbij de connectie met slavernijgerelateerde activiteiten zeker is. Er was in dat geval sprake van rechtstreekse betrokkenheid van Hope & Co bij de plantagesector of van financiële dienstverlening aan een partij die (vrijwel uitsluitend) actief was in deze sector. In 1770 vielen onder deze categorie bijvoorbeeld de geboekte rente voor een lening aan Laurence Bodkin, plantage-eigenaar en slavenhandelaar op St. Croix en opbrengsten uit de goederenhandel met Richard Downing Jennings, koopman in koloniale producten op St. Eustatius. Veruit het grootste deel van deze posten betreft zaken in of met het Caribisch gebied.

2. Potentieel slavernijgerelateerd

Onder potentieel slavernijgerelateerd zijn alle posten opgenomen waarbij een sterke indicatie bestaat dat zij slavernijgerelateerd waren, maar het precieze aandeel van slavernijgerelateerde activiteiten binnen deze post niet is vast te stellen. Het gaat bijvoorbeeld om goederenhandel met firma's waarmee Hope & Co zowel slavernijgerelateerde

als niet-slavernijgerelateerde activiteiten ontwikkelde en waarbij voor de specifieke transactie te weinig achtergrondinformatie in de boekhouding is opgenomen om vast te stellen wat het relatieve aandeel is van deze verschillende activiteiten. Ook onder deze categorie valt de handel in goederen waaraan slavernij soms wel en soms niet ten grondslag lag. Een voorbeeld zijn goederen uit Azië, aangebracht door Oost-Indische Compagnieën. Voor nootmuskaat en foelie is het zeker dat de productie altijd gepaard ging met slavernij, bij de productie van andere specerijen of cochenille kon dit het geval zijn, maar hoeft dat niet zo te zijn. Deze producten komen in de Hope-boekhouding regelmatig voor in posten waarin een bundel aan diverse goederen werd beschreven.

Hoewel deze posten dus niet kunnen worden aangemerkt als zeker slavernijgerelateerd, is wel duidelijk dat zij een grote slavernijgerelateerde component bevatten. In 1770 vielen bijvoorbeeld opbrengsten uit financiële transacties met de Britse bank Gurnell, Hoare & Harman onder deze categorie. Zoals in hoofdstuk 2 is toegelicht was deze bank een belangrijke partner van Hope & Co voor Caribische investeringen. Een deel van de transacties voor 1770 ging over de handel in cochenille. Maar de bank was ook betrokken bij de Europese handel, en de boekhouding maakt het niet mogelijk om deze twee componenten te scheiden. Daarom vallen transacties met Gurnell, Hoare & Harman onder de categorie “potentieel slavernijgerelateerd”. Hetzelfde geldt voor enkele posten met betrekking tot de Franse firma De Laborde, die op grote schaal investeerde in plantages op St. Domingue (Haïti), en waarbij de rente op het saldo in rekening-courant dus te beschouwen valt als potentieel slavernijgerelateerd.

Alleen langdurig, kwalitatief onderzoek naar iedere individuele post zou mogelijk uitsluitsel kunnen geven hoeveel procent per post precies aan slavernijgerelateerde activiteiten kan worden toegeschreven. Dit type onderzoek zou echter jaren vergen.

3. Effectenhandel Oost-Indische Compagnieën

Deze categorie omvat opbrengsten uit de handel in effecten van Oost-Indische Compagnieën, met name de Britse East India Company (EIC). De EIC ontplooide in Azië diverse slavernijgerelateerde activiteiten. Om twee redenen worden posten rond de handel in EIC-effecten in deze reconstructie als een aparte categorie behandeld. Ten eerste is de betrokkenheid van Hope & Co bij de daadwerkelijke bedrijfsvoering en de slavernijgerelateerde activiteiten van de EIC via deze effectenhandel zeer indirect. Bovendien heeft de handel in EIC-aandelen door Hope & Co in de periode rond 1770 een incidenteel karakter. Die handel was destijds wel zeer grootschalig. Om de slavernijgerelateerde opbrengsten van Hope & Co uit de normale bedrijfsvoering niet teveel te vertekenen, zijn deze posten apart zichtbaar gemaakt.

4. Niet slavernijgerelateerd

Opbrengsten die niet voldoen aan de gehanteerde criteria voor slavernijgerelateerde

activiteiten, vallen onder de categorie ‘niet slavernijgerelateerd’. Voorbeelden zijn opbrengsten uit valutahandel, staatsleningen en effectenhandel (exclusief de handel in effecten van Oost-Indische Compagnieën). Zo handelde Hope & Co rond 1770 in effecten van de Bank of England en de South Sea Company. In beide gevallen is een eventuele connectie met slavernij voor die periode vergezocht. Ook transacties die samenhangen met intra-Europese handel in niet-koloniale goederen plaatsten we in deze categorie. Voorbeelden betreffen leveranties van hout aan de Franse marine en (commissie-)handel in onder meer granen, teer en ijzer uit het Oostzeegebied.

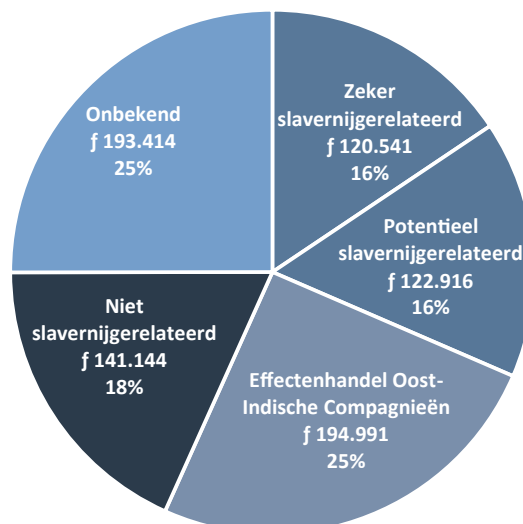
5. Onbekend

In een groot aantal gevallen was het onmogelijk om opbrengstenposten in te delen in één van de vier voornoemde categorieën. Vaak ging het om grote verzamelposten, waaronder boekingen van omvangrijke wisseltransacties, waarbij het binnen de grenzen van het project ondoenlijk was om alle individuele posten te traceren in de boekhouding. Ook voor deze posten geldt dat slechts een grootschalig, kwalitatief onderzoek naar iedere individuele transactie meer duidelijk zou kunnen bieden. Zo’n onderzoek valt echter buiten de mogelijkheden van deze reconstructie. Desalniettemin is het waarschijnlijk dat in deze categorie ook slavernijgerelateerde opbrengsten zitten, al is de hoeveelheid daarvan niet in te schatten.

Reconstructie voor 1770

De hiervoor beschreven criteria voor en categorisering van slavernijgerelateerde opbrengsten leidt voor 1770 tot de volgende verdeling van de totale opbrengst van Hope & Co:

Verdeling opbrengsten Hope & Co, 1770

In het rapport wordt op basis van deze cijfers de schatting gehanteerd dat een kwart tot een derde van de opbrengst van Hope & Co in 1770 slavernijgerelateerd was. Bij de schatting van de minimale slavernijgerelateerde opbrengst is rekening gehouden met het feit dat een groot deel van de categorie ‘potentieel slavernijgerelateerd’ in werkelijkheid slavernijgerelateerd was. Die veronderstelling is onder meer gebaseerd op het grote aandeel van transacties met Gurnell, Hoare & Harman in deze categorie. Ook de categorie ‘onbekend’ bevat mogelijk nog een aanzienlijke slavernijgerelateerde component.

Reconstructie voor 1790

Door de enorme omvang van de boekhouding was het niet mogelijk om alle opbrengsten van het jaar 1790 met dezelfde nauwkeurigheid te reconstrueren als gedaan is voor 1770. Vanwege het belang van een schatting om de ontwikkeling in de tijd te kunnen schetsen, is daarom gekozen voor een ruime steekproef uit de opbrengstenposten. Voor de reconstructie is gekozen voor een praktisch haalbare werkwijze, waarbij alleen gekeken is naar individuele boekingen op de provisierekening. Deze boekingen zijn vervolgens gecategoriseerd als “zeker slavernijgerelateerd” (de bovenstaande categorie 1) of “anders” (categorieën 2-5). Verzamelposten die onderzoek vroegen op het niveau van het journaal zijn buiten beschouwing gelaten. Er is geen reden om aan te nemen dat dergelijke verzamelposten structureel meer of minder slavernijgerelateerd provisie bevatten. Van de 707 bekeken provisieposten bleek een aanzienlijk deel, namelijk 36 procent, zeker slavernijgerelateerd. Dit percentage kan als representatief beschouwd worden voor het aandeel van slavernijgerelateerde provisie binnen de totale provisie. Zelfs in het onwaarschijnlijke geval dat in alle overige opbrengstenposten (niet provisie) geen opbrengsten uit slavernijgerelateerde activiteiten te vinden zouden zijn, betekent dit dat in 1790 15 procent van de totale opbrengsten van Hope & Co zeker slavernijgerelateerd was. Bovendien is er hierbij geen rekening gehouden met de categorie ‘potentieel slavernijgerelateerd’. Vanwege de kleinere omvang van de reconstructie voor 1790 geeft deze slechts een beeld van grote trends en heeft deze niet dezelfde zeggingskracht als de reconstructie voor 1770. Om die reden is voor 1790 geen verdeling van de totale opbrengsten van Hope & Co gemaakt. Wel geeft deze reconstructie een goede basis voor de uitspraak dat het relatieve belang van slavernijgerelateerde activiteiten voor Hope & Co in 1790 ongeveer gelijk moet zijn geweest aan 1770. Omdat de totale opbrengsten in dat jaar aanzienlijk hoger lagen dan in 1770, zullen de slavernijopbrengsten in absolute zin zelfs zijn gestegen.

Lijst met geraadpleegde archieven

Baring Archive, Londen, Northbrook Business Papers
Deens Nationaal Archief (Rigsarkivet), Generaltoldkammeret, 390
Nationaal Archief, Collectie Staten-Generaal, 1.01.02
Nationaal Archief, Collectie Tweede WIC, 1.05.01.02
Nationaal Archief, Sociëteit van Suriname, 1.05.03
Nationaal Archief, Sociëteit van Berbice, 1.05.05
Nationaal Archief, Gouvernementssecretarie Suriname, 1.05.10.01
Nationaal Archief, Hof van Politie en Criminele justitie Suriname, 1.05.10.02
Nationaal Archief, Notariële Archieven Suriname, 1.05.11.14
Nationaal Archief, Dutch Series Guyana, 1.05.21
Stadsarchief Amsterdam, Collectie eigenaren Huis Marquette, 231
Stadsarchief Amsterdam, Collectie Familie Schumacher-Creighton, 302
Stadsarchief Amsterdam, Collectie Hope & Co, 735
Stadsarchief Amsterdam, Collectie Bank Insinger en Co, 1455
Stadsarchief Amsterdam, Notariële Archieven, 5075
Stadsarchief Rotterdam, Archief van de Familie Mees, 39
Stadsarchief Rotterdam, Archieven van de firma's Coopstad & Rochussen, Ferrand
Whaley & Jan Hudig e.a., 68
Stadsarchief Rotterdam, Archief van de Firma R. Mees & Zoonen, 305
Utrechts Archief, Collectie Familie De Beaufort 2316

Overige kranten, databases en collecties

Leidsche Courant

London Magazine: Or, Gentleman's Monthly Intelligencer

Nederlandsche Staatscourant

Opregte Haarlemsche Courant

Royal Danish American Gazette

Database Exports from St. Eustatius to the Dutch Republic, 1783-1795, Samengesteld door Han Jordaan, DANS

Database www.slavevoyages.org

Literatuur

Allis, Frederick S., *William Bingham's Maine Lands, 1790-1820* (Portland, Maine: The Anthoensen Press, 1954)

Beeldsnijder, Ruud, *Om werk van jullie te hebben. Plantageslaven in Suriname, 1730-1750*, Proefschrift Univeriteit Leiden, 1994

Bodenhorn, Howard, *State Banking in Early America: A New Economic History* (Oxford: Oxford University Press, 2002)

Boumans, Marcel, "Over de betekenis van Pierson in de geschiedenis van de economische discipline", *TPE Digitaal* 15:2 (2021) 42-52

Brandon, Pepijn en Karin Lurvink, "With the Power of Language and the Force of Reason": An Amsterdam Banker's Fight for Slave Owners' Compensation", in Pepijn Brandon, Sabine Go en Wybren Verstegen (red.), *Navigating History: Economy, Society, Knowledge and Nature. Essays in Honour of Prof. Dr. C.A. Davids* (Leiden / Boston: Brill, 2018) 228-248

Brandon, Pepijn, Guno Jones, Nancy Jouwe en Matthias van Rossum (red.), *De slavernij in Oost en West: Het Amsterdam-onderzoek* (Amsterdam: Het Spectrum, 2020)

Brandon, Pepijn en Ulbe Bosma, "De betekenis van de Atlantische slavernij voor de Nederlandse economie in de tweede helft van de achttiende eeuw", *Tijdschrift voor Sociale en Economische Geschiedenis* 16:2 (2019) 1-45

Buist, Marten G., *At spes non fracta. Hope & Co. 1770-1815* (Den Haag: Martinus Nijhoff, 1974)

Calmeyer, M. R. H., 'Het geslacht Heyliger. Planters, reders en regenten op de Bovenwindse Antillen', *Jaarboek van het Centraal Bureau voor Genealogie en het Iconografisch Bureau* 27 (1973) 97-180

Doortmont, Michel, "The Dutch Atlantic Slave Trade as Family Business: The Case of the Van der Noot de Gietere – Van Bakergem Family", in: J. K. Anquandah, N. J. Opoku-Agyemang, en M. R. Doortmont (eds.), *The Transatlantic Slave Trade: Landmarks, Legacies, Expectations* (Accra: Sub-Saharan Publishers, 2007) 92-138

Fatah-Black, Karwan, Lauren Lauret en Joris van den Tol, *Dienstbaar aan de keten? De Nederlandsche Bank en de laatste decennia van de slavernij, 1814-1863* (Leiden: Leiden University Press, 2022)

Finucane, Adrian, *The Temptations of Trade. Britain, Spain, and the Struggle for Empire* (Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2016)

Garnder Sorsny, Victoria, *British Trade with Spanish America under the Asiento, 1713-1740*, Phd Thesis University of London, 1975

Go, Sabine, *Marine Insurance in the Netherlands 1600-1870. A comparative institutional approach* (Amsterdam: Amsterdam University Press, 2009)

Graaf, Tom de, *Voor Handel en Maatschappij. Geschiedenis van de Nederlandsche Handel-Maatschappij, 1824-1964*, Proefschrift Universiteit Utrecht, 2012

Hall, Neville A. T., *Slave Society in the Danish West Indies* (Mona, Jamaica: The University of the West Indies Press 1992)

History Associates Incorporated, *HAI Report: Predecessors of ABN AMRO Bank N.V. and Connections to African Slavery in the United States and the Americas* (April 2006)

Jonker, Joost, *Schakel tussen verleden en toekomst. 275 jaar traditie en vernieuwing in het Nederlandse bankwezen* (Amsterdam: MeesPierson, 1997)

Joost Jonker, "Roeien tegen de stroom, 1813-1860. De geschiedenis van Insinger & Co", *Jaarboek Amstelodamum* 96 (2004) 135-155

Jonker, Joost, "Klem tussen de lokale en mondiale markt. De Amsterdamse haute banque vanaf het midden van de zeventiende tot het begin van de twintigste eeuw. Deel 2, 1763-1914", *Amstelodamum* 106, nummer 2 (2019) 63-86

Klooster, Wim, en Gert Oostindie, *Realm between Empires. The second Dutch Atlantic 1680-1815* (Leiden: Leiden University Press, 2018)

Kok, Gerhard de, "De koloniale connectie: Geschiedenis van de Rotterdamse koloniale scheepvaart en handel", in Gert Oostindie (red.), *Het koloniale verleden van Rotterdam* (Amsterdam: Boom, 2020) 35-90

- Kok, Gerhard de, “De koloniale impact: Industrie en financiële dienstverlening”, in Gert Oostindie (red.), *Het koloniale verleden van Rotterdam* (Amsterdam: Boom, 2020) 91-144
- Kok, Gerhard de, *Walcherse Ketens. De trans-Atlantische slavenhandel en de economie van Walcheren, 1755-1780* (Zutphen: Walburg Pers, 2020)
- Leigh, C.C., *De vrijgemaakte slaven van Noord-Amerika* (Amsterdam: L. Ellerman, 1865)
- Mees, R., *Gedenkschrift van de firma R. Mees & Zoonen, 1720-1920* (Rotterdam: Cornelis Immig & Zoon, 1920)
- Mees, W.C., *Man van de daad. Mr. Marten Mees en de opkomst van Rotterdam* (Rotterdam: Nijgh & Van Ditmar, 1946)
- Meulen, W.W. van der, “Beschrijving van eenige Westindischeplantageleeningen. Bijdrage tot de kennis der geldbelegging in de achttiende eeuw”, *Bijdragen en Mededeelingen van het Historisch Genootschap* 25 (1904) 490-580
- Oostindie, Gert, *Roosenburg en Mon Bijou. Twee Surinaamse plantages, 1720-1870* (Dordrecht: Floris Publications, 1989)
- Oostindie, Gert, “Dutch Atlantic decline during ‘the Age of Revolutions’”, in: Gert Oostindie en Jessica V. Roitman (red.), *Dutch Atlantic Connections, 1680-1800* (Leiden / Boston: Brill, 2014) 309-338
- Oudermeulen, Cornelis van der, *Recherches sur le Commerce*, deel II (Amsterdam: D.J. Changuion, 1791)
- Pargas, Damian, *Weathering different storms : regional agriculture and slave families in the non-cotton South, 1800-1860*, Proefschrift Leiden University, 2009
- Pearce, Adrian J., “The Hope-Baring Contract: Finance and Trade between Europe and the Americas, 1805-1808”, *The English Historical Review* CXXIV:511 (2009) 1324-1352
- Postma, Johannes, en Victor Enthoven (red.), *Riches from Atlantic Commerce. Dutch Transatlantic Trade and Shipping, 1585-1817* (Leiden: Brill, 2003)

Quintanilla, Mark, 'The World of Alexander Campbell: An Eighteenth-Century Grenadian Planter', *Albion: A Quarterly Journal Concerned with British Studies*, 35:2 (2003) 229-256

Rossum, Matthias van, *Kleurrijke tragedie. De geschiedenis van slavernij in Azië onder de VOC* (Hilversum: Verloren, 2014)

Smidt, J.Th. de, T. van der Lee en J.A. Schiltkamp, *West-Indisch Plakaatboek: Plakkaten, ordonnantiën en andere wetten, uitgevaardigd in Suriname 1667-1816. Deel 1* (Amsterdam: S. Emmering, 1973)

Smith, Adam, *An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations* (vierde editie, Londen: A. Strahan and T. Cadell, 1786)

Stipriaan, Alex van, *Surinaams contrast. Roofbouw en overleven in een Caraïbische plantagekolonie 1750-1863* (Leiden: KITLV Uitgeverij, 1993)

Stipriaan, Alex van, 'Debunking Debts. Image and Reality of a Colonial Crisis: Suriname at the End of the Eighteenth Century', *Itinerario* 19:1 (1995), 69-84

Tinker, Robert Sullivan, "Ashes of Greatness". *Politics and Reputation in the Antebellum World of James Hamilton*, PhD Thesis University of North Carolina, 1999

Voort, J.P. van de, *De Westindische Plantages van 1720 tot 1795. Financiën en Handel* (Eindhoven: Drukkerij De Witte, 1973)

Zwier van Sandick, Onno, *Herinneringen aan de Zuid-Westkust van Afrika. Eenige bladzijden uit mijn dagboek* (Deventer: Ter Gunne & Plantinga, 1881)

